

Tretja številka // poljudni članek: Virus Zahodnega Nila - stičišče ljudi in ptic // varstvo ptic: Visokonapetostni daljnovodi v življenjskem prostoru ptic // narava: Tujerodni dresniki v Sloveniji // mi za ptice in naravo: Zlatovranke se vračajo na Goričko / Letni zbor članov DOPPS 2013 / Mladi so raziskovali ptice ob reki Dravi

Svet ptic: 03, '13

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 19, številka 03, september 2013 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 19, številka 03, september 2013/ISSN: 1580-3600 prej Novice DOPPS/ISSN: 1408-9629

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

© Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: www.ptice.si

glavna urednica: Petra Vrh Vrezec

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Luka Božič, Alenka Bradač, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Metka Ciuha, Camera d.o.o.

tisk: Schwarz print d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revijo sofinancira Grand hotel Union d.d.

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

Poslanstvo DOPPS: »Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.«

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednica: dr. Tatjana Čelik

upravni odbor: Tilen Basle, Peter Krečič, Cvetka Marhold, Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: dr. Franc Janžekovič, dr. Peter Legiša,

Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: dr. Damijan Denac

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici:

Kvakač (*Nycticorax nycticorax*) je večerno oziroma nočno aktivna čaplja, ki jo podnevi redko zalotimo pri iskanju hrane. Čez dan večinoma spi v drevju. V jesenskem času pa se odpravi na dolgo pot v Afriko.

foto: Gregor Bernard

pokrovitelj DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

6

10

14

16

37

39

42

49

4

Ptice naših krajev

// Al Vrezec

6

Virus Zahodnega Nila - stičišče ljudi in ptic

// Jurij Hanžel

10

Visokonapetostni daljnovodi

// Urša Koce

13

Mednarodna varstvena politika prinaša korist za ptice v Evropi

// Mateja Deržič, Jasna Mladenovič in Klavdija Šuen

14

Tujerodni dresniki v Sloveniji

// Simona Strgulc Krajšek

16

Sršnar

// Katarina Denac

20

Dare Šere

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

23

Krmilnica za ptice iz odpadne embalaže

// Petra Vrh Vrezec

24

Fine gostje na obisku pri divjih jerebicah

// Petra Vrh Vrezec

32

Zelenortske otoki - zeleni raj sredi Atlantskega oceana

// Vanesa Bezljaj

34

Jesenska opazovanja v naravi

// Ivo Božič, Jernej Figelj, Stane Gomboc, Tomaž Mihelič, Franc Pohleven, Dare Šere, Metka Škornik, Tomi Trilar

36

Zimski tabor mladih ornitologov »Škofije 2013«

// Bojana Lipej

37

Zlatovranke se vračajo na Goričko

// Robi Gjergjek

39

Letni zbor članov DOPPS 2013

// Petra Vrh Vrezec

42

Mladi so raziskovali ptice ob reki Dravi

// Bia Rakar

44

Goričko - bogato in odmaknjeno

// Gregor Domanjko

45

Noč na Krasu

// Tomaž Berce

46

Delavnica o ukrepanju v primeru ekoloških nesreč na morju

// Bojana Lipej

48

Obisk delavnice o telemetriji na Poljskem

// Urša Koce

49

Gnezdenje rumenonosega galeba v Ljubljani

// Tomi Trilar

50

Čuki na našem vrtu

// Viljana Šiškovič

50

Bistroumnost sive vrane

// Petra Vrh Vrezec

51

NOVICE

Čau, Rižana tu. Slišala sem, da sva zadnje čase s Kabidul najbolj popularna konja v državi, kar sicer moji konjski pameti ne pomeni kaj dosti. So me pa verjetno ravno zaradi tega prosili, naj za revijo o mojih pernatih prijateljih povem kaj o nama. Pa naj bo, za ptiče vse!

Na svet sem prirezgetala na izlivu Soče, Kabidul pa v Kamargu, od koder prihaja naš rod. Mi, močvirski konji, živimo ob izlivih rek. Sama že pet let živim v Škocjanskem zatoku ob izlivu reke Rižane, po kateri sem tu dobila ime. Kabidul pa v Kamargu pravijo zelenonogim tukalicam, napišejo pa to menda Cabidoule. Semkaj sem prišla s svojo polsestro Roso in prav kmalu nama je postalo všeč. Na začetku sva sicer pogrešali svojo čredo, pa so nama za družbo kmalu pripeljali podolce: najprej je prišel Primo, za njim še Bruna in Gardelin. In ptic je bilo v našem malem zatoku iz dneva v dan več – joj, kako sem se razveselila, ko mi je kravja čaplja prvič sedla na hrbet! Z našimi sodelavci smo se odlično razumeli: s tistimi, ki kosijo travnike, dvigujejo in spuščajo vodo, vodijo obiskovalce in počnejo še marsikaj, kot se mi zdi, saj sem tu in tam slišala govoriti o nekem velikem centru, opazovalnicah in o hlevu z obrobo za nas, ki naj bi jih zgradili nekje na robu travnikov. Vso to idilo je kazilo le dejstvo, da je bila Rosa vedno bolj bolna in da zdravila niso pomagala. Tisti dan, ko je obležala pred mano in za vedno zaprla oči, je bil zame najhujši v življenju. Malo sem se potolažila še le, ko je kmalu za tem Bruna povrgla Violo, ki sem jo vzela v varstvo, kadarkoli se je dalo.

foto: arhiv NRŠZ

» Ob začetku letošnjega poletja je bilo videti, da so se zame spet začeli lepši časi. Iz Francije je prišla mala Kabidul, ki je še v rosnih letih in rabi materinsko skrb in podporo, zato sem jo kar takoj posvojila, z njo pa je žal prišla tudi stara in sitna teta Faliska z izliva Soče, ki hoče biti kar naprej glavna, kot da ne more razumeti, da je na izlivu Rižane lahko glavna le Rižana. Po njenem prihodu so nas sodelavci preselili v ogrado, da bi se malo bolj navadile druga druge, Kabidul tudi ljudi, jaz pa sem zaradi svojih odvečnih kil spet pristala na seneni dieti. Oh, pa tako rada jem močvirsko rastje! Dieta gor ali dol, vse bi bilo v redu, če se nam tistega vročega popoldneva ne bi zgodila groza. O tem niti razmišljati nočem več, kaj šele, da bi govorila. Povem lahko le to, da Kabidul nikomur ni storila nič žalega, da bi jo morali privezati k ograji in tako kruto zmrcvariti, in so jo zagotovo z nekom zamenjali. Ko so naju sodelavci našli, sem tudi v njihovih očeh prebrala, da je z nama, sploh s Kabidul, res slabo, pa še vsi so jokali. Vendar se niso nič obotavljali – poklicali so na pomoč in že pri ogradi sva dobili prva zdravila. Potem so naju naložili na isto prikolico, s katero je Kabidul pripotovala iz Francije, in naju odpeljali na kliniko. Tam so nama najprej dolgo časa prali rane in dlako, na kateri se je strdila kri, potem pa vso noč do jutra šivali – rano za rano. Tudi črhnili nisva, čeprav je bolelo. Ni se nama zdelo primerno, da bi se pritoževali nad temi dobrimi ljudmi, ki so naredili vse, da bi naju rešili. Naslednje jutro sem Kabidul videla z malo bolj spočitimi očmi in sem vedela, da se bo zlizala. Odtlej me spremlja občutek, da bo vse v redu. Še par dni bova tu, da se Kabidul zaceli zadnja rana na nosu, potem pa greva menda za nekaj časa v rejo, da bova bolj na varnem. Midve bi šli sicer raje nazaj na najine travnike v zatok, ki jih Kabidul sploh še ni videla, in me vsak dan sproti sprašuje, kdaj ji jih bom pokazala. »Malo še potrpi, Kabidul,« ji pravim. »Sodelavci naju bodo zagotovo peljali nazaj domov, ko bo vse do konca urejeno in ne bova več v nevarnosti. Trdno sem prepričana, da bo tako in da bo to kmalu!«

Vaša Rižana

(Njenemu pripovedovanju je prisluhnila in ga zapisala Nataša Šalaja, vodja Naravnega rezervata Škocjanski zatok.)

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Al Vrezec

Naslov urednika rubrike za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, p.p. 290, SI-1001 Ljubljana, Slovenija, e-mail: avrezec@pms-lj.si

Labod grbec (*Cygnus olor*)

Levcistična oblika laboda grbca *immutabilis* očitno gnezdi v Sloveniji pogosteje, kot smo mislili, saj so bila nova gnezdišča odkrita v Retečah, na Gradiškem jezeru, ribniku Vrbje pri Žalcu, v Škocjanskem zatoku in na Šobcu [Hanžel, J. (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 121].
foto: Al Vrezec

Črni labod (*Cygnus atratus*)

Tujerodna vrsta laboda, ki se pri nas pojavlja le tu in tam, ponovno pa na Bukovici 12. 4. 2012 [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=53944>].
izvirni foto: Simon Kovačič

Kanadska gos (*Branta canadensis*)
V Evropi izjemno invazivna vrsta gosi se pri nas pojavlja vse pogosteje, in to v skupinah po več ptic, 5. 3. 2012 se je na Bohinjskem jezeru zadrževalo kar 6 osebkov [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=50431>].
izvirni foto: Tone Trebar

Črna raca (*Melanitta nigra*)
Na Cerkniškem jezeru je bila ta severnjaška raca prvič opazovana šele novembra 2010, ko sta bili opazovani dve samici [Bordjan, D. (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 25-104].
foto: Sigmundur Asgeirsson

Veliki žagar (*Mergus merganser*)

Vrsta gnezdi tudi na Poljanski Sori, saj je bila julija 2011 tod opazovana vodeča samica z mladiči [Kmecl, P. (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 122].
foto: Janez Papež

Divji petelin (*Tetrao urogallus*)

Še v začetku 20. stoletja so na Šišenskem hribu in Golovcu v Ljubljani živeli divji petelini, gozdni jerebi pa so se tod ohranili še vsaj do sredine 20. stoletja [Tome, D., Vrezec, A. & Bordjan, D. (2013): Ptice Ljubljane in okolice. – Mestna občina Ljubljana, Ljubljana].
foto: Aleksander Čufar

Strmoglavec (*Morus bassanus*)
Ponovno je bil strmoglavec pri nas opazovan na morski obali Debelega Rtiča junija 2012, ko je bil opazovan drugoletni osebek [Gamser, D. et al. (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 123-124].
foto: Sigmundur Asgeirsson

Bobnarica (*Botaurus stellaris*)
Ta domnevno pri nas izumrla gnezdilka očitno z nekaj pari še vedno vztraja na Cerkniškem jezeru, kjer so po ocenah štetij med letoma 2007 in 2010 tod gnezdili 1-3 pari [Bordjan, D. (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 25-104].
foto: Kajetan Kravos

Kvakač (*Nycticorax nycticorax*)

Možna gnezdilka Ljubljane in okolice, saj je bilo pri Stožicah ob Savi leta 1992 najdeno opuščeno jajce [Tome, D., Vrezec, A. & Bordjan, D. (2013): Ptice Ljubljane in okolice. – Mestna občina Ljubljana, Ljubljana].
foto: Branko Brečko

Beloglavi jastreb (*Gyps fulvus*)

Redek gost v SV Sloveniji, kamor sta septembra 2011 zopet zajadrala dva osebkta, tokrat v bližino zadrževalnika Medvedce [Bordjan, D. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 216-217].
foto: Miha Krofel

Mali orel (*Aquila pennata*)

Temna oblika malega orla se je maja 2011 zadrževala blizu Retja na Cerknškem jezeru, pri čemer gre za prvo opazovanje tega orla na območju [Bordjan, D. & Škoberne, A. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 219].
foto: Nikos Samaritakis

Rjasta kanja (*Buteo rufinus*)

Ta redka ujeta se je marca 2012 vnovič pojavila na Ljubljanskem barju, kjer se je na travnikih med Ljubljano in Igom zadrževala več dni [Kozina, A. (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 126].
izvirni foto: Aleksander Kozina

Sredozemski sokol (*Falco eleonorae*)

Pri Rtiču Strunjan se je junija 2012 spreletavala ta sicer pri nas redka vrsta sokola, ki je bila dotlej na Obali opazovana le dvakrat [Bordjan, D. & Kozina, A. (2012): *Acrocephalus* 33 (152/153): 127].
foto: Aleš Jagodnik

Dular (*Charadrius morinellus*)

Na jesenski selitvi septembra 2012 se je ta sicer gorska vrsta ustavila na prek 2000 metrov visoki Lanževici v Julijskih Alpah [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=59066>].
izvirni foto: Ljubica Zemljak

Puklež (*Lymnocyrtus minimus*)

Čeprav se z vrsto navadno srečamo na vlažnih travnikih, pa se je ptica na selitvi aprila 2011 ustavila sredi dinarskega gozda na Krimu [Bordjan, D. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 223].
foto: Janus Verkerk /Saxifraga

Progastorepi kljunač (*Limosa lapponica*)

Osebek v zimskem perju te pri nas dokaj redko pojavljajoče se vrste je 2. 10. 2012 stikal za hrano po blatnem polju pri Sveti Katarini pri Ankaranu [Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=59189>].
izvirni foto: Duša Vadnjak

Kričava čigra (*Sterna sandvicensis*)

Vrsta se večinoma pojavlja le na morju, zato je toliko bolj presenetljivo opazovanje kar 20 osebkov julija 2011 na zadrževalniku Medvedce v notranjosti države [Bordjan, D. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 225].
izvirni foto: Dejan Bordjan

Hribski škranjec (*Lullula arborea*)

Pred letom 1995 je bila vrsta v Beli krajini še dokaj pogosta, vendar je kasneje doživela velik upad in v letu 2002 so bili pojoči samci najdeni le še na dveh mestih [Mihelič, T. (2013) v Štangelj, M. & Ivanič, M. (ur.): *Narava Bele Krajine*. – Belokranjski muzej, Metlika].
foto: Dare Šere

Repaljščica (*Saxicola rubetra*)

Za preživetje travniških ptic je ključno, da se travniki kosijo kasneje v sezoni, ko se mladiči speljejo iz gnezda, vendar pa zadnje raziskave repaljščice na Ljubljanskem barju kažejo, da tudi to ni dovolj in da je s košnjo treba počakati še dodatnih 10 do 14 dni, saj so sicer speljani mladiči zelo slabo mobilni in ne morejo pobegniti kosi [Tome, D. & Denac, D. (2012): *J. Ornithol.* 153 (1): 131-138].
foto: Kajetan Kravos

Svilnica (*Cettia cetti*)

Dve ptici te pretežno primorske vrste sta se julija 2011 pojavljali na zadrževalniku Medvedce, kar je prvi zapis o tej vrsti na območju [Ploj, A. (2011): *Acrocephalus* 32 (148/149): 101].
izvirni foto: Alen Ploj

Robidna trstnica (*Acrocephalus dumetorum*)

Kot kaže, se ta še do nedavno pri nas izjemno redka vrsta na selitvi pojavlja bolj pogosto, saj je bila med letoma 1990 in 2011 zabeležena kar 16-krat, vedno kot ptica, ujeta v obročkovaški mreži [Hanžel, J. & Šere, D. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 143-203].
izvirni foto: Franc Bračko

Siva vrana (*Corvus cornix*)

V ljubljanskem parku Tivoli je februarja 2012 siva vrana pulila perje s kadavra sive vrane, pri čemer gre za verjetno prvi opaženi primer znotrajvrstnega plenjenja pri vrsti [Vrezec, A. (2011): *Acrocephalus* 32 (150/151): 227].
foto: Ivan Petrič

1

1: Vodne ptice v Ugandi, nedaleč od pokrajine Zahodni Nil, kjer je bil istoimenski virus prvič opisan. Pri rožnatih pelikanih (*Pelecanus onocrotalus*), pregledanih v Afriki, so že bila dokazana protitelesa za virus Zahodnega Nila, kar pomeni, da vrsta prihaja v stik z virusom.
foto: Vojko Havliček

Že v antiki so poznali rek »Ex Africa semper aliquid novi« (Iz Afrike vselej kaj novega). Izvirno je sicer izražal začudenje Grkov in Rimljanov nad afriškim živalstvom, vendar je zaradi svoje splošnosti aktualen še danes. Kot novost iz Afrike bi lahko označili tudi virus Zahodnega Nila, ki je bil prvič opisan leta 1937 v istoimenski pokrajini v severozahodni Ugandi. Znanstveniki so ga izolirali iz krvi bolnice z blago vročinsko boleznijo. Virus je dolga desetletja veljal za manj pomembnega in le malo nevarnega za ljudi ter ptice – vse do leta 1999, ko je pridevnik »zahodni« v imenu virusa dobil nov pomen ...

Virus Zahodnega Nila - stičišče ljudi in ptic

// Jurij Hanžel

Avgusta 1999 je newyorški zdravnik obvestil mestni zdravstveni urad o dveh bolnikih z okužbo možganov (encefalitisom) v svoji bolnišnici. Dodatna poizvedovanja so razkrila, da je v okoliških bolnišnicah še šest ljudi, ki so zboleli na podoben način. Skupno jim je bilo to, da so prebivali v istem predelu mesta in da so večere preživljali na prostem, kjer so se ukvarjali z vrtnarjenjem. Zdravniki so obiskali njihove domove in v okolici večine izmed njih našli stojee vode, v katerih so se razmnoževali komarji. Zdelo se je verjetno, da so ti ljudje zboleli za encefalitisom, ki ga prenašajo komarji – v ZDA je to najpogostejše virus encefalitisa St. Louis. Z laboratorijskimi preiskavami so sicer v krvi bolnikov dokazali protitelesa proti temu virusu, vendar so pozornost preiskovalcev izbruha bolezni pritegnila poročila o številnih mrtvih vranah (Corvidae) v mestu ter poginu ptic v bližnjem živalskem vrtu, kar se je zgodilo že nekaj tednov preden so zboleli prvi ljudje. Nenavadno pri tem je bilo, da virus encefalitisa St. Louis redko povzroči pogin ptic. To je spodbudilo veterinarje in zdravnike, da so opravili še natančnejše preiskave za dokazovanje virusov, in oboji so prišli do istega zaključka: tako ljudje kot ptice so zboleli za virusom Zahodnega Nila, ki dotlej ni bil še nikdar ugotovljen na zahodni polobli. Končna bilanca izbruha je bila 59 bolnikov, sprejetih v bolnišnico, izmed katerih jih je sedem umrlo. Kako je virus prišel v ZDA, ni znano, domnevajo pa, da z vnosom okužene ptice. V naslednjih letih se je virus postopoma širil proti zahodu Združenih držav in postal tako medijsko kot znanstveno odmeven.

Večina okužb ostane skrita

Vsej odmevnosti v Novem svetu navkljub pa bo težišče prispevka v Starem svetu, od koder virus Zahodnega Nila izhaja. Sodi v družino flavivirusov, kamor med drugim uvrščamo tudi virus klopnega meningoencefalitisa in prej omenjeni virus encefalitisa St. Louis (ta sorodnost je bila tudi razlog za začetno pomoto v ZDA). Razširjen je na širokem območju od Afrike, prek Sredozemlja in Bližnjega vzhoda do zahodne in osrednje Azije. Na našo srečo skoraj 80 % vseh okužb poteka brez znakov bolezni; o stiku z virusom pričajo le protitelesa. Pri približno 20 % okuženih bolezen poteka kot vročica Zahodnega Nila, ki se kaže z vročino, glavobolom, bolečinami v mišicah in izgubo apetita. Do okužbe možganov oziroma možganskih ovojnic (meningitis) pride pri manj kot 1 % okuženih, ta delež pa je višji pri starejših ljudeh. V tem primeru bolezen poteka z motnjami zavesti, zmedenostjo, ohromelostjo, motnjami govora in nekoordiniranostjo gibov. Smrtnost pri tej obliki je približno 10-odstotna, pri starejših od 70 let pa tudi do 30-odstotna. Kar polovica bolnikov s prizadetostjo živčevja ima po preboleli bolezni dolgotrajne posledice, kot so utrujenost, motnje spomina in koncentracije ter depresija. Prebolela okužba, četudi brez simptomov, zapusti dolgotrajno imunost.

Preplet ptic, komarjev in sesalcev

Virus prenašajo komarji, predvsem iz rodu *Culex*, lahko tudi tigrasti komar (*Aedes albopictus*), rezervoar zanj pa so

različne vrste ptic. Pri sesalcih so najbolj znane okužbe ljudi in konjev, zbolijo pa lahko tudi druge vrste, denimo orka (*Orcinus orca*). Ljudje se lahko okužijo tudi s krvjo in presajenimi organi, vendar sta ta načina okužbe redkejša. Ni dokazov, da bi se ljudje lahko okužili ob stiku z okuženo ali mrtvo ptico. V življenjskem krogu virusa so sesalci slepa ulica – koncentracija virusa v krvi ni dovolj visoka, da bi se pri sesanju krvi lahko okužili tudi komarji. Zato pa so za širjenje virusa toliko pomembnejše ptice. Nabor živih prostoživečih vrst, pri katerih je prišlo do stika z virusom Zahodnega Nila, je neizogibno povezan z načinom vzorčenja: bodisi z obročkanjem ali z lovom. Do nedavne je veljalo, da v nasprotju z ameriškimi pticami ptice Starega sveta zaradi okužbe redkeje poginejo. Domnevali so, da so se slednje v dolgih letih soobstoja z virusom nekako prilagodile, koevoluirale. V zadnjih petih letih pa so bili opisani večji pogini ptic tudi v Evropi, kar postavlja zgornjo domnevo pod vprašaj. Protitelesa so doslej dokazali pri širokem razponu vrst (glej seznam na koncu).

Za razumevanje vloge ptic pri širjenju in kroženju virusa je pomembno poznavanje njihovih selitvenih navad, saj po nekoliko poenostavljeni razlagi selivke virus prinesejo iz svojih afriških prezimovališč, stalnice pa zadržujejo virus v okolju zunaj selitvenega obdobja. Dokazi za to domnevo so pretežno posredni, saj je isti osebek praktično nemogoče spremljati vzdolž celotne selitvene poti. Zato ni znano, kje na svoji poti se ptice okužijo in ali virus kroži tudi med njimi. Prav tako ni povsem jasno, kako je mogoče, da se komarji v Evropi okužijo od ptic – dovolj visoke koncentracije virusa ostanejo v krvi približno teden dni, selitev iz podsaharske Afrike pa traja dalj časa. Zaradi naštetih omejitev bodo pred dokončno potrditvijo hipoteze, da se virus na večje razdalje prenaša s selivkami, potrebne še dodatne raziskave.

Virus prezimi tudi v okuženih odraslih komarjih in v njihovih jajčecih. Laboratorijske raziskave so pokazale, da se ptice lahko okužijo tudi z zaužitjem okuženega mesa (virus se dalj časa obdrži v osrednjem živčevju in ledvicah) drugih ptic, kar bi lahko bil razlog za visoko prekuženost vranov. Virus začne krožiti med pticami in komarji že nekaj tednov preden zbolijo prvi ljudje. Ponekod zato uporabljajo »nadzorne ptice« (ang. *sentinel birds*). To so neokužene kokoši, ki bivajo na prostem in so tako izpostavljene pikom komarjev. V rednih časovnih presledkih jim jemljejo kri in preverjajo, ali so razvile protitelesa. Ko se to zgodi, vemo, da je virus v okolju že obstaja in da lahko (ni pa nujno!) v nekaj tednih pričakujemo primere okužb tudi pri ljudeh.

Izbruhi v Evropi

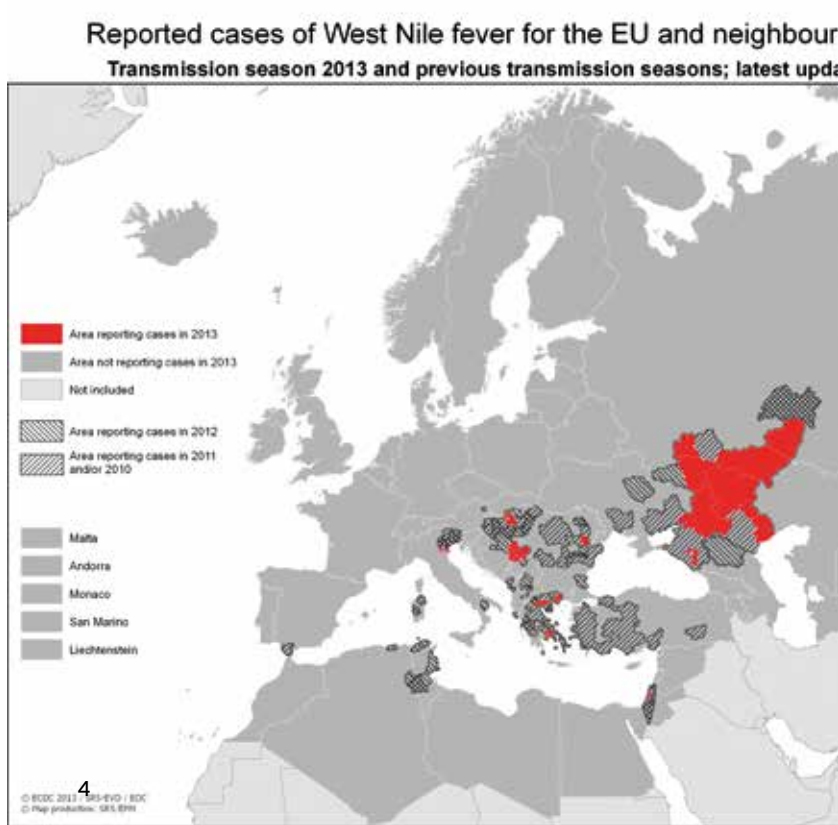
Za pojav okužbe med ljudmi je potrebno dovolj visoko število okuženih komarjev na nekem območju. Ta številčni prag je običajno dosežen zgodaj poleti, zato se izbruhi pojavljajo predvsem med julijem in oktobrom. V nekaterih primerih je bila povezava s pticami zelo oči-

2

3

2: Vrsta komarja *Culex pipiens* je pogost prenašalec virusa Zahodnega Nila tako v Starem kot Novem svetu. foto: Tomi Trilar

3: Jemanja vzorca krvi za dokazovanje protiteles proti virusu Zahodnega Nila. Pri tem mlinarčku (*Sylvia curruca*), ujetem v Sloveniji, so bila ugotovljena protitelesa. foto: Tomi Trilar

4: Pojavljanje okužb z virusom Zahodnega Nila pri ljudeh v Evropi med letoma 2010 in 2013 (do vključno 15. 8.).

Legenda: rdeče - okužbe v letu 2013, poševne črte v levo - okužbe v letu 2012, poševne črte v desno - okužbe v letih 2010 oz. 2011, sivo - območja brez okužb.

Vir: European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC), http://ecdc.europa.eu/en/healthtopics/west_nile_fever/West-Nile-fever-maps/Pages/index.aspx

tna, saj so se izbruhi pojavili na območjih, prek katerih se seli veliko ptic. Takšni so bili izbruhi v delti reke Rone (Camargue), kjer so zbolevali tudi konji, in Izraelu. V drugih primerih, med drugim v največjem evropskem izbruhu doslej v Bukarešti leta 1996, pa je vloga ptic manj očitna. Napovedovanje izbruhov bolezni je zelo težavno. Iskanje povezav med pojavom bolezni in vremenskimi razmerami je bilo neuspešno – kljub na las podobnim temperaturam in količini padavin kot leta 1996 ljudje v kasnejših letih preprosto niso zbolevali. Poleti 2012 smo bili priče razmeroma visokemu številu okužb v naši bližnji okolici, in sicer v Italiji, Srbiji, Črni gori, Kosovu, Makedoniji, Grčiji, Romuniji in na Madžarskem ter Hrvaškem, kjer je skupno zbolelo 323 ljudi. Sicer se v zadnjih petih letih okužbe redno pojavljajo v Grčiji in Italiji, kjer je večina primerov z območja med Benetkami in slovensko mejo. Izmed naših sosed akutne okužbe pri človeku doslej niso ugotovili le v Avstriji, kjer so bili primeri okužb ugotovljeni le na podlagi naknadne analize vzorcev darovane krvi.

Od leta 2003 v posameznih letih na Madžarskem in v Avstriji beležijo nekaj deset poginulih ptic letno zaradi okužbe z virusom Zahodnega Nila, kar je v Starem svetu dotlej veljalo za redek pojav. Med poginulimi pticami je zlasti visok delež kraguljev (*Accipiter gentilis*) ter nekaterih drugih vrst ujed iz ujetništva. Vzrok za nenadni porast smrtnosti med temi pticami bi lahko bil pojav linije 2 virusa Zahodnega Nila v teh državah. Ta tip je bil dotlej namreč znan le iz podsaharske Afrike, vnos med ptice, ki nanj niso prilagojene, pa je botroval visoki smrtnosti.

V Sloveniji akutna okužba pri človeku po doslej znanih podatkih še ni bila dokazana, leta 1995 pa je bila napravljena raziskava o obstoju protiteles med gozdnimi delavci, ki so jih odkrili pri 6,3 % preiskovancev. Delež gozdarjev s protitelesi je bil najvišji na območju Vrhnike, sledili pa sta Sežana in Ilirska Bistrica. Med 976 pregledanimi obročkanimi pticami na jesenski selitvi v štirih letih so

bila protitelesa ugotovljena pri 46 (4,7 %). Po doslej znanih podatkih akutna bolezen pri konjih še ni bila dokazana, v pregledu 1912 vzorcev iz vse Slovenije so bila protitelesa dokazana v 481 (25,2 %) primerih. Tako visok delež je deloma posledica navzkrižne reaktivnosti s sorodnim virusom klopnega meningoencefalitisa, vendar je določen delež pozitivnih vzorcev nedvomno posledica stika z virusom Zahodnega Nila.

Kako se zaščititi?

Vzročno zdravilo ali cepivo, ki bi bilo uporabno tudi za ljudi, ne obstaja. Po svetu je v uporabi cepivo za konje. Edini uspešen način preprečevanja okužb je kombinacija nadzora nad populacijami komarjev, preprečevanja stika z njimi in hitrega odkrivanja novih izbruhov. V Sloveniji je v veljavi tudi previdnostni ukrep, ki osebam, ki so v zadnjih 28 dneh potovale na območja s primeri okužb, prepoveduje darovanje krvi. Pretiran strah ali celo panika pred okužbo je v Sloveniji odveč, dobro pa se je zavedati, da vsak pik komarja ni nujno nedolžen in da je treba v primeru simptomov poiskati zdravniško pomoč. Zaradi zapletenega življenjskega kroga virusa bo za obvladovanje okužb v prihodnje nujno dobro sodelovanje entomologov, ornitologov, veterinarjev in zdravnikov; najtežja naloga pa čaka ekologe, saj so okoljski vidiki širjenja virusa ter dejavniki, ki prispevajo k nastanku izbruha, vsem dosedanjim raziskavam navkljub še nepojasnjeni.

Nekatere vrste prostoživečih ptic Starega sveta, za katere je bilo dokazano, da so bile v stiku z virusom.

Pri vrstah v odeljenem tisku so bila protitelesa dokazana tudi v Sloveniji: labod grbec (*Cygnus olor*), siva gos (*Anser anser*), čopasta čaplja (*Ardeola ralloides*), siva čaplja (*Ardea cinerea*), bela štorčija (*Ciconia ciconia*), plevica (*Plegadis falcinellus*), plamenec (*Phoenicopterus roseus*), španski kraljevi orel (*Aquila adalberti*), kragulj (*Accipiter gentilis*), skobec (*Accipiter nisus*), kanja (*Buteo buteo*),

5

postovka (*Falco tinnunculus*), sredozemski sokol (*Falco eleonora*), liska (*Fulica atra*), rečni galeb (*Chroicocephalus ridibundus*), skalni golob (*Columba livia*), divja grlica (*Streptopelia turtur*), vodomec (*Alcedo atthis*), **taščica** (*Erithacus rubecula*), pogorelček (*Phoenicurus phoenicurus*), **kos** (*Turdus merula*), **mlinarček** (*Sylvia curruca*), **rjava penica** (*Sylvia communis*), **vrtna penica** (*Sylvia borin*), črnoglavka (*Sylvia atricapilla*), srpična trstnica (*Acrocephalus scirpaceus*), močvirska trstnica (*Acrocephalus palustris*), **bičja trstnica** (*Acrocephalus schoenobaenus*), **rumeni vrtnik** (*Hippolais icterina*), trstni cvrčalec (*Locustella luscinioides*), plavček (*Cyanistes caeruleus*), plašica (*Remiz pendulinus*), rjavoglavi srakoper (*Lanius senator*), siva vrana (*Corvus cornix*), sraka (*Pica pica*), škorec (*Sturnus vulgaris*), domači vrabec (*Passer domesticus*), ščinkavec (*Fringilla coelebs*), **lišček** (*Carduelis carduelis*), trstni strnad (*Emberiza schoeniclus*) ... ●

Literatura:

- AVŠI ŽUPANC, T., PETROVEC, M., JELOVSEK, M. *et al.* (2003): Medicinsko pomembni arbovirusi v Sloveniji. – *Zdravniški vestnik* 64 (supp. 3): 15–19.
- BAKONYI, T., FERENCZI, E., ERDELYI, K. *et al.* (2013): Explosive spread of a neuroinvasive lineage 2 West Nile virus in Central Europe, 2008/2009. – *Veterinary Microbiology* 165: 61–70.
- CALISTRI, P., GIOVANNINI, A., HUBALEK, Z. *et al.* (2010): Epidemiology of West Nile in Europe and in the Mediterranean Basin. – *The Open Virology Journal* 4: 29–37. [http://www.benthamscience.com/open/voj/articles/V004/S10007TOVJ/29TOVJ.pdf] (11. 5. 2013)
- European Centre for Disease Prevention and Control (2012): West Nile fever maps. [http://www.ecdc.europa.eu/en/healthtopics/west_nile_fever/west-nile-fever-maps/pages/index.aspx] (11. 5. 2013)
- GANGOSO, L., GRANDE, J. M., LLORENTE, F. *et al.* (2010): Prevalence of neutralising antibodies to West Nile virus in Eleonora's Falcons in the Canary Islands. – *Journal of Wildlife Diseases* 46 (4): 1321–1324.
- GRATZ, N. G. (2004): Critical review of the vector status of *Aedes albopictus*. – *Medical and Veterinary Entomology* 18: 215–227.

- HÖFLE, U., BLANCO, J. M., CRESPO, E. *et al.* (2008): West Nile virus in the endangered Spanish Imperial Eagle. – *Veterinary Microbiology* 129 (1–2): 171–178.
- KOOPMANS, M., BYRON, M., REUSKEN, C. *et al.*: West Nile virus in Europe: waiting for the start of the epidemic? V: TAKKEN, W. & KNOLS, B. G. J. (2007): Emerging pest and vector-borne diseases in Europe. str. 123–151 – Wageningen: Wageningen Academic Publishers. [http://www.wageningenacademic.com/_clientFiles/download/ecvd-01-e.pdf]
- MALOVRH, T. & KRT, B. (2011): Serološki monitoring bolezni Zahodnega Nila v Sloveniji pri konjih. – *Slovenski veterinarski zbornik* 48 (supp. 13): 300–302.
- NASH, D., MOSTASHARI, F., FINE, A. *et al.* (2001): The Outbreak of West Nile Virus Infection in the New York City Area in 1999. – *New England Journal of Medicine* 344: 1807–1814. [http://www.nejm.org/doi/full/10.1056/NEJM200106143442401#articleTop] (11. 5. 2013)
- REITER, P. (2010): West Nile virus in Europe: understanding the present to gauge the future. – *Eurosurveillance* 15 (10): pii=19508. [http://www.eurosurveillance.org/ViewArticle.aspx?ArticleId=19508] (11. 5. 2013)
- RANIK, J., TRILAR, T., ZADRAVEC, M. *et al.* (2011): Proučevanje nekaterih bolezenskih povzročiteljev pri prostoživečih pticah pevkah (Passeriformes), ujetih na jesenskem preletu v Sloveniji. – *Slovenski veterinarski zbornik* 48 (supp. 13): 146–149.

5: Tako kot ljudje se tudi konji lahko okužijo z virusom Zahodnega Nila in so nekakšna slepa ulica v kroženju virusa, saj se komarji s pitjem krvi obolelega konja ne morejo okužiti. Na območjih, kjer je gostota ptic selivk, konjev in komarjev velika, je možnost izbruha bolezni večja. Takšen primer je znan z delte reke Rone v Franciji. foto: Rudmer Zwerver / Saxifraga

→ Kodeks slovenskih ornitologov

Vsak slovenski ornitolog, opazovalec in proučevalec ptic naj:

- pred vsemi interesi zastopa interese narave in varstva ptic,
- pri svojem delu in tudi sicer ne vznemirja ptic po nepotrebnem in jim ne škoduje; prav tako naj ne ogroža drugih živih bitij in narave,
- ne jemlje ptic iz narave in jih ne zadržuje v ujetništvu,
- bo pri fotografiranju ptic in narave obziren; ogroženih vrst naj ne slika v gnezdu,
- vestno beleži vsa opažanja in skrbi, da se podatki po beležkah ne postarajo,
- sodeluje s kolegi, jim pomaga pri delu in skrbi za dobre odnose z njimi.

1

Visokonapetostni daljnovodi v življenjskem okolju ptic

// Urša Koce

1: Ptice ne posedajo po vseh žicah daljnovodov. Na vodnikih daljnovodov, ki so pod najvišjo napetostjo (440 kV v Sloveniji), prihaja do prasketanja in iskrenja, kar ptice odvrača od posedanja na njih. Na takšnih daljnovodih ptice zato posedajo le na večinoma najvišje nameščeni žici, ki ni pod napetostjo in daljnovod varuje pred udari strele. foto: Thomas Pienkus

Pri umeščanju infrastrukture v prostor se investitorji pogosto srečujejo z raznovrstnimi omejitvami, med katerimi je tudi varstvo narave. Novo zgrajena infrastruktura v neko življenjsko okolje ptic lahko prinese večje ali manjše spremembe, ki imajo nemalokrat znaten vpliv na njihove populacije, denimo številčnost in območje razširjenosti. V interesu naše družbe je, da omilimo negativne vplive svojega delovanja na naravo in podpremo dejavnosti, ki nanjo vplivajo pozitivno.

Medsebojni vplivi visokonapetostnih daljnovodov in ptic

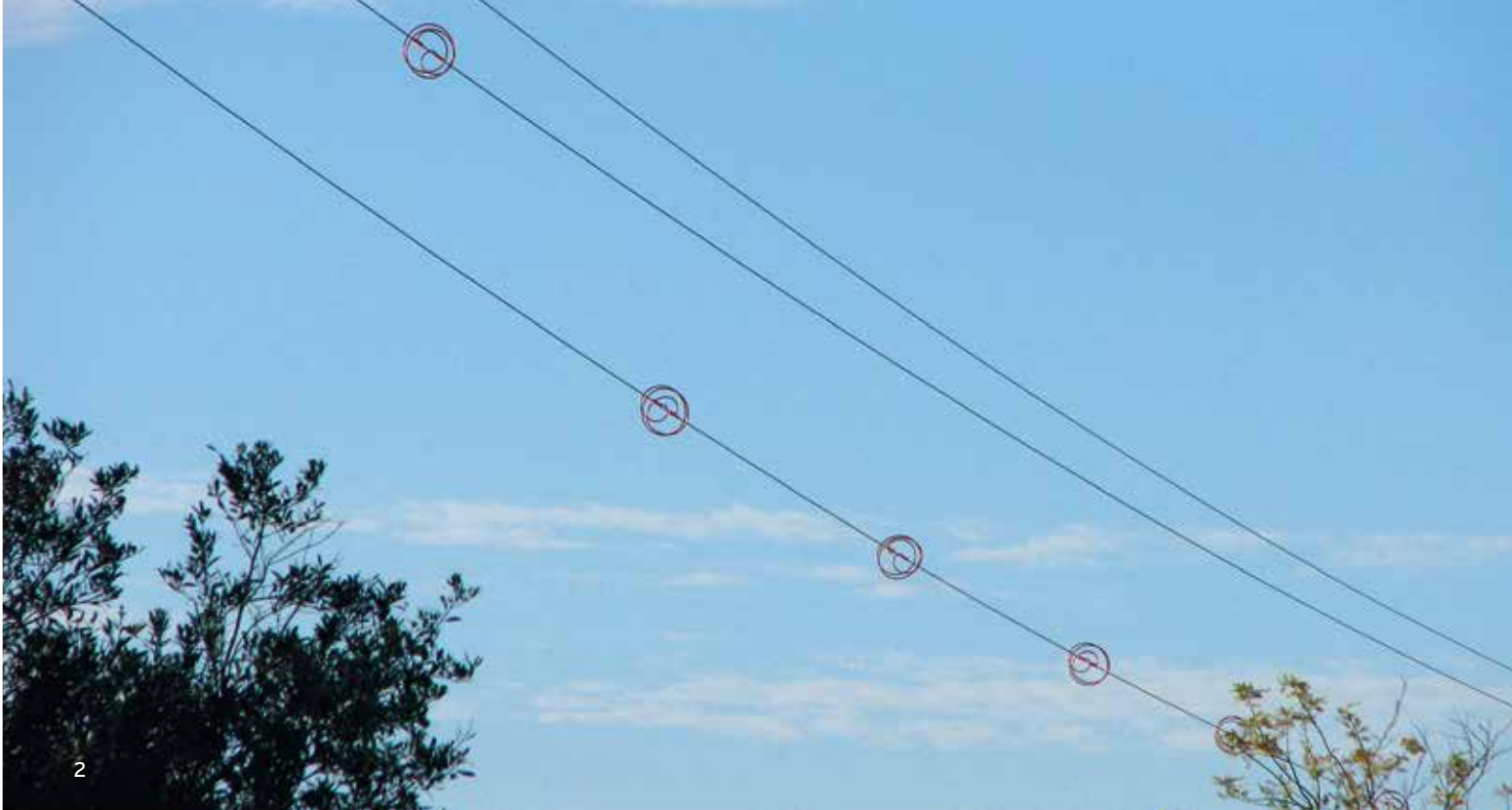
Daljnovodi se ne morejo izogniti življenjskemu okolju ptic. Razširjenost obojih je namreč prostrana – nadzemni daljnovodi se prek pokrajine raztezajo v stotinah kilometrov in prečijo raznovrstna življenjska okolja ptic, kjer le-te gnezdiijo, se prehranjujejo, počivajo, se selijo in/ali prezimujejo. Tudi graditev podzemnih daljnovodov je poseg, ki lahko spremeni življenjsko okolje ptic, čeprav po končanem delu nanje vsaj neposredno ne vplivajo.

Medsebojni vplivi med visokonapetostnimi daljnovodi in pticami so obojesmerni. Vplive visokonapetostnih daljnovodov na ptice lahko strnemo v tri vrste: [1] smrt ali pohabljenost zaradi trkov z vodniki daljnovoda, [2] smrt ali pohabljenost zaradi električnega udara in [3] posredni vpliv zaradi sprememb v strukturi in funkciji življenjskega okolja ptic. V tretji vrsti vplivov najdemo tako pozitivne kot negativne vplive na ptice. Smrt ptic zaradi električnega udara je na visokonapetostnih daljnovodih,

v nasprotju s srednje- in nizkonapetostnimi daljnovodi, izjemno redek pojav, zato temu vplivu v prispevku ne bomo posvečali posebne pozornosti. Pojav pa je posredno povezan z drugim, znatno pogostejšim fenomenom t.i. »nepojasnjenih« izpadov električnega toka na prenosnih omrežjih.

Smrtnost ptic zaradi trkov z vodniki visokonapetostnih daljnovodov je presenetljivo velika. Denimo v ZDA se po ocenah strokovnjakov zaradi naleta v vodnike visokonapetostnih daljnovodov letno ubije 130 milijonov ptic, kar je znatno več od smrtnosti zaradi prometa, zastrupitve s pesticidi ali trkov z vetrnimi elektrarnami. Ali visokonapetostni daljnovodi kot dejavnik smrtnosti prispevajo k upadu številčnosti vseh ptic na globalnem nivoju, ni znano, številne študije pa so pokazale, da so na nekaterih območjih visokonapetostni daljnovodi za populacije nekaterih vrst ptic resen dejavnik ogrožanja.

Morda se zdi nenavadno, da živali, ki so se tisočletja pred vznikom človeka in njegove infrastrukture podile po zraku in uspešno izogibale oviram, tako množično podlegajo zaradi trkov z objekti, kot so daljnovodi. Objekti, ki jih človek postavlja v prostor, pa so konstrukcijsko vendar lahko zelo drugačni kot naravne strukture in so za ptice težko premagljiva ovira ali celo past. Visokonapetostni daljnovodi po eni strani posnemajo naravne strukture, saj so stebri do neke mere primerljivi z drevesi. Po drugi strani pa v prostor vnašajo elemente, ki se ne morejo primerjati z ničemer, kar so ptice spoznavale skozi svojo evolucijsko zgodovino. To so vodoravno potekajoči vo-

2

dniki. Strokovnjaki, ki so preučevali vid ptic, so ugotovili, da takšne strukture v krajini ptice zelo slabo zaznavajo in jih v letu pogosto prepoznajo opazijo.

Nekatere vrste ptic so bolj dovzetne za trke

Vse vrste ptic niso enako dovzetne za trke z vodniki daljnovodov. Bolj ranljivi so slabi letalci z razmeroma velikim trupom in majhno površino peruti, kot so denimo race, gosi, droplje in koconoge kure (divji petelin, ruševac ...). Te ptice imajo zelo slabe manevrske sposobnosti, koconoge kure pa so poleg tega tudi, po domače rečeno, napol slepe. Podobne težave z izogibanjem vodnikom daljnovodov imajo veliki jadranci, kot so žerjavi, štoklje, čaplje in pelikani. Ptice z ozkimi in dolgimi perutmi, letalski velemojstri, so manj dovzetne za trke z vodniki daljnovodov, saj imajo dobre manevrske sposobnosti. Bolj so izpostavljene tudi tiste vrste, ki zelo veliko časa preživijo v zraku, npr. hudourniki in lastovke, čeprav so dobri letalci. Večje tveganje nosijo ptice na selitvi, nočno aktivne vrste, mladi neizkušeni osebki in osebki, ki daljnovode prečijo med letom na kratke razdalje. Ne glede na manevrske sposobnosti ptic pa tveganje za trke močno povečajo nekateri okoljski dejavniki: zlasti pogosti so naleti ptic na območjih preletnih koridorjev, bodisi dnevnih, bodisi sezonskih. Pogosto svoje dodajo še vremenske razmere, ki poslabšajo vidljivost ali pa ptice na selitvi prisilijo, da letijo nižje. Velika smrtnost ptic zaradi naletov v vodnike daljnovodov je tudi na območjih njihovega množičnega shajanja, kot so skupinska počivališča in prehranjevališča.

Sprememba življenjskega prostora zaradi daljnovodov

Daljnovod lahko povzroči tudi znatno spremembo v strukturi življenjskega okolja ptic. Poseka na trasi daljnovoda v gozdni krajini po eni strani pomeni izgubo ži-

vljenjskega okolja za specializirane gozdne vrste, po drugi strani pa pridobitev novega prostora za vrste, ki živijo v grmiščih in na gozdnem robu. Tudi v odprti krajini daljnovod za nekatere vrste pomeni izgubo dela življenjskega okolja, denimo v primerih, ko se ptice izogibajo bližini daljnovoda. Fenomen je dobro poznan pri goseh, ki se prehranjujejo na poljih in travnikih.

Iztrebki lahko povzročajo izpad električnega toka

Nekatere ptice uporabljajo visokonapetostne daljnovode za počivanje, prežo in gnezdenje. Zlasti v odprti krajini, kjer so mogočne pokončne strukture, kot so osamljena drevesa, omejujejo dejavnik za naselitev nekaterih vrst ptic, so stebri daljnovodov zanje privlačen nadomestek za naravne strukture. Na njih gnezdi denimo krokari, vrane, nekatere ujede, štoklje in nekatere sove. Žal je zadrževanje teh ptic na stebrih daljnovodov povezana tudi z že omenjenim fenomenom »nepojasnjenih« izpadov električnega toka. Kratkotrajnim izpadom, s katerimi so si elektro podjetja, ki upravljajo s prenosnimi omrežji, po vsem svetu dolga leta belila glavo, so v osemdesetih letih pripisali vzrok: povzročajo jih velike ptice (npr. ujede, čaplje, štoklje), in sicer z iztrebljanjem. Njihovi iztrebki so namreč dolgi prevodni curki, ki premostijo razmik med stebrom daljnovoda in vodnikom, ki ju ločuje izolator. Na mestu ob tem prihaja do bliskov in celo vžigov. Da bi se izognili tej težavi, ponekod po svetu na stebre daljnovodov nameščajo koničaste »odvračalce« ptic, ki pa so le deloma učinkoviti.

Z roko v roki do rešitve problema

Novejši trendi se obračajo v drugo smer: ponekod elektro podjetja, ki upravljajo s prenosnimi omrežji, opremljajo daljnovode v sodelovanju z ornitološkimi organizacijami. S prilagoditvijo konstrukcije daljnovodov in označevanjem vodnikov je možno do neke mere omiliti vpliv

2: Ponekod elektro podjetja opremljajo daljnovode v sodelovanju z ornitološkimi organizacijami. S prilagoditvijo konstrukcije daljnovodov in označevanjem vodnikov je možno do neke mere omiliti vpliv na populacije ptic zaradi trkov. Na trgu je na voljo vse več učinkovitih označevalcev. foto: Tomaž Jančar

3

3: Daljnovodi se ne morejo izogniti življenjskemu okolju ptic. Ker po eni strani posnemajo naravne strukture, saj so stebri do neke mere primerljivi z drevesi, na njih ptice počivajo ter celo gnezdiijo.

foto: Duša Vadnjal

na populacije ptic zaradi trkov in na trgu je na voljo vse več učinkovitih označevalcev. Nameščanje gnezdilnic in gnezdilnih platform lahko prispeva k ohranjanju nekaterih vrst ptic v degradirani pokrajini, kjer so njihova naravna gnezdišča redka. Ob tem je treba dodati, da varna gnezdišča pokrivajo le del potreb prostoživečih ptic, saj poleg tega potrebujejo vsaj še dovolj bogata in varna prehranjevališča.

Z nekaterimi tehničnimi ukrepi lahko le omilimo negativen vpliv daljnovoda na ptice, ne moremo pa ga povsem odpraviti. Vrste, ki so zaradi daljnovodov ogrožene, tudi ne morejo nadomestiti vrste, ki imajo od daljnovodov korist. Zato je izjemno pomembno skrbno načrtovanje umeščanja daljnovodov v prostor s kar največjo obzirnostjo do ptic in narave nasploh. Številni, dobri in slabi primeri po svetu pričajo, da je to najboljša pot do pticam in naravi prijaznih daljnovodov. Sodelovanje med strokovnjaki z različnih področij upravljanja s prostorom nedvomno sodi na to pot.

Na DOPPS-u smo v letu 2012 in 2013 pod pokroviteljstvom ELES - Elektro-Slovenija, d.o.o. izdelali pregledno študijo o vplivu visokonapetostnih daljnovodov na ptice. Obsežna študija obravnava splošno problematiko ogroženosti ptic v Sloveniji, relevantno zakonodajo in pravno prakso s področja umeščanja visokonapetostnih daljnovodov v prostor in varstva ptic, vplive visokonapetostnih daljnovodov na ptice ter opisuje možne ukrepe za zmanjšanje škodljivih vplivov z oceno njihove učinkovitosti.

Ali ste vedeli?

Ste morda že kdaj opazili, da ptice ne posedajo po vseh žicah daljnovodov? To velja za daljnovode, ki so pod najvišjo napetostjo (440 kV v Sloveniji). Na vodnikih teh daljnovodov prihaja do pojava, imenovanega »korona«, ki se izraža kot prasketanje in iskrenje, kar pa ptice odvrča od posedanja na njih. Zato na takšnih daljnovodih posedajo le na eni, običajno najvišje nameščeni žici, t.i. zaščitni vrvi, ki ni pod napetostjo in daljnovod varuje pred udari strele. ●

Evropski dan opazovanja ptic (Eurobirdwatch '13) bo v nedeljo, 6. oktobra 2013

Evropski dan opazovanja ptic poteka ravno v času selitve in je namenjen osveščanju javnosti o pticah selivkah, njihovi ogroženosti in načinih varstva. Za preživetje selivk so nujno potrebna postajališča na selitveni poti, predvsem mokrišča, kjer se lahko nahranijo in odpočijejo. Selivke pa lahko opazujemo tudi v mestnem parku. Letos bomo na ta dan v različnih krajih po Sloveniji pripravili opazovalne točke in izlete, na katerih boste lahko pokukali skozi teleskop in opazovali ptice, ornitologi pa vam bodo povedali še kaj več o pticah in njihovih selitvah.

Vabimo vas, da v nedeljo, 6. oktobra 2013, obiščete naslednje točke in izlete ter sodelujete pri opazovanju ptic:

- **Šobec** (Lesce): opazovalna točka bo med 9. in 12. uro na začetku Šobčevega bajerja, pri otroškem igrišču
- **Zdravci** (Šmarješke Toplice): za izlet (ogled obročkajanja ptic) se zberemo ob 8. uri pred gostilno Gruntar v Zburah
- **Mariborski mestni park** (Maribor): za izlet se zberemo ob 9. uri pred Akvarijem-terarijem
- **Naravni rezervat Škocjanski zatok** (Koper): opazovalna točka bo med 10. in 13. uro pri prvi opazovalnici v rezervatu (levo od parkirišča)
- **Park Tivoli** (Ljubljana): opazovalna točka bo med 9. in 12. uro na betonski ploščadi z ograjo na južni strani Tivolskega ribnika, za izlet pa se zberemo ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju

1

Mednarodna varstvena politika prinaša korist za ptice v Evropi

// Mateja Deržič, Jasna Mladenovič in Klavdija Šuen

Ohranjanje biotske raznovrstnosti našega planeta je odvisno od mednarodno usklajenih ukrepov varstva narave, ki se udeležujejo v regionalnih ali globalnih sporazumih (trenutno jih obstaja vsaj 20). Pozitivne posledice varstvenih ukrepov je težko dokazati, vprašljiva pa je tudi njihova ekonomska učinkovitost. Avtorji članka so izoblikovali kriterije, na osnovi katerih lahko vrednotimo učinkovitost ukrepov na območju Evropske unije. Z raziskavo so želeli oceniti vpliv mednarodnih varstvenih strategij za ptice in pri tem vključiti vse članice Evropske unije, kjer področje urejata dva temeljna dokumenta - Ptičja ter Habitatna direktiva.

Naravovarstveni vpliv Ptičje direktive so avtorji ovrednotili glede na rezultate javno dostopnih popisov in populacijskih trendov evropskih gnezdkil na nivoju posameznih držav. V raziskavi so populacijske trende evropskih gnezdkil primerjali med dvema obdobjema (pred in po letu 1990). Hkrati so napravili primerjavo med zavarovanimi vrstami (ki so v dodatku Ptičje direktive) in nezavarovanimi. Tretja primerjava pa se je nanašala na vrste, ki živijo na območjih prvih 15 držav članic Evropske unije (EU15), ter vrstami, ki naseljujejo območja držav, ki so se Evropski uniji pridružile kasneje.

Izoblikovali so pet pogojev, na osnovi katerih govorimo o uspešnosti direktive:

1. Zavarovane vrste na območju EU15 morajo izkazati boljše populacijske trende v primerjavi z nezavarovanimi vrstami.
2. Populacijski trendi zavarovanih vrst so bolj pozitivni v državah EU15 kot na območjih, kjer direktiva ni uveljavljena.

3. Trendi vseh populacij ptic (tako zavarovanih kot nezavarovanih) so v državah EU15 bolj pozitivni kot trendi zunaj tega območja: deloma drži, saj se znotraj EU15 po letu 1990 trendi vseh populacij niso izboljšali.
4. Pozitivni vplivi na populacije bodo najočitnejši pri tistih vrstah, ki so zavarovane najdaljše obdobje. Po letu 1990 so populacije zavarovanih vrst znotraj EU15 stabilnejše kot populacije nezavarovanih vrst. Zunaj EU15 te razlike ni.
5. V sodelujočih državah je mogoče zaznati pozitivno zvezo med obsegom varstvenih ukrepov in populacijskimi trendi ptic. Za vsak dodatni odstotek površin, določenih kot zavarovana območja (SPA), se gostota zavarovanih populacij poveča za okrog 7 %, skupaj z nezavarovanimi vrstami pa samo za 4 %. Določitev in upravljanje zavarovanih območij je namreč usmerjeno predvsem na zavarovane vrste.

Avtorji so ugotovili, da so v primeru Ptičje direktive v celoti izpolnjeni štirje pogoji, eden delno. Čeprav se populacijski trendi nezavarovanih vrst niso razlikovali med EU15 in drugimi državami, lahko sklepamo, da so trendi teh vrst bolj pozitivni znotraj držav EU15. Podatki so v skladu s hipotezo, da je Direktiva o pticah prinesla vidne koristi za populacije ptic v Evropski uniji in da so posegi mednarodne politike učinkoviti pri reševanju vprašanj o ohranjanju velikih geografskih območij.

Opisana raziskava priča o velikem pomenu monitoringa pri ocenjevanju uspešnosti vladnih politik pri ohranjanju biotske raznovrstnosti. Popisi se še vedno opravljajo predvsem s pomočjo prostovoljcev, kvantitativne ocene uspešnosti programov pa so odvisne od naključnih analiz. Z rednim in usklajenim monitoringom bi uspeh mednarodnih politik ohranjanja biotske pestrosti tudi uspešneje ocenjevali ter vrednotili. ●

Vir

DONALD, P.F., SANDESON, F.J., BURFIELD, I.J., BIEMAN, S.M., GREGORY, R.D., WALICZKY, W. (2007): International Conservation Policy Delivers Benefits for Birds in Europe. – *Science* 317: 810-813.

1: Avtorji raziskave so pri vrednotenju učinkovitosti varstvenih ukrepov na območju Evropske unije ugotovili, da ima monitoring velik pomen pri ohranjanju biotske raznovrstnosti. Popisi se še vedno opravljajo predvsem s pomočjo prostovoljcev. foto: Jure Marolt

Tujerodni dresniki v Sloveniji

// Simona Strgulc Krajšek

1: Stebla dresnika nekoliko spominjajo na bambusova stebela.

2: Značilno oblikovani listi japonskega dresnika (*Fallopia japonica*)

Zagotovo ste že videli velike rastline z debelimi votlimi stebli, ki po obliki nekoliko spominjajo na bambusova (slika 1), z velikimi trikotnimi do srčastimi listi (slika 2) in drobnimi belimi cvetovi v gostih socvetjih, zaradi katerih rastline postanejo pozno poleti opazne že od daleč (slika 3). Če ne veste, o kateri rastlini pišem, se sprehodite ob bližnji reki ali odpeljite na izlet in opazujte rastje ob cesti. Gotovo boste naleteli na katerega izmed tujerodnih dresnikov, ki jih je v naši naravi vse polno. Rastejo ob vodah, ob cestah, železnicah, na opuščenih zemljiščih v mestih, na deponijah gradbenega materiala itd. - praktično kjerkoli. Najdemo jih predvsem v nižinah, posamični podatki o njihovem uspevanju pa so tudi s Pohorja in iz Julijskih Alp. Če skušate malo pobrsniti po spominu in si priklicati podobo narave izpred dveh ali več desetletij, boste ugotovili, da te rastline v preteklosti pri nas niso bile tako pogoste.

V Sloveniji uspevata dve tujerodni vrsti dresnika, japonski (*Fallopia japonica*) in sahalinski dresnik (*F. sachalinensis*), ter križanec med njima, češki dresnik (*F. x bohemica*).

Od kod izvirajo tujerodni dresniki

Japonski in sahalinski dresnik sta vzhodnoazijski vrsti, ki so ju v 19. stoletju kot okrasni rastlini prinesli v Evropo. Obe vrsti so sprva sadili v botaničnih in velikih zasebnih vrtovih, saj so rastline zaradi velikosti in hitre rasti potrebovale veliko prostora. Zanimivo je, da je japonski dresnik leta 1847 v Utrechtu dobil zlato medaljo Združenja za kmetijstvo in vrtnarstvo kot najbolj zanimiva nova okrasna rastlina leta. Sadike so bile takrat zelo drage in so dosegale 250-krat višjo ceno kot sadike hortenzij.

Japonski dresnik se je kmalu začel širiti z vrtov in je v 150 letih postal ena najbolj problematičnih invazivnih tujerodnih vrst na svetu. V Evropi je s križanjem japonskega in sahalinskega dresnika nastal križanec, češki dresnik, ki je še uspešnejši od starševskih vrst in je marsikje v Evropi, verjetno pa tudi v Sloveniji, najpogostejši tujerodni dresnik. Češki dresnik ima lastnosti, ki so nekje vmes med lastnostmi starševskih vrst. Listi so rahlo srčasti in dolgi do 25 centimetrov. Japonski dresnik ima manjše liste s prisekanim dnom, sahalinski pa zelo velike, tudi do 40 centimetrov dolge srčaste liste. Tudi po višini češki dresnik dosega vmesno velikost med manjšim japonskim in do pet metrov visokim sahalinskim dresnikom (slika 4). Za zanesljivo določitev rastlin na terenu pa je treba pogledati več razlikovalnih znakov.

Zakaj so dresniki tako uspešni

Znanstveniki se že dolgo sprašujejo, zakaj so nekatere vrste tako zelo uspešne, da se lahko hitro širijo in tako močno spreminjajo okolje, v katerem uspevajo. Navadno je več lastnosti in dejavnikov, ki vplivajo na uspešnost neke vrste, ključna pa je njihova kombinacija v določenem okolju. Pri dresnikih k uspešnosti zagotovo prispevajo:

1. **Izredno hitra rast:** Rastline imajo pod zemljo obsežen sistem korenin, v katerih so nakopičene založne snovi. Te dresnik porablja spomladi, ko začnejo rasti nadzemni poganjki. Njihova rast je osupljivo hitra in lahko doseže do 15 centimetrov na dan. Tako hitro rastoča rastlina zlahka preraste in zasenci svoje tekmece.
2. **Zelo velika sposobnost obnavljanja:** Pri dresniku so s poskusi ugotovili, da lahko nova rastlina zraste že iz ene

ga centimetra dolgega koščka korenike, ki tehta le 0,7 grama. Predstavljajte si, koliko takih koščkov ostane v zemlji, če poskušamo izkopati dresnik, katerega koreninski sistem lahko sega tudi nekaj metrov v globino. Ta način razmnoževanja, imenovan vegetativno razmnoževanje, je pri dresnikih najpomembnejši način, s katerim rastlina osvaja nova ozemlja.

3. **Razraščanje s pomočjo živic:** Če rastline pokosimo, se dresnik na to odzove s poganjanjem dolgih, tankih podzemnih živic, iz katerih nato zrastejo nadzemni poganjki. S tem rastlina še razširi svoje območje uspevanja.
4. **Izločanje snovi, ki zavirajo kalitev in rast drugih rastlin:** Dresniki v prst izločajo snovi, ki zavirajo kalitev semen in rast drugih rastlin. Če pogledamo v sestoj dresnika, bomo zato le redko našli katero drugo rastlinsko vrsto, ki uspeva v gosti senci dresnika.
5. **Velika količina dobro kalivih semen:** Spolno razmnoževanje pri dresnikih ni tako pomembno kot vegetativno, a je zaradi dobre kalivosti semen tudi to eden od načinov, s katerim lahko dresnik širi svoje območje uspevanja.

Tujerodni dresniki povzročajo težave

V Sloveniji največ težav povzročata japonski in češki dresnik, ki sta tudi najbolj razširjena. Dresnik je zelo pogost ob vodah, kjer lahko popolnoma zaraste bregove in z njih izpodrine praktično vse druge vrste, kljubuje mu le nekatere lesne vrste. S tvorbo enovrstnih sestojev dresnika se izgublja pestrost življenjskih bivališč ob vodah, kar seveda vpliva tudi na živalstvo. Jeseni, ko se nadzemni deli dresnika posušijo in propadejo, pa se izpostavi obrečna prst, ki jo lahko narasle vode zlahka odnesejo.

Dresnik dobro uspeva tudi na robovih cest, kamor so ga večinoma zanesli s prstjo ob graditvi ali popravilu ceste. Zaradi hitre rasti zastira cestne robove in naredi dele cest nepregledne. Še večja težava pa je, da z agresivno rastjo

podzemnih korenin poškoduje cestišče in objekte ob njem. Zelo pogosto ga lahko opazimo ob novo urejenih avtobusnih postajališčih ali občestnih počivališčih.

Dresnik pogosto opazimo tudi v okolici novo zgrajenih objektov. Tja ga največkrat занесеjo z gradbeno mehanizacijo in s prstjo, s katero uredijo okolico objekta. Mlade rastline, ki poženejo iz koščkov korenin, so videti kot nizek rdeč radič, ki pa kaj hitro zraste v visoke, sprva rdeče-zelene obarvane poganjke. Če opazimo take mlade rastline, je še čas, da ukrepamo in rastline ročno previdno in temeljito izkoplujemo, posušimo in zažgemo ter s tem preprečimo, da bi se razrasle. Veliki sestoji dresnika ob objektih namreč lahko poškodujejo podzemne napeljave, s hitro in agresivno rastjo pa predrejo celo beton ali asfalt.

Je sploh možno še kaj ukreniti

Kot sem že napisala, je praktično edini način, da odstranimo rastline dresnika, če so te še mlade in na začetku rasti. Z vsakim letom pa se naše možnosti zmanjšujejo, dokler ne postane sestoj dresnika tako velik, da lahko le nemočno opazujemo njegovo bujno rast in pazimo, da se sestoj ne širi. Povsod po svetu se raziskovalci trudijo najti način, kako vsaj zaježiti širjenje te za naš okus preveč uspešne rastline, a učinkovitega recepta, kako odstraniti sestoj, velik nekaj 100 m², do zdaj še ni našel nihče.

Zato je spremljanje širjenja te rastline še toliko pomembnejše, da lahko ukrepamo, ko je še čas. Če ste tudi v bližini svojega doma opazili katero od vrst dresnikov, lahko to vpišete v *Zbirko opažanj tujerodnih vrst*, ki jo najdete na spletni strani: <http://zbirka.tujerodne-vrste.info/>. ●

Viri:

- spletna stran o invazivnih tujerodnih vrstah: <http://www.tujerodne-vrste.info/projekt/projekt-thuja-2/>
- STRGULC KRAJŠEK, S. & JOGAN, N. (2011): Rod *Fallopia* Adans. v Sloveniji. – *Hladnikia* 28: 17-40.

3: Bela socvetja češkega dresnika (*F. x bohemica*) so bogat vir peloda, zato jih rade obiskujejo čebele.

4: Rastline sahalinskega dresnika (*F. sachalinensis*) lahko zrastejo tudi do pet metrov v višino, njihovi listi pa so dolgi tudi do 40 centimetrov.

foto: vse Simona Strgulc Krajšek

1

2

Sršenar

// Katarina Denac

Sršenarji (*Pernis apivorus*) so spomladi 2010 na Breginjskem Stolu poskrbeli za veliko veselje med ornitologi. Ves maj smo namreč trepetali in ugibali, ali ga imamo ali ne – ozko grlo za seleče se ujede, namreč. Dvaintrideset popisovalcev, ki jih niso odvrnili ne megla ne snežne plohe in tudi ne (skoraj) vsakodnevni dež, je v slabem mesecu naštelo 1.368 sršenarjev.

Ob upoštevanju nekaterih dejavnikov smo prišli do ocene, da je tisto leto območje preletelo 3.100–4.700 ujed, od tega kar 2.000–2.500 sršenarjev. To odkritje je bilo za nas sicer naravovarstveno pomembno, a je le kamenček v mozaiku skrivnostnega sršenarjevega življenja.

Od kod sršenarju ime

Po imenu bi človek sklepal, da se sršenar prehranjuje v glavnem s sršeni (*Vespa crabro*), pa ni čisto tako. Te največje ose v njegovo prehrano zaidejo le poredko (najbrž je kakšno tako opazovanje botrovalo imenu), medtem ko glavnino sestavljajo ličinke, bube in odrasli osebki drugih socialnih vrst kožokrilcev, predvsem os iz rodov *Vespula*, *Vespa* in *Polistes* ter v manjši meri

čmrljev. Jeseni zato pod gnezdi najdemo večje količine izpraznjenih, prežvečenih in delno požrtih osirjev. Približno desetino plena sestavljajo manjši vretenčarji, kot so žabe, mlade ptice in plazilci. Za popestritev občasno je tudi sadje, ki mu s kljunom odstrani koščico. Ose lovi s preže, ali pa jim v letu sledi do gnezda, ki ga nato z nogami in ob pomoči kljuna izkoplje. Pri globokih gnezdih se na koncu povsem skrije pod zemljo tudi sam. Zaradi svoje specializirane prehrane ima sršenar nekatere telesne prilagoditve: majhno, gosto, luskam podobno perje na čelu in okoli oči (zmanjšana možnost za pik), močne noge z debelimi luskami, rahlo upognjene kremplje enake velikosti za kopanje in hojo ter ozke nosnice, da mu jih med kopanjem ne zamaši prst. Prehranjuje se v zrelih in srednje starih gozdovih, sadovnjakih, mozaični kmetijski krajini in manjših močvirjih, izogiba pa se velikim kmetijskim monokulturam, gostim drevesnim sestojem in visokogorju. Kjer je os veliko, se hrani blizu gnezda (1-2 kilometra stran), sicer pa lahko njegov domači okoliš obsega tudi do 40 kvadratnih kilometrov. Kadar gnezdi blizu človeških naselij, je to le zato, da se izogne kragulju (*Accipiter gentilis*), ki je nevaren tako mladim kot odraslim sršenarjem.

Neopazen in tih v času gnezditve

Med gnezdenjem je sršenar težaven za raziskovanje, saj se večino časa zadržuje v gozdu in je zelo tih. Nizozemski znanstvenik Rob Bijlsma se je zato zanj domislil posebne metode, t.i. »tree-topping«, ko z vrha dreves vsak dan več ur opazuje dogajanje v krošnjah in nad njimi. Sicer pa lahko od sredine maja pa do konca gnezditve opazujemo svatovske lete z navideznim ploskanjem s perutmi nad glavo. Gnezdo je 10-20 metrov visoko na listnatem ali iglastem drevju, zlasti na bukvah in borih. Približno četrtina parov zasede stara gnezda drugih ptic, preostali pa si spletejo nova. Vsaj vrhnji del, po navadi pa kar celo gnezdo, je obloženo z zelenim listjem, ki ga ves čas gnezdenja starša pridno dodajata, da ohranita zeleni videz. V

3

4

edinem leglu sta navadno dve jajci, ki ju valita 35-40 dni. Večji del tega opravila prevzame samica, medtem ko se samec bolj izkaže v prvih 10 dneh po izvalitvi, ko hrani tako mladiče kot tudi samico, ki ves ta čas greje mladiče v gnezdu. Zaradi plenilcev so v bližini gnezda starši zelo tihi, plen oddajo mladičem hitro, ti pa prosijo za hrano s tihimi in kratkimi klici. V približno 40 dneh po izvalitvi mladiči poletijo, vendar se osamosvojijo šele dober mesec ali dva kasneje. Celotno obdobje gnezdenja znaša pičlih 110-135 dni, torej sršenar bistveno večji del življenja preživi v Afriki kot Evropi. Gnezditveni uspeh med leti močno niha, v izrazito neugodnih letih pa nobenemu paru ne uspe speljati mladičev. Najbolj negativen vpliv imata mokro in mrzlo vreme v maju, ko se pari odločajo za gnezdenje, ter deževje v juniju, ko mladiči poginejo zaradi sestradanosti in podhladitve. Zaradi kratkega časa gnezditve ter številnih neuspešnih gnezditvev, po katerih starši zapustijo gnezdišče, se pogosto dogaja, da na selitvi hkrati opazujemo še gnezdeče pare in seleče se sršenarje.

Samotar, ki se na selitvi prelevi v družabno ptico

V času selitve se sršenar iz samotarja prelevi v zelo družabno ptico. Kljub temu da lahko velike razdalje premaguje tudi z aktivnim letom, raje jadra s pomočjo vzgornjnikov. Ti se oblikujejo le nad kopnim, nad vodo pa ne. Rezultat so velike koncentracije sršenarjev v ozkih grlih, torej morskih ožinah, kot so Gibraltar, Bospor, Falsterbo in Mesisinska ožina pri Siciliji. Največja zabeležena jata v Italiji je štela skoraj 800, na Breginjskem Stolu pa 63 osebkov. Selitvene poti mladih in odraslih osebkov se razlikujejo, ravno tako poti različnih populacij. Odrasli se čez Sredozemsko morje selijo skoraj izključno skozi ozka grla, medtem ko mladostni osebki morje prečkajo razpršeno v široki črti. Ker se jeseni mladi sršenarji odselijo na prezimovališča okoli 14-30 dni kasneje kot odrasli, namreč ne poznajo najugodnejših poti. Naučijo se jih šele ob prvi vrnitvi na gnezdišča, kar pa se praviloma zgodi šele po dveh

letih bivanja v Afriki. Zaradi poznejšega odhoda z gnezdišč imajo mladi sršenarji na poti manj ugodne termične in vetrovne razmere, večkrat kot odrasli pa tudi prečkajo nevarni osrednji del Sredozemlja in Sahare. Narava pri tem pobere visok davek, saj jih med prečanjem Sahare pogine skoraj tretjina, med odraslimi pa le 2 %. Sršenarji prezimujejo v gozdnatih predelih ekvatorialne Afrike, pri čemer so mladi precej nomadski, odrasli pa imajo stalna, zaključena zimska območja. Spomladanska selitev poteka med sredino aprila in začetkom junija, jesenska pa med sredino avgusta in koncem septembra, izjemoma še v oktobru. Pozna spomladanska vrnitev je povezana s poznim začetkom razvoja osijih zarodov v Evropi. Razdalje, ki jih dnevno premagajo sršenarji, spadajo v kategorijo ultramaratonov, saj dosegajo med 120 in 270, izjemoma do 500 kilometrov (v Sahari ali med letom čez morje).

Prihodnost ni videti rožnata

Evropska populacija sršenarja zadnjih 20-30 let upada, kar je posledica njegove specializirane prehrane, selitve na dolge razdalje in prezimovanja v Afriki. Zaradi velikih monokultur se zmanjšujejo njegova prehranjevališča, s podnebnimi spremembami pa je prišlo tudi do časovnega zamika med največjimi sršenarjevimi potrebami po hrani (v času hranjenja mladičev) in njeno ponudbo. Če temu dodamo še občasen deževen maj in junij, je gnezditveni uspeh lahko ničeln. S krčenjem starih gozdnih sestojev in mejic se poslabšuje in izginja njegov gnezditveni življenjski prostor. Enako se dogaja tudi v afriških prezimovališčih, kjer zaradi izsekavanja izginjata gozdna savana in tropski deževni pragozd. Lovci letno še vedno nelegalno postreljajo nekaj sto do tisoč osebkov na selitvi, zlasti v Italiji in na Malti, vendar pa se je stanje v primerjavi s tistim izpred 15-20 let precej izboljšalo. Zahvala gre številnim prostovoljcem z vseh koncev Evrope, ki na posebnih taborih v času selitev bdijo nad početjem lovcev. ●

1: Zaradi specializirane prehrane ima sršenar (*Pernis apivorus*) luskam podobno perje na čelu in okoli oči (zmanjšana možnost za pik), močne noge z debelimi luskami, rahlo upognjene kremplje enake velikosti za kopanje in hojo ter ozke nosnice, da mu jih med kopanjem ne zamaši prst. foto: Matej Vranič

2: Glavnino njegove prehrane sestavljajo ličinke, bube in odrasli osebki os iz rodov *Vespa*, *Vespa* in *Polistes* (na sliki). foto: Ivan Esenko

3: V času selitve se sršenar iz samotarja prelevi v zelo družabno ptico. foto: Derrigo Domenico

4: Priljubljeni življenjski prostori sršenarja so zreli in srednje stari gozdovi, sadovnjaki, mozaična kmetijska krajina kot ta na Goričkem in manjša močvirja. foto: Katarina Denac

Mladi kvakač

Lani sem na bajerju v bližini Lukovice opazil, da imata črni liski (*Fulica atra*) tri mladiče. S fotoaparatom sem se zato večkrat odpravil tja in za vsak primer nastavil še kol, na katerem bi mi lahko poziral vodomec (*Alcedo atthis*). Na dan Marijinega vnebovzetja, 15. avgusta, pa se mi je prikazal mladi kvakač (*Nycticorax nycticorax*). Prišel sem še v mraku, proti jutru pa je v grmu poleg mojega maskirnega šotorja nenadoma zašumelo. Mladi kvakač je pristal ravno na bližnjem kolu za vodomca. Še preden mi je uspelo zmanjšati povečavo na fotoaparatu, se je prestavil na bolj udoben hlod in potem sva se na razdalji približno šestih metrov družila skoraj štiri ure. Nekajkrat je odletel drugam, a se je kmalu vrnil na svoj priljubljeni hlod. Spravil se je tudi v vodo in brodil po račji zeli, s katero je bil bajer močno zaraščen. Svetlobne razmere so se vseskozi spreminjale; tako zaradi čedalje močnejšega sonca kot zaradi senc drevja. Proti koncu mi je začelo zmanjkovati vsega; prostora na kartici, baterije in tudi časa. Hkrati pa nisem želel zapustiti prizorišča in kvakača prepoditi. Zadrego sta rešili dve gospe s psom, ki sta prišli mimo. In tako sva šla vsak svojo pot.

Oprema: fotoaparat Canon EOS 400 D, objektiv 100-400 mm L IS USM, stativ Manfrotto 190 pro B in maskirni šotor

Ivan Petrič, Prevoje pri Šentvidu

1

3

DARE ŠERE - »Vse je zapisano na ptici, le da moraš to znati prebrati!«

// pogovarjala se je Petra Vrh Vrezec

1: Dare Šere okoli leta 1980 napenja mrežo.
foto: Marko Aljančič

2: Naslovna stran Priročnika za določevanje vrst ptičev avtorja Daret Šereta, ki je bil posvečen 50. obletnici Ornitološkega observatorija.

3: Mali strnad (*Emberiza pusilla*) – šele z uporabo mrež smo razvozlati nerešeno uganko pojavljanje te vrste pri nas. Razlaga in tolmačenje najdb ter fotografiranje ptic v roki in v naravi je bilo Daretu vedno v veliko veselje.
foto: Dare Šere

Dare Šere je gotovo ena tistih osebnosti v slovenski ornitologiji, ki je dala raziskovanju ptic pri nas viden pečat. Bil je pobudnik ustanovitve Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, dolgoletni blagajnik društva (1980–1988), večina članov pa ga pozna kot odličnega poznavalca ptic ter zagnanega obročkaevalca oziroma kot nekdanjega vodjo Centra za obročkanje ptic pri Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Na najinem srečanju mi je povedal stavek, ki lepo opiše njegovo predanost delu: »V muzeju v 40 letih svojega dela nisem nikoli pogledal na uro, da bi videl, kdaj bo malica ali kdaj moram domov, saj sem to delo opravljal z veseljem. Nič mi ni bilo težko!«

Kako in kdaj si se spoznal s ptičami?

Rojen sem v Ljubljani, v Šiški. Moj oče je bil v službi v Litostroju in trije njegovi sodelavci so se ukvarjali s ptiči. Družil sem se z njihovimi sinovi. Z očetmi smo lahko hodili na obročkanje, a opazovali smo jih le od daleč in gledali, kako so lovili in obročkali ptiče. Nas »pionirčkov« niso spustili zraven. Le nekajkrat se je zgodilo, da nas je eden izmed njih poslal po cigarete, in bili smo prav veseli, da smo mu lahko naredili uslugo.

Vedel sem, da v Stožicah obstaja Ornitološki oddelek Prirodoslovnega muzeja Slovenije. A kdo bi si kot otrok sploh upal tja?! To je bilo nedosegljivo! Takratni vodja, Božidar Ponebšek, je skupaj še z dvema zaposlenima na Poljanski gimnaziji pripravil razstavo ptičev v okviru Društva za varstvo in vzgojo ptic Ljubljana. Med zimskimi počitnicami je imelo to društvo razstavo ptičev; v eni sobi kanarčke, v drugi papige, v tretji zunanje vrste, gnez-

dilnice, preparirane ptiče ipd., ki jih je razstavljal Ornitološki oddelek. Ponebšek je bil član tega društva, in da bi prišel do njega, mi ni preostalo drugega, kot da se vpišem v društvo. Med naslednjo razstavo ptičev smo lahko pomagali tudi mi, pionirčki. In ko smo nosili panoje, sem Ponebška med srečanjem na stopnicah vprašal (čeprav so mi kolegi rekli, da si tega ne smem dovoliti), ali lahko pridem do njega, ker me zanimajo ptiči, selitev, obročkanje ... Odgovoril mi je, naj se kar oglasim pri njem v Stožicah. A na dogovorjeni dan (februarja 1963) sem zbolel in obležal v postelji. Zelo sem si želel tja, saj sem komajda dobil priložnost, da ga obiščem, hkrati pa nisem želel delovati neresno. Pobegnil sem od doma in se s trolejbusom odpeljal v Stožice. Povedal sem mu, da si želim obročkati ptiče, in svetoval mi je, naj kar takoj napišem prošnjo. Njegove besede so me tako presenetile in vznemirile, da sem na prošnjo namesto datuma napisal kar svoj rojstni datum. Na poti domov mi je od vročine postalo tako slabo, da sem komaj prišel do doma, a sem potem srečen pod blazino skril obročke in dovoljenje.

Je bila takrat dostopna kakšna literatura, s pomočjo katere si spoznaval ptiče?

Literature nisem imel. Stric, ki je bil geolog na Geološkem zavodu, je imel slovenski prevod Brehmove knjige Ptiči. Knjigo mi je posodil in sem jo z zanimanjem pregledoval in se iz nje učil. A stric mi je kot v kakšni knjižnici natančno določil, do kdaj si jo lahko izposodim. Pred iztekom roka sem mu jo moral vrniti in spet prositi zanjo, in tako sva si jo dolgo podajala. Šele ko sem bil v službi, mi je se-

4

stra leta 1972 iz Anglije prinesla knjigo *Birds of Britain and Europe* z lepimi slikami, kartami razširjenosti ... Tega sem bil izjemno vesel!

Kako je potem potekala tvoja nadaljnja obročkovaška pot?

Želel sem čim prej odslužiti vojsko, in ko sem se vrnil iz nje, spomladi leta 1969, sem dobil obvestilo, da sta šla v pokoj Ponebšek in njegov sodelavec, ki je izdeloval obročke. Šel sem v muzej in vprašal, kako bi lahko nadaljevali z obročkanjem. Pokojni preparator Lojze Šmuc mi je dal vse obročke, ki so bili takrat še na zalogi, in tako sem lahko nadaljeval s to dejavnostjo. A vedel sem, da bo stvar stekla samo v primeru, če bo kdo izdeloval obročke. Ker sem po osnovni izobrazbi finomehanik-optik, sem se tega lotil skupaj s sodelavcem Jožetom Gračnerjem. Obročke sva izdelovala honorarno med letoma 1970 in 1974. S 1. januarjem 1974 pa sem se zaposlil kot tehnični sodelavec za obročkanje v Prirodoslovnem muzeju Slovenije. Leta 1973 sva z Iztokom Geistrom v Avstriji naročila mreže, ki so jih prodajali v Nemčiji. To je bila tudi velika prelomnica v obročkanju! Našli smo nove vrste ptičev za naše kraje; tamariskovko, brškinko, svilnico, severnega repnika, škrlatca ...

Leta 1979 si dal skupaj z Iztokom Geistrom in Božidarjem Magajno pobudo za ustanovitev DOPPS-a, ki je potem imel dolga leta sedež na tvojem domu, kjer se je včlanilo veliko še danes zelo aktivnih članov DOPPS-a.

Leta 1979 smo društvo ustanovili zato, ker se je pokazalo, da bi poleg obročkanja radi opravljali še druge dejavnosti. Nekatere so zanimali ptiči, ne pa obročkanje, delali smo atlas gnezdk Slovence, obstajale so tudi naravovarstvene težnje ... Obročkovalci so morali biti člani društva, če smo hoteli vse skupaj povezati, zato je bilo na začetku njih največ. Ustanovitev društva pa sem zagovarjal tudi zato, da bi imeli svojo društveno revijo in skupaj tudi kaj objavili, saj brez objav ni nič.

Lahko še kaj poveš o obročkovaški postaji v Stožicah?

Najprej je bil tam Ornitološki zavod, ki je pripadal Prirodoslovnemu muzeju, potem smo ga preimenovali v Ornitološki oddelek in pred leti v Kustodiat za ornitologijo. Pri graditvi poslopja Zavoda v Stožicah v letih od 1953 do 1955 so s prostovoljnim delom sodelovali tudi obročkovašci. Takrat je bilo rečeno, da ni dovoljeno delati ob nedeljah in praznikih, a je takratni vodja Božidar Ponebšek našel rešitev z naslednjo parolo: »Bomo pa praznik počastili z delom.« Ko so začeli delati ljubljansko obvoznico, se je v našo neposredno bližino preselil konjenski klub in zgradil nove hleve. S tem je bilo naše delovanje moteno in zato smo hišo v Stožicah zamenjali za prostore na Žibertovi ulici v Ljubljani. Obročkanju ptic v Stožicah smo posvetili prispevek v *Acrocephalusu* številka 13/14.

Obročkovalska dejavnost drugače poteka že od leta 1926 v okviru takratnega Ornitološkega observatorija. Nenevadno je bilo, da je oblast med II. svetovno vojno, tako nemška kot italijanska, izdajala dovoljenja za obročkanje v okviru observatorija.

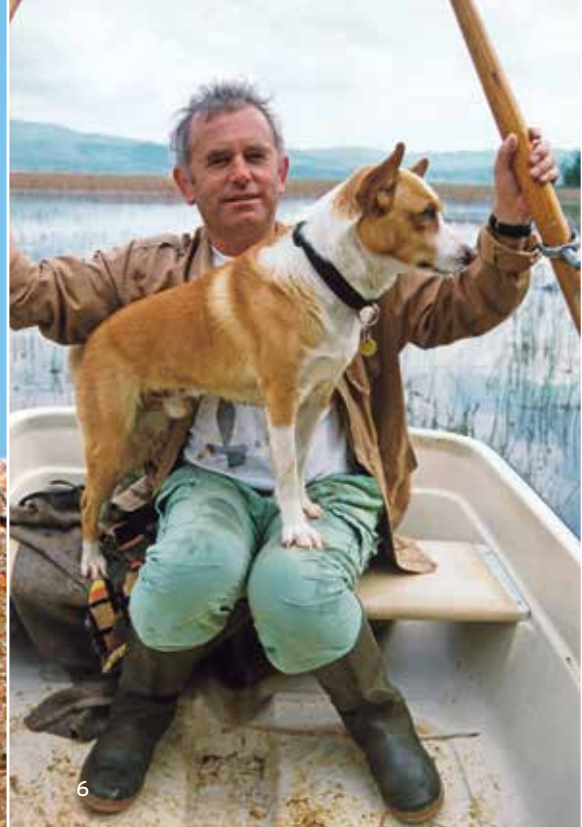
Vodenje obročkovaške dejavnosti si prevzel leta 1983. Po tvojem vodenju se je število obročkanih ptic v Sloveniji povečalo. Kako si kot vodja obročkovaškega centra zastavil delo obročkovašcev?

Leta 1983, ko je ravnateljstvo muzeja prevzel dr. Ignac Sivec, sem po njegovem posredovanju prevzel delo vodje obročkanja. Leta 1987 smo se lotili dela na obročkovaški postaji Vrhnika in začel sem z obveznimi tečajji za bodoče obročkovašce. Vsi so mislili, da morajo opraviti izpit pri meni. Nikoli! To ni bil izpit! Na ptiču je vse zapisano, le da moraš to znati prebrati! Moje zlato pravilo je bilo, da obročkovašcem ponudim svoje znanje, a da potem od njih tudi nekaj zahtevam. Tako sem se bolje spoznal z njimi, postali smo povezani, večkrat so me in me še vedno kličejo, da se pohvalijo, kaj so ujeli, ali ko niso gotovi pri

4: Delovni in bivalni prostor na Ornitološki postaji Vrhnika
foto: Dare Šere

5

6

5: Dare je leta 1992 z RTV Slovenija in sodelavci posnel dokumentarni film o življenju slovenskih južnih postovk (*Falco naumanni*).
foto: Miha Podlogar

6: Dare Šere in njegov zvesti Piki na Cerkniškem jezeru, 20. maja 2004
foto: Dejan Grohar

določitvi starosti in vrste same, in jim svetujem ... Ob 50. letnici Ornitološkega observatorija sem pripravil tudi priročnik za določevanje vrste in spola pri ptičih, ki smo ga potem fotokopirali in razdelili obročkovalcem.

Vrhnika je pokazala viške preleta vrst, nove stvari, ki jih prej nismo poznali ali pa smo o njih brali samo v literaturi. Potem so bile najdbe naših ptičev v Italiji, na Korziki, v Španiji, o katerih nismo vedeli še nič. Vedno je bilo nekaj novega, kar je potrjevalo našo dejavnost. Medtem se je spremenila tudi tehnika obročkanja. Naročili smo nove mreže. Pri izdelovalcu smo po naših zahtevah naročili celo slovenski tip mreže. Obročkovalska dejavnost na Vrhniku je lepo tekla. Obročkanje je bilo na prostovoljni bazi, muzej pa je, kolikor je mogel, pomagal finančno. Kolinska nam je čez čas podarila prikolico, potem smo se dogovorili z Ušnjarno Vrhnika za priključitev električnega toka, saj smo prej uporabljali samo akumulator, ki ga je kupil muzej. Sčasoma sem se zavedel, da bo za vedno večje količine podatkov treba imeti tudi program za računalniški vnos. To je bilo nekaj prelomnega tako za obročkovalce kot poročilo za EURING. A čez čas se je nabralo kratko malo preveč podatkov. Nismo zmogli vnesti vseh, obročkovalci so bili preobremenjeni z obročkanjem, potem pa zvečer vsi utrujeni zaradi vnašanja podatkov. Za Vrhniko smo potem vnesli in obdelali podatke za nazaj, od leta 2000 naprej do danes pa se jih vnaša v novejšem programu ... Po eni strani sem vesel, da sem šel v pokoj, ker to delo ni za enega človeka. Vedno smo se primerjali z drugimi centri za obročkanje ptičev po Evropi, kjer so navadno imeli zaposlenih več uslužbencev; knjižničarja, enega za najdbe obročkanih ptic, drugega za izdajanje obročkov ter vodenje obročkovalcev in vodjo obročkovalskega centra. Tukaj pri nas pa malo narediš tu, malo tam, samo toliko, da teče.

Kakšno je tvoje mnenje o lovu ptic za namene obročkanja brez posnetka njihovega oglašanja?

V tujini imajo predele, kjer neki ozek del zaprejo in posta-

vijo 10-20 mrež – toliko, da ulovljene ptiče neka ekipa še lahko obvlada. Ujamejo toliko ptičev kot mi s posnetki. Z Janezom Gregorijem sva ob Škalskem jezeru pri Velenju naredila trimesečni poskus – en dan sva lovila s posnetki in en dan brez, da bi videla številčno razliko v ulovu. S posnetkom sva ujela 100, brez posnetka pa le 5-10 ptičev. Za lov brez posnetka moraš imeti primeren teren, ki ga lahko z mrežo zapreš.

Udeležil si se tudi nekaj ekspedicij po nekdanji Jugoslaviji, kjer ste s pomočjo obročkanja spremljali selitve ptic. Lahko prosim poveš kakšno zanimivo izkušnjo, povezano s tem?

Enkratna ekspedicija je bila tista v Preševu leta 1983. Projekt se je imenoval »Pračenje migracija ptica« in obročkovalski oddelki iz vse Jugoslavije smo se tam zvrstili drug za drugim. Iz Slovenije nas je šlo pet. Dopoldan smo lovili vse seleče se ptiče, zvečer pa lastovke ... in menili smo, da imamo veliko srečo, ko smo ujeli dve lastovki z obročkom »N. MUSEUM PRAHA«. Domačinom pa smo bili tako všeč, da so nam pripeljali cel voz lubenic.

Decembra 2011 si se upokojil. S čim se ukvarjaš danes?

Sploh ne vem, da sem šel v pokoj! Uživam! Ni ovir; grem, kadar hočem, kamor hočem. S sodelavci imamo še vedno stike, tudi z zadnjimi mojimi tečajniki.

Z Rudijem Tekavčičem pripravljava nov priročnik za obročkovalce, ki jim bo v pomoč tudi pri določevanju starosti. Pisanje je sedaj malo obstalo. Leta in leta sem v ta namen pripravljal zbirko ptičjih peres kot učni pripomoček za določanje starosti, potem je prišla digitalna fotografija in sem raje začel slikati tako mladostne, enoletne kot odrasle osebe. Zbrane imam v glavnem vse penice, vse listnice, nekaj pobrežnikov in ujed. Ob slikovnem materialu bi rad za vsako vrsto posebej objavil tudi besedilo in diagrame z viški preletov, pojavljanji vrst, tabelami o biometriji ... Knjiga bi samo z našimi podatki obročkovalcu zagotovila popoln pregled. Rad bi to spravil skupaj! ●

1

Krmilnica za ptice iz odpadne embalaže

// Petra Vrh Vrezec

Hranjenje ptic na vrtu ali balkonu je zelo priljubljena dejavnost tako pri nas kot drugje po svetu. V hladni polovici leta, predvsem pozimi, se ptice približajo človeškim naseljem in takrat jih lahko privabimo na krmilnico. S tem dobimo priložnost za bližnje opazovanje njihovih čudovitih barv, zanimivega vedenja, vrstne pestrosti idr. Ob dobrem ptičjem priručniku pa se lahko naučimo poimenovanja in razlikovanja med ptičjimi vrstami, razlikovanja med samci in samicami in še marsikaj. Hkrati je to tudi odličen način navduševanja otrok nad naravo in zavedanja o potrebah njenega varstva.

Pri krmljenju je pomembno, da hranimo naše pernate obiskovalke odgovorno in zdravo. Krmilnico moramo čvrsto pritrditi z žico ali vrvjo, z rednim čiščenjem ostankov hrane in iztrebkov zaščititi ptice pred boleznimi, nikoli pa jih ne smemo hraniti s soljeno in kuhano hrano. Ob tem se je treba zavedati, da hranjenje ptic ne prispeva k njihovemu ohranjanju, pač pa prinaša korist predvsem nam, ki se nad njimi navdušujemo in jih občudujemo.

Naredite letošnjo jesen preprosto ptičjo krmilnico iz plastičnih steklenic ali tetrapakov, ki bi jih drugače odvrgli v smetnjak.

Potrebščine

- plastenka od pijače ali tetrapak od jogurta ali mleka,
- žica ali vrv,
- škarje,

- semena za ptice, lahko pa tudi bukov žir, bučna semena, ovseni kosmiči, rozine ipd.

Kako naredite ptičjo krmilnico

1. V sredini plastenke ali tetrapaka izrežite dovolj veliko odprtino, da bodo ptice iz nje lahko jemale semena. Odprtina naj bo izdelana tako, da semena ne bodo popadala na tla ob najnežnejšem vetru ali se zmočila v času deževja.
2. V dno plastenke naredite nekaj majhnih luknjic, ki bodo omogočale odtokanje deževnice.
3. Krmilnico lahko otroci pobarvajo, nato pa jo z žico ali vrvjo čvrsto pritrdite na drevo ali na vrv za obešanje perila in napolnite s semeni.
4. Po nekaj dneh se lahko začnete posvečati opazovanju ptic. Poiščite ptičji priručnik in se naučite pestrosti ptičjega sveta.
5. Če se krmilnica obrabi, uniči ali začne v njej plesniti hrana, hitro naredite novo.

Opozorilo

Pri majhnih otrocih je pri rezanju s škarjami nujno potrebna pomoč odraslih. ●

Viri:

DENAC, D. & MIHELI, T. (2011): Hranjenje ptic pozimi. Brošura DOPPS, DOPPS, Ljubljana / http://issuu.com/dopps/docs/hranjenje_ptic_pozimi
spletna stran RSPB: <http://www.rspb.org.uk/youth/makeanddo/activities/birdfeeder.aspx>

Priporočena literatura za prvo opazovanje ptic:

- MÜLLER, W. & VREZEC, A. (1998): Ptice Slovenije – mali priručnik. – DOPPS, Ljubljana.
- SINGER, D. (2004): Kateri ptič je to? Ptiči Evrope. – Založba Narava, Kranj.
- SVENSSON, L. (2009): Collins Bird Guide. – HarperCollins Publisher, London.

1: Plastično steklenico ali tetrapak, ki bi ju odvrgli v smetnjak, lahko hitro spremenimo v preprosto ptičjo krmilnico.
foto: Petra Vrh Vrezec

1

Fine gostje na obisku pri divjih jerebicah

// Petra Vrh Vrezec

1: Oglušujoči strelji lovskih pušk in lajež lovskih psov so prekinili pogovor med divjimi in gojenimi jerebicami (*Perdix perdix*) in povzročili preplah. Divje jerebice so prestrašeno zletele v zrak, gojene pa so se potuhnile v travi ...
ilustracija: Kristina Krhin

JEREBICI JOŽICA IN ŠTEFKA STA SE SKUPAJ S ŠE NEKAJ VRSTNICAMI MIRNO PREHRANJEVALI S SEMENI TRAV, S STEBLI IN LISTI RASTLIN, OBČASNO PA STA UJELI TUDI MANJŠO ŽUŽELKO ALI POLŽKA. SEM IN TJA SO TE POLJSKE KOKOŠKE POJEDLE TUDI KAKŠEN DROBEN KAMENČEK, DA SO HRANO V SVOJEM ŽELODČKU LAŽJE ZMLELE. POPOLDANSKO POJEDINO TE DRUŠČINE JE NENADOMA ZMOTIL KOMBI, KI SE JE DIVJE PRIPELJAL PO CESTI MIMO TRAVNIKA IN SE USTAVIL NEDALEČ STRAN. JEREBICE SO SE POTUHNILE V TRAVI. A ČEZ ČAS JIH JE LE PREMAGALA RADOVEDNOST. PREVIDNO SO DVIGNILE GLAVO, DA BI POGLEDALE, KAJ SE DOGAJA. DVA MOŠKA STA IZ AVTO-

MOBILA SPUSTILA JATO GOJENIH JEREBIC IN SE ODPELJALA NAPREJ.

DIVJE JEREBICE, NAVAJENE LE ŽIVLJENJA NA PODEŽELSKIH TRAVNIKIH IN NJIVAH, ČESA TAKEGA ŠE NISO VIDELE! DA BI LJUDJE SPUŠČALI PTICE!?! SKLENILE SO SE Približati prišlekom.

NOVO PRISPELA JEREBICA TIANA JE PRESENEČENA NAD NOVIM OKOLJEM VPRAŠALA SVOJO PRIJATELJICO AMADEJO: »EJ, STARA, KAM NAS JE PA KELNER PRPELU S TO KIŠTO?«

»NIMAM POJMA, STARA!« JI JE ODGOVORILA RAVNO TAKO ZMEDENA AMADEJA. KO SE JE OZRLA NAOKOLI, JE OPAZILA, KAKO VANJE BULJIMO NEPOZNANE JEREBICE IN SE JIM Približujejo.

»EJ, KVA PA TKO ZIJATE?!« JE DIVJE JEREBICE OPAZILA TUDI TIANA. »RAJ ČVEKN'TE, KJE BI LOHK KEJ DOBR'GA POJEDLE. KAM VAM KELNER NOS KEJ ZA ŽRET?«

OPOGUMILA SE JE JOŽICA: »ČE HOČEMO KAJ POJESTI, SI HRANO NABEREMO SAME. NAJRAJE JEMO SEMENA IN ČRVE.«

»KVA?« JE BILA PRESENEČENA AMADEJA: »ČRVE ŽRETE?! KOK NAGRAVŽ'N! KOK MOR'TE JEST KEJ TAC'GA?!«

ŠTEFKA SKOMIGNE S PERUTMI IN REČE JOŽICI: »KAJ JE REKLA? PRAV NIČ NE RAZUMEM?!« AMADEJA JE ZAKLICALA TIANI: »EJ, STARA, TEM NI N'Č JASN!«

JOŽICA, KI JE ZELO RADA DELILA NASVETE, JE ŽELELA Z NJIMI NADALJEVATI: »PIJEMO PA KAR IZ LUŽ.«

AMADEJA, VEDNO BOLJ PRESENEČENA, PA: »EJ, SEJ BOM DOL PADLA, KOK OGAB'N!«

POGOVOR MED DIVJIMI IN PRISPELIMI JEREBICAMI SO NENADOMA PREKINILI OGLUŠUJOČI STRELI LOVSKIH PUŠK IN LAJEŽ LOVSKIH PSOV. V TRENUTKU JE MED PTICAMI NASTAL PREPLAH. ŠTEFKA IN JOŽICA STA S PREOSTALIMI DIVJIMI JEREBICAMI PRESTRAŠENO ZLETELI V ZRAK,

AMADEJA IN TIANA PA STA SE S SVOJIMI PRIJATELJICAMI POTUHNILI V TRAVI. ZDELO SE JE, DA PREDIRLJIVI POKI, KRIČANJE LOVCEV IN KRVOLOČNO LAJANJE PSOV TRAJA V NEDOGLED ...

KO JE GLASNO POKANJE KONČNO POTIHNILO, JE AMADEJA ZAŠEPETALA TIANI: »STARA, KVA PA JE BLO TO?« »NIMAM POJMA! TE TRAPE SO K'RZGIN'LE!« JI JE ODGOVORILA TIANA.

»KVA PA, ČE SE JIM JE KEJ ZGOD'L?« JO JE VPRAŠALA AMADEJA.

»EJ, DOL MI VISI, STARA! J'ST SEM ŽE FUL SESTRADANA! PRID, GREVA POGLEDAT, KJE JE KAKŠN' KORIT S HRANO,« JE PREDLAGALA AMADEJA.

»KVA PA, ČE GA NAUVA NAŠLE?« NI BILA VEČ TAKO SAMOZAVESTNA TIANA.

»POL BO PA ŽUR, A NE?! BOVA ŠLI PA V LAJF IN SI NAŠL KAKŠN'GA FRAJERJA!« JE VEDNO NAŠLA ODGOVOR SAMOZAVESTNA AMADEJA. ●

In kaj se je v resnici zgodilo z jerebicami?

Lovci so postrelili vse divje jerebice. A tudi gojene, ki jih lovci vnašajo v naravo zaradi lovskih užitkov, niso preživele. Pa ne samo zaradi lova nanje! Niso si znale poiskati hrane, niso vedele, da morajo bežati pred lisicami in drugimi nevarnostmi. Življenja v naravi niso bile vajene.

Program predavanj, izletov in akcij DOPPS oktober - december 2013

Za dodatne informacije o dogodkih lahko pokličete v pisarno društva na telefon 01/426 58 75 ali vodjo izleta oziroma delavnice. Morebitne spremembe bodo objavljene na spletni strani društva www.ptice.si najkasneje na dan dogodka.

PREDAVANJA

CERKNICA

Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica ob 19. uri

15. oktober 2013 (torek): Pivška presihajoča jezera (predava Špela Habič)

Predavateljica bo predstavila dolino Pivke, kjer je kar sedemnajst presihajočih jezer. Najbolj poznani sta Palško jezero, ki je največje, ter Petelinjsko jezero, ki je najbolj trajno. Dna jezerskih globeli večinoma poraščajo mokrotni travniki, pobočja globeli in planotast svet med njimi pa zelo suhi kraški travniki, grmičevje in gozdovi. Različna življenjska okolja so prebivališče zelo pestre množice živih organizmov, tudi ptic.

19. november 2013 (torek): V družbi rastlin Notranjskega parka (predava Jošt Stergaršek)

Notranjska skriva s svojim raznolikim življenjskim okoljem pester rastlinski svet. Predavatelj iz Notranjskega regijskega parka bo predstavil nekaj najzanimivejših predstavnic.

17. december 2013 (torek): Albanija (predava Marjeta Cvetko)

Albanija je dežela s pestro zgodovino in razgibano pokrajino. Predavateljica bo predstavila potovanje po tej deželi, polni nasprotij.

KOPER

Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Čevljarska ulica 22, Koper ob 18. uri

22. oktober 2013 (torek): Pomen projekta LIVEDRAVA za ljudi in naravo (predava Dominik Bombek)

Na predavanju boste izvedeli več o naravovarstvenem upravljanju Natura 2000-območja Drava, in sicer o tem, kako trajnostno upravljati nižinsko reko Dravo na način, ki bo hkrati zagotavljal protipoplavno varnost, ob tem pa ohranjal tudi tamkajšnje živali in rastline, še posebej ogrožene ptice, hrošče in ribe. Predavanje je del evropskega projekta LIVEDRAVA (LIFE11 NAT/SI/882).

19. november 2013 (torek): Rastlinstvo in habitatni tipi slovenske Istre (predava Josip Otopal)

Ste vedeli, da velja slovenska Istra po biotski pestrosti za eno izmed vročih točk v evropskem merilu? Na predavanju bomo spoznali najpogostejše in najbolj ogrožene habitatne tipe (življenjska okolja) slovenske Istre z značilnimi in redkimi rastlinskimi vrstami ter se seznanili z dejavniki, ki ogrožajo pestrost tega območja.

17. december 2013 (torek): Farne Islands - življenje v koloniji morskih ptic (predava Domen Stanič)

Otočje Farne na severovzhodu Anglije gosti eno največjih kolonij morskih ptic v Veliki Britaniji. Ta ornitološka destinacija je avtorja predavanja že od nekdaj pritegovala, in leta 2010 se je naposled le odpravil na dolgo pričakovano potovanje. Tako se je lahko kar sam prepričal o veliki pestrosti in številčnosti ptic na otočju. Na predavanju si bomo ogledali glavne ptičje predstavnike in

dobili vpogled v življenje kolonije morskih ptic.

LJUBLJANA

DOPPS, Tržaška cesta 2, Ljubljana ob 19. uri

3. oktober 2013 (četrtek): Fotografiranje ptic s kompaktnim fotoaparatom (predava Gregor Bernard)

V reviji Svet ptic občudujemo fotografije ptic in si želimo, da bi tudi nam uspelo posneti takšno sliko. Vendar ni treba, da opustimo vse upe le zato, ker imamo zgolj kompaktni fotoaparati. Predavatelj nam bo pojasnil, kako lahko posnamemo čudovito fotografijo ptice tudi s takšnim fotoaparatom. Po predavanju boste sledili praktični del na terenu - za datum se bomo dogovorili na samem predavanju.

7. november 2013 (četrtek): Ptičja peresa (predava Jurij Hanžel)

Pero je struktura, ki ptice ločuje od vseh drugih skupin živali. Kljub temu da so ptičja peresa postavljena vsem na ogled, pa se mnogokrat ne zavedamo, kaj vse nam natančno opazovanje peres lahko pove o določeni ptici. Na predavanju boste izvedeli, kako so se peresa sploh razvila in kako so zgrajena, dobili pa boste tudi kakšen uporaben napotek, kako teoretično znanje o peresih koristno uporabiti na terenu.

12. december 2013 (četrtek): Ptice Srbije in Črne gore (predava Luka Esenko)

Predavatelj, ki je s skoraj »priraščenim« fotoaparatom prepotoval že mnogo krajev po svetu, se nenehno vrača v deželo, polno naravnih lepot

in neokrnjene narave. Srbija in Črna gora sta se zaradi velike pestrosti in številčnosti ptičjih vrst izkazali kot eden izmed ornitološko najbolj »vročih« predelov Evrope. Po predavanju sledi novoletno srečanje!

MARIBOR

Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor ob 18. uri

2. oktober 2013 (sreda): Ptice ribnika Vrbje pri Žalcu (predavata Matej Gamser in Jure Novak)

Mlada raziskovalca bosta predstavila rezultate večletne raziskave ptic na širšem območju ribnika Vrbje pri Žalcu, za katero sta letos prejela tudi zlato priznanje na državnem srečanju mladih raziskovalcev. Izvedeli bomo več o pojavljanju različnih vrst vodnih ptic in ujed na nam nekoliko manj znanem, a vsekakor zanimivem območju.

6. november 2013 (sreda): Gana (predava Ines Kavgič)

Tokratni potopis nas bo seznanil s toplimi kraji afriškega kontinenta. Med nalezljive nasmeh domačinov, navihane poglede otrok, ritme afriškega bobna in prijavnosti neznancev nas bo popeljala Ines Kavgič, ki bo potopis pripravila na osnovi lastnih doživetij, spominov in občutkov. V Gani je tri mesece preživela kot prostovoljka, zato se bo s kritično noto dotaknila tudi pomena globalnega prostovoljstva.

4. december 2013
(sreda): Ptice otoka Paga
(predavata Jure Novak in
Alen Ploj)

Predavatelj bosta predstavila pester svet ptic otoka Paga, ki ga že več let redno obiskujeta v času selitve ptic. Otok Pag je v času selitve še posebej zanimiv, saj lahko tam najdemo številne pri nas redke vrste ptic. Obeta se nam zanimivo predavanje, obarvano s številnimi fotografijami ptic, ki so nastale ob raziskovanju tega na videz pustega otoka.

MURSKA SOBOTA
Pokrajinska in študijska
knjižnica Murska Sobota,
Zvezna ulica 10, Murska
Sobota,
predavalnica v pritličju
ob 18. uri

14. november 2013
(četrtek): Naslov,
predavatelj in vsebina
predavanja bodo
objavljeni na spletni
strani društva [www.](http://www.ptice.si)
[ptice.si](http://www.ptice.si).

RADOVLJICA
Knjižnica Antona
Tomaža Linharta,
Gorenjska cesta 27,
Radovljica
ob 19.30. uri

12. november (torek):
Velika uharica (predava
Rok Rozman)

Velika uharica je naša največja sova. Je precej redka vrsta, nekaj pa jih prebiva tudi na Gorenjskem. Na predavanju bomo spoznali zanimivosti iz njenega življenja, zakaj je ogrožena ter kako jo raziskujemo, popisujemo in varujemo.

IZLETI

12. oktober (sobota):
Zadrževalnik Medvedce
(vodi Tilen Basle)

Zadrževalnik Medvedce je vodno telo umetnega nastanka, vendar zaradi svoje lege in značilne vegetacije prava

poslastica za vsakega ljubitelja ptic. Območje je posebej zanimivo v času spomladanske in jesenske selitve, ko se na zadrževalniku zaustavljajo številne ptice selivke. Tako bomo lahko opazovali različne pobrežnike, race, čaplje in ujede, z malo sreče pa morda opazimo tudi kakšno jato žerjavov. Dobimo se ob 9. uri na parkirišču pred železniško postajo na Pragerskem. V primeru razmočenega terena priporočamo, da seboj vzamete nepremočljivo obutev. Dodatne informacije dobite pri vodji izleta na številki 051 636 224.

13. oktober 2013
(nedelja): Obročkanje ptic
na Vrhniki (vodijo Dare
Fekonja, Aljaž Rijavec in
Vojko Havliček)

Včasih lahko opazimo ptico, ki ima na nogi obroček. Če vas zanima, kako obročkamo ptice, kakšen je namen obročkanja, kako najlažje določimo vrste, kakšne rezultate dobimo na podlagi analiz zbranih podatkov in še marsikaj zanimivega, se nam pridružite na Vrhniki, kjer se vsako jesen lovi in označuje seleče ptice. Dobimo se ob 8. uri pod avtocestnim viaduktom na Verdu, na makadamu na desni strani glavne ceste proti Borovnici. Za izlet se prijavite pri vodji izleta (041 513 440).

19. oktober 2013
(sobota): Gajševsko
jezero, Grabe (vodita
Željko Šalamun in Robi
Gjergjek)

Vodni zadrževalnik Gajševsko jezero je pomembno življenjsko okolje za številne vodne ptice. Zanimivo je poleti, še bolj pa pozimi in v času selitev ptic. Poleg poletnih »gostov«, kot so labodi grbci, vodomci, čopasti ponirki in čapljice, lahko ob selitvi in pozimi opazujemo še kreheljce, sive gosi, rdečegrle slapnike, velike bele čaplje, kormorane in mnoge druge. Dobimo se ob 8. uri na parkirišču v

Grabah. Podrobnejše informacije dobite pri vodji izleta (041 712 396 ali 041 947 913).

2. november 2013
(sobota): Spoznavanje
ptic v Arboretumu
Volčji Potok (vodi Vojko
Havliček)

Med sprehodom po parku bomo spoznavali pogoste vrste ptic in njihove navade v različnih letnih časih. Izlet je še posebej primeren za začetnike. Zbirno mesto je pri vhodu v park ob 9. uri. Za izlet se prijavite na e-naslov prireditve@arboretum.si.

3. november 2013
(nedelja): Spoznavanje
ptic v parku Tivoli (vodi
Dare Fekonja)

Jesenski čas je, kmalu bo odpadlo še zadnje listje, zato bodo ptice na našem tokratnem sprehodu že bolj opazne. Pogledali bomo v vrhove dreves in pokukali pod veje grmovnic ter spoznali, kaj se v tem času dogaja s pticami v mestnem parku. Dobimo se ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

9. november 2013
(sobota): Obročkanje
kraljičkov v Mostecu
(vodijo Dare Fekonja,
Aljaž Rijavec in Vojko
Havliček)

Obročkanje kraljičkov je zanimiv dogodek, na katerem si lahko od blizu ogledate naše najmanjše ptice, ob tem pa spoznate, zakaj ptice obročkamo, kako jih stehamo, izmerimo in še veliko drugih zanimivosti. Poleg kraljičkov si boste lahko ogledali še velike sinice, meniškice, plavčke, močvirske sinice in še katero gozdno vrsto ptice. Zborna mesto je ob 9. uri ob poti proti skakalnici v Mostecu v Ljubljani. Za izlet se prijavite pri vodji izleta (041 513 440).

17. november 2013
(nedelja): Mestni park
v Ljutomeru (vodita
Nataša Bavec in Gregor
Domanjko)

Mestni park v Ljutomeru je ostanek nekdanjih obsežnih hrastovo-gabrovih gozdov ob reki Ščavnici. Še danes v njem rastejo mogočna drevesa hrasta doba, ki nudijo dom in prehranjevalno okolje številnim gozdnim pticam. Velikemu in srednjemu detlu, zeleni žolni ter kratkoprstemu plezalčku se pridružijo še močvirska sinica, brglez, lišček, zelenec, ščinkavec in druge vrste, ki jih pozimi srečamo bližje naseljem. Dobimo se ob 8. uri na parkirišču pri kopališču. Podrobnejše informacije dobite pri vodji izleta (040 294 845 ali 031 340 399).

30. november 2013
(sobota): Šobec (vodita
Blaž Blažič in Rok
Rozman)

Obiskali bomo zanimivo območje ob Savi Dolinki, kjer se prepletajo različni življenjski prostori. Na Šobčevem bajerju se zadržujejo race, med njimi včasih plava tudi kakšna mandarinka. Poseben je tudi borov gozd, kjer lahko v tem času vidimo različne vrste ščinkavcev, sinic in drozgov. Dobimo se ob 9. uri na parkirišču pred kampom Šobec. Za izlet se do četrтка prijavite v pisarni društva (01/426 58 75 ali dopps@dopps.si).

30. november 2013
(sobota): Spoznavanje
ptic v Arboretumu
Volčji Potok (vodi Vojko
Havliček)

Med sprehodom po parku bomo spoznavali pogoste vrste ptic in njihove navade v različnih letnih časih. Izlet je še posebej primeren za začetnike. Zbirno mesto je pri vhodu v park ob 9. uri. Za izlet se prijavite na e-naslov prireditve@arboretum.si.

Žerjavi (*Grus grus*)

foto: Aleš Jagodnik

**1. december 2013
(nedelja): Spoznavanje
ptic v parku Tivoli (vodi
Dare Fekonja)**

Ko zima pokaže svoje zobe, pticam nasujemo v krmilnice semena in opazujemo, katere se prihajajo hraniti. Tudi mi bomo pticam na sprehodu skozi mestni park privoščili kakšen priboljšek (prinesite s seboj pest sončničnih semen ali grobo zdrobljenih orehov) in prav mogoče je, da nam bo katera jedla iz roke. Pridružite se nam ob 9. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Prosimo vas, da se za izlet prijavite vodji izleta na številko 041 513 440. Izlet je še posebej primeren za družine z otroki in začetnike.

**8. december 2013
(nedelja): Ptujsko jezero
(vodi Dominik Bombek)**

Na tradicionalnem zimskem sprehodu po nabrežju Ptujskega jezera bomo lahko opazovali različne vrste ponirkov, rac in galeb, med njimi tudi redkejša goste s severa. Izlet lahko tisti, ki januarja sodelujete pri štetju ptic na vodnih površinah, izkoristite za osvežitev prepoznavanja teh vrst ptic. Dobimo se ob 9. uri na Ptuj pri mostu za pešce na desnem bregu Drave. Za izlet se prijavite pri vodji izleta (051 395 514).

**14. december 2013
(sobota): Tradicionalni
izlet za mlade ornitologe
na Zbiljsko jezero (vodi
Blaž Blažič)**

V zimskem obdobju leta je Zbiljsko jezero verjetno najbolj zanimivo območje za opazovanje prezimujočih vodnih ptic v osrednji Sloveniji. Na izletu bomo imeli priložnost spoznati in med seboj primerjati različne pogoste, z nekaj sreče pa tudi kakšne redkejša vrste vodnih ptic, predvsem rac in ponirkov. Dobimo se ob 10. uri v vasi Zbilje, na parkirišču ob glavni cesti. Do Medvod lahko pridete tudi z avtobusom in vla-

kom ter se do Zbilj odpravite peš skozi gozd ob jezeru. Za izlet se do četrtega prijavite v pisarni društva (01/426 58 75 ali dopps@dopps.si).

**15. december 2013
(nedelja): Mestni park
v Mariboru (vodi Aleš
Tomažič)**

Štajerska sekcija društva v različnih letnih časih organizira poljudne ornitološke izlete v Mestni park v Mariboru. Če bi radi spoznali vrste ptic, ki se zadržujejo v naseljih in parkih, se nam pridružite na tokratnem izletu. Posebno pozornost bomo namenili pticam, ki park obiščejo v zimskih mesecih, spregovorili pa bomo tudi o pomoči pticam pozimi in možnosti, da ptice opazujemo tudi skozi domače okno. Dobimo se ob 9. uri pred mestnim akvarijem Maribor. V primeru slabega vremena izlet odpade.

**AKCIJE/POPISI/
IZOBRAŽEVANJA/
DELAVNICE/SREČANJA**

**4. oktober 2013 (petek):
Pregled gnezdilnic v
parku Tivoli (koordinira
Luka Esenko)**

V Tičistanu – delu parka Tivoli, ki je še posebej znan po pticah, bomo pregledali, očistili in označili tam nameščene gnezdilnice. Tiste, za katere bomo ob pregledu ugotovili, da so poškodovane, bomo odstranili in jih v prostorih društva obnovili. Dobimo se ob 16. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Zamudniki se nam lahko pridružite v Tičistanu pod Tivoljskim gradom.

**8., 9. in 10. oktober
2013: Izdelava gnezdilnic
za skovika in smrdokavro
ter popravilo gnezdilnic iz
Tivolija (koordinirajo Luka
Esenko, Vojko Havliček in
Sašo Pritekelj)**

Na delavnici bomo izdelovali nove gnezdilnice za skovika

in smrdokavro ter popravljali poškodovane gnezdilnice iz Tičistanu. Sestavni deli novih gnezdilnic bodo že pripravljene in jih bo potrebno le še sestaviti. S seboj lahko prinesete tudi vaše dotrajane gnezdilnice, ki jih bomo skupaj s Tivoljskimi obnovili. Delavnica bo potekala v prostorih DOPPS na Tržaški cesti 2 v Ljubljani. Vse tri dni bomo z delom pričeli ob 16. uri. Pridružite se nam lahko tudi kasneje, vse do 21. ure.

**12. oktober 2013
(sobota): Nameščanje
obnovljenih gnezdilnic v
parku Tivoli (koordinira
Luka Esenko)**

V Tičistanu – delu parka Tivoli, ki je še posebej znan po pticah, bomo ponovno namestili obnovljene gnezdilnice. Dobimo se ob 16. uri na parkirnem prostoru pred kopališčem v Tivoliju. Zamudniki se nam lahko pridružite v Tičistanu pod Tivoljskim gradom.

**19. oktober 2013
(sobota): Otroška
delavnica: Izdelovanje
ptičjih krmilnic (vodi
Vojko Havliček)**

Pozimi se ptice rade zatečejo v bližino naselij, kjer iščejo hrano. Iz že izžaganih lesenih desk bomo sestavili ptičjo krmilnico. Naučili se bomo tudi, kam postavimo krmilnico, da ptic ne preseneti mačka in katera hrana je primerna za ptice. Dedki z električnim ali ročnim križnim izvijačem bodo v veliko pomoč mladim prijateljem ptic. Pričetek delavnice je ob 10. uri v prostorih upravne stavbe Arboretuma Volčji Potok. Prijave pošljite na e-naslov prireditve@arboretum.si.

**25. – 28. oktober 2013:
3. Pomurski ornitološki
vikend (koordinira Monika
Podgorelec)**

Pomurska sekcija društva bo na OŠ Puconci in v njeni okolici izvedla 3. Pomurski ornitološki vikend, namenjen po-

murskim osnovnošolcem, ki jih zanimajo ptice in narava. Več informacij dobite pri vodji ornitološkega vikenda Moniki Podgorelec (031 882 377).

**10. november 2013
(nedelja): Otroška
delavnica: Izdelava in
barvanje okrasnih ptic
(vodi Vojko Havliček)**

Ptice so lahko okras v otroški sobi, maminemu cvetličnemu koritu ali darilo babici. Otroci bodo na delavnici že izrezljane ptice pobarvali po svoji zamisli ali barvni predlogi, jim izbrali primerna očesa in jih pritrtili na podstavek. Ker bomo delali z barvami, se oblecite v takšna oblačila, ki jih ni preveč škoda, če se umažejo. Pričetek delavnice je ob 10. uri v prostorih upravne stavbe Arboretuma Volčji Potok. Prijave pošljite na e-naslov prireditve@arboretum.si.

**1. – 31. december 2013:
Popis velikega srakoperja
na Štajerskem (koordinira
Dominik Bombek)**

Ves december poteka na Dravskem in Ptujskem polju popis prezimujočih velikih srakoperjev. Če bi pri tem želeli sodelovati, pokličite koordinatorja akcije na telefonsko številko 051 395 514.

**7. december 2013
(sobota): Delavnica:
Izdelava gnezdilnic
za ptice (vodi Vojko
Havliček)**

Nekatere ptice, na primer sive, si že pozimi ogledujejo okolico in iščejo primeren prostor, kjer bodo spomladi gnezdile. Decembra je tako ravno pravi čas za izdelavo in namestitev gnezdilnic na vrt ali v bližnji park. Sestavni deli za gnezdilnice bodo že pripravljene in jih bo potrebno le sestaviti in zvižati. Pričetek delavnice je ob 10. uri v prostorih upravne stavbe Arboretuma Volčji Potok. Prijave pošljite na e-naslov prireditve@arboretum.si.

OKTOBER

1 to	
2 sr	MARIBOR Ptice ribnika Vrbje pri Zalcu (Matej Gamser in Jure Novak)
3 če	LJUBLJANA Fotografiranje ptic s kompaktnim fotoaparatom (Gregor Bernard)
4 pe	Pregled gnezdilnic v parku Tivoli (Luka Esenko)
5 so	Ptičariada '13 (Anže Škoberne)
6 ne	Evropski dan opazovanja ptic (Eurobirdwatch '13)
7 po	
8 to	Izdelava gnezdilnic za skovika in smrdokavro ter popravilo gnezdilnic iz Tivolija (Luka Esenko, Vojko Havliček in Sašo Pritekelj)
9 sr	Izdelava gnezdilnic za skovika in smrdokavro ter popravilo gnezdilnic iz Tivolija (Luka Esenko, Vojko Havliček in Sašo Pritekelj)
10 če	Izdelava gnezdilnic za skovika in smrdokavro ter popravilo gnezdilnic iz Tivolija (Luka Esenko, Vojko Havliček in Sašo Pritekelj)
11 pe	
12 so	Zadrževalnik Medvedce (Tilen Basle) Nameščenje obnovljenih gnezdilnic v parku Tivoli (Luka Esenko)
13 ne	Obročkanje ptic na Vrhniku (Dare Fekonja, Aljaž Rijavec in Vojko Havliček)
14 po	
15 to	CERKNICA Pivška presihajoča jezera (Spela Habič)
16 sr	
17 če	
18 pe	Ornitološka šola za učitelje (Eva Vukelič)
19 so	Gajševsko jezero, Grabe (Željko Šalamun in Robi Gjergjek) Ornitološka šola za učitelje (Eva Vukelič) Otroška delavnica: Izdelovanje ptičjih krmilnic (Vojko Havliček)
20 ne	
21 po	
22 to	KOPER Pomen projekta LIVEDRAVA za ljudi in naravo (Dominik Bombek)
23 sr	
24 če	
25 pe	3. Pomurski ornitološki vikend (Monika Podgorelec)
26 so	3. Pomurski ornitološki vikend (Monika Podgorelec)
27 ne	3. Pomurski ornitološki vikend (Monika Podgorelec)
28 po	3. Pomurski ornitološki vikend (Monika Podgorelec)
29 to	
30 sr	
31 če	

NOVEMBER

1 pe	
2 so	Spoznavanje ptic v Arboretumu Volčji Potok (Vojko Havliček)
3 ne	Spoznavanje ptic v parku Tivoli (Dare Fekonja)
4 po	
5 to	
6 sr	MARIBOR Gana (Ines Kavgič)
7 če	LJUBLJANA Ptičja peresa (Juri Hanžel)
8 pe	
9 so	Obročkanje kraljičkov v Mostecu (Dare Fekonja, Aljaž Rijavec in Vojko Havliček)
10 ne	Otroška delavnica: Izdelava in barvanje okrasnih ptic (Vojko Havliček)
11 po	
12 to	RADOVLJICA Velika uharica (Rok Rozman)
13 sr	
14 če	
15 pe	
16 so	
17 ne	Mestni park v Ljutomeru (Nataša Bavec in Gregor Domanjko)
18 po	
19 to	CERKNICA V družbi rastlin Notranjskega parka (Jošt Stergaršek) KOPER Rastlinstvo in habitatni tipi slovenske Istre (Josip Otopal)
20 sr	
21 če	
22 pe	
23 so	
24 ne	
25 po	
26 to	
27 sr	
28 če	
29 pe	
30 so	Šobec (Blaž Blažič in Rok Rozman) Spoznavanje ptic v Arboretumu Volčji Potok (Vojko Havliček)

DECEMBER

1 ne	Spoznavanje ptic v parku Tivoli (Dare Fekonja) Začetek popis velikega srakoperja na Štajerskem (Dominik Bombek)
2 po	
3 to	
4 sr	MARIBOR Ptice otoka Paga (Jure Novak in Alen Ploj)
5 če	
6 pe	
7 so	Delavnica: Izdelava gnezdilnic za ptice (Vojko Havliček)
8 ne	Ptujsko jezero (Dominik Bombek)
9 po	
10 to	
11 sr	
12 če	LJUBLJANA Ptice Srbije in Črne gore (Luka Esenko) ter novoletno druženje
13 pe	
14 so	Tradicionalni izlet za mlade ornitologe na Zbiljsko jezero (Blaž Blažič)
15 ne	Mestni park v Mariboru (Aleš Tomažič)
16 po	
17 to	CERKNICA Albanija (Marjeta Cvetko) KOPER Farne islands – življenje v koloniji morskih ptic (Domen Stanič)
18 sr	
19 če	
20 pe	
21 so	
22 ne	
23 po	
24 to	
25 sr	
26 če	
27 pe	
28 so	
29 ne	
30 po	
31 to	

PROGRAM DOPPS oktober – december 2013

PREDAVANJA

CERKNICA

Kraj: Knjižnica Jožeta Udoviča, Partizanska cesta 22, Cerknica
Čas: ob 19. uri

KOPER

Kraj: Osrednja knjižnica Srečka Vilharja Koper, Čevljarska ulica 22, Koper
Čas: ob 18. uri

LJUBLJANA

Kraj: DOPPS, Tržaška cesta 2, Ljubljana
Čas: ob 19. uri

MARIBOR

Kraj: Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Koroška cesta 160, Maribor
Čas: ob 18. uri

MURSKA SOBOTA

Kraj: Pokrajinska in študijska knjižnica Murska Sobota, Zvezna ulica 10, Murska Sobota
Prostor: predavalnica v pritličju
Čas: ob 18. uri

RADOVLJICA

Kraj: Knjižnica Antona Tomaža Linhart, Gorenjska cesta 27, Radovljica
Čas: ob 19.30

Zelenortski otoki - zeleni raj sredi Atlantskega oceana

// Vanesa Bezljaj

Površina: 4.033 km²

Najvišja točka: Pico de Fogo (2.829 m)

Št. prebivalcev: 480.000

Št. vrst ptic: 187, med katerimi so štiri endemične

Zanimive vrste ptic: sivoglavi gozdomec (*Halcyon leucocephala*), kravja čaplja (*Bubulcus ibis*), beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*), mali škurh (*Numenius phaeopus*), skalni golob (*Columba livia*), puščavski krokar (*Corvus ruficollis*), travniški vrabec (*Passer hispaniolensis*), zelenortski vrabec (*Passer iagoensis*), pegasta sova (*Tyto alba detorta*), zelenortski škrjanec (*Alauda razae*), zelenortski hudournik (*Apus alexandri*), zelenortska trstnica (*Acrocephalus brevipennis*), zelenortski vihnar (*Calonectris edwardsii*)

Zanimive živali: rjavi pajek samotar (*Loxosceles reclusa*), zelenortski črno rumeni pajek (*Nephila senegalensis*), pajek vrste *Luxuria lymphatica*, gekona vrste *Hemidactylus bouvieri* in *Tarentola caboverdianus*, škorpiljon vrste *Hottentotta caboverdensis*, metulj vrste *Chilades evorae*, siviuhatinetopir (*Plecotus austriacus*), vzhodnoafriški mungo (*Galerella sanguinea*)

Zanimive rastline: sisalova agava (*Agave sisalana*), zmajevo drevo (*Dracaena cinnabari*), baobab (*Adansonia digitata*), nokota vrste *Lotus jacobus*, gadovec vrste *Echium stenosphon*, papaja (*Carica papaya*), *Aeonium gorgoneum*

Ogroženost: Lov na živali je prepovedan. Polja še zmeraj obdelujejo z orali oziroma plugi s pomočjo vodnih bivolov. Največja grožnja naravi in živalim je masovni turizem.

Podnapisi:

Zemljevid: Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«.

1: Sušna pokrajina je zelo značilna za skoraj vse Zelenortske otoke.

2: Prijazni domači šolarji

3: Delujoči vulkan na otoku Fogo

4: Sisalova agava (*Agave sisalana*)

5: Vzhodnoafriški mungo (*Galerella sanguinea*)

foto: Vanesa Bezljaj (1-4), Francesca Ciotola (5)

Ko so portugalski pomorski raziskovalci leta 1456 odkrili Zelenortske otoke, so bili ti sprva nenaseljeni, a ugodni za preživetje, zato so za obdelovanje zemlje pripeljali sušnje iz zahodne Afrike. Zaradi prijetne klime in rodovitnosti so ljudje Zelenortske otoke, ki so dobili ime po najzahodnejši točki Afrike, zelo hitro naselili. Otokov je deset in vsi med njimi, z izjemo otoka Fogo, imajo speče vulkane. Ker so bili otoki milijone let izolirani od preostalega sveta, so se na njih razvile številne endemične rastline in živali, med pticami celo štirje endemiti. Druge vrste ptic so bodisi redke selivke bodisi ptice, ki so prilagojene življenju na otoku, kot na primer sivoglavi gozdomec (*Halcyon leucocephala*), ki preživi tukaj s pomočjo žuželk, s katerimi za svoj obstoj prejme ne samo hrano, marveč tudi dovolj vode. Zelenortski otoki pa slovijo tudi po tem, da so ena od desetih svetovnih vročih točk biotske raznovrstnosti koralnih grebenov.

6

Na otokih je velika vrstna pestrost ptic. Med obiskom sem največkrat opazila sivoglavega gozdomca (*Halcyon leucocephala*; na sliki 6), ki je posedal v senci dreves. Očaral me je s svojim živordečim kljunom in modrino peres. Ker tu ni rek ali jezer, polnih rib, se je ta vodomec preusmeril na »dietno« hrano z žuželkami, predvsem kobilicami.

Zelo zanimivi so bili travniški vrabci (*Passer hispaniolensis*; na sliki 7) in endemični zelenortski vrabci (*Passer iagoensis*), ki so se množično družili in glasno čivkali. Moje oči so ujele tudi malega škurha (*Numenius phaeopus*), peščenca (*Calidris alba*), ki je tekal gor in dol po peščeni plaži, ter puščavskega krokarja (*Corvus ruficollis*). Ko smo se peljali po sušni pokrajini, sem imela veliko srečo, da sem na hitro, a dobro videla njihovega tudi zelo značilnega ptiča, pegatko (*Numida meleagris*; na sliki 8).

Ljudje so seveda naseljeni na območjih z rodovitno prstjo, kjer so pogoste postovke (*Falco tinnunculus*). Visokogorski svet (slika 9) ni tak kot pri nas; seže do višine 1000 metrov, in če se nameniš tavati po njem, lahko med sisalovimi agavami (*Agave sisalan*) vidiš prepelice (*Coturnix coturnix*) in pegatke. In če se znajdeš na pravem mestu, potem morda ugledaš enega zadnjih preostalih sokolov selcev (*Falco peregrinus*). Po teh strminah otroci hodijo tri ure in več do plačljive osnovne šole. Otroci zato navadno hodijo le v osnovno šolo, v srednjo šolo pa jih gre malo, saj so zelo drage in si tega revni ne morejo privoščiti.

Endemična in ogrožena zelenortski hudournik (*Apus alexandri*) ter zelenortski škrjanec (*Alauda razae*) gnezdita le še na nenaseljenih otočkih. A žal ne v popolnem miru. Neprizanesljivi turisti zahajajo tudi tja in potrjujejo dejstvo, da je turizem resnična grožnja biotsko raznovrstnemu biseru – Zelenortskim otokom. ●

foto: Vanesa Bezljaj (6, 9), Alen Ploj (7), Tone Trebar - www.naturephoto-tone.com (8)

7

8

9

Jesenska opazovanja v naravi

// Ivo A. Božič, Jernej Figelj, Stanislav Gomboc, Tomaž Mihelič, Franc Pohleven, Dare Šere, Metka Škornik, Tomi Trilar

v gozdu

Gozdni jereb (*Bonasa bonasia*)

V naših krajih ni veliko gnezdk, za katere bi veljalo, da jih najlaže opazujemo jeseni. Pri jerebu tej posebnosti botruje njegovo celoletno teritorialno vedenje, ki se močno izrazi jeseni, ko mladi osebki zapustijo starše. V tem času smo priče snovanju novih teritorijev mladih in pa skrbi za ohranitev starih, zasedenih teritorijev, kar seveda močno poveča verjetnost, da bomo v gozdu slišali jerebov sicer zelo tihi območni klic. Za opazovanje gozdnega jereba se je najbolje odpraviti v Alpe. Iščimo območja z jagodičjem, predvsem brusnico in malino, v sicer bujnem grmovnem in drevesnem sloju pa ne smejo manjkati iglavci za kritje. foto: Matej Vranič

ob vodi

Siva pastirica (*Motacilla cinerea*)

Siva pastirica opozarja nase s svojim elegantnim valovitim letom nad vodo ali ob vodi in z značilnim oglašanjem. Pri nas živi predvsem ob tekočih vodah po skoraj celotni Sloveniji, kjer v vdolbinah bregov ali v luknjah mostov tudi gnezdi. Rada pa zasede tudi ponujeno umetno oporo. Sive pastirice, ki se držijo večinoma posamič, pri nas ob tekočih vodah tudi prezimujejo. Takrat posamezne osebke srečamo tudi v mestih, denimo ob Grdaščici sredi Ljubljane, pri čemer določen predel ob vodi zasedajo praktično čez vso zimo in si jo tako lahko dodobra ogledamo. foto: Matej Vranič

Veliki lovkar (*Anthurus archeri*)

Veliki lovkar izvira iz Avstralije in je bil v Evropo verjetno prenesen s sporami z uvozom volne in ovac med I. svetovno vojno. Danes se množično pojavlja pri nas in po vsej Evropi. Raste od poletja do pozne jeseni v mešanih bukovih gozdovih, parkih in travnikih v bližini gozda. Dozoreli trosnjaki so podobni morski zvezdi; sprva na konici zrasli, pozneje razprti kot lovke. Na njihovi površini je temna sluzasta snov z zreliimi trosi, ki zaudarja po mrhovini. Nanjo posedajo mesarske muhe in raznašajo trose. Goba je neužitna. Po nekaterih informacijah pa naj bi delovala proti virusom in bakterijam. foto: Franc Pohleven

Oljna bučka (*Echinocystis lobata*)

Najbrž si komajda še kdo predstavlja, kakšni so bili bregovi naših rek, preden so jih naselile tujerodne invazivke, ki so skoraj izrinile avtohtono rastje. Ena izmed njih, oljna bučka, razpreda svoja do šest metrov dolga plezava stebela po obvodnem rastlinju na bregovih številnih rek v Sloveniji. V poletnih mesecih se med rahlo krpatimi listi pojavijo številna belkasta moška in ženska socvetja, na jesen se z vej povešajo sprva zeleni, ko dozorejo, pa rjavi plodovi, porasli s tankimi, nežnimi bodicami. V vsakem plodu so štiri semena, ko se iztresejo, ostanejo plodovi na suhih steblih še dolgo v zimo. foto: Branka Trčak

na travniku

Beloglavi jastreb (*Gyps fulvus*)

Beloglavi jastreb pri nas ne gnezdi. Ker pa se prehranjuje z mrhovino, ki je v naravi ni prav veliko, mora preleteti velike razdalje in stikati za hrano. Tako se večino časa prehranjuje v Sloveniji. Najlaže ga bomo opazovali ob pobočjih v dinarskem in alpskem svetu, kjer se ustvarjajo termični tokovi in kjer je dovolj drobnice, da se v Karnijske Alpe ali v Kvarner, kjer gnezdi, ne vrne s praznim želodcem. Če želite opazovati beloglavega jastreba v naravi, priporočamo, da se v dopoldanskih urah, ko se ozračje ogreva, zadržujete nekje na južnem robu Trnovskega gozda, na Volovji rebri ali pa v krnskem pogorju.

foto: Aleš Jagodnik

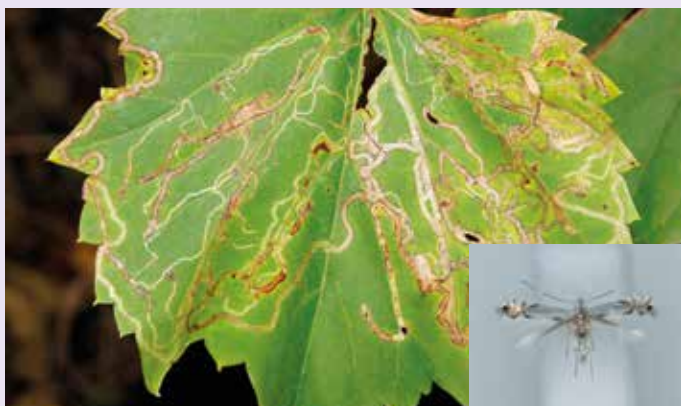
okoli našega doma

Pegam (*Bombycilla garrulus*)

Za vsakega ornitologa je srečanje s pegami posebno doživetje. K nam navadno priletijo v začetku decembra, izjemoma že konec oktobra, in ostajajo pri nas do začetka aprila. Najlaže jih opazimo sedeče na visokem drevju, od tam pa se v skupini spuščajo na različne grme s plodovi - brogovito, kalino, jerebiko ipd. Radi se prehranjujejo tudi z jabolki in plodovi bele omele. Niso plašni, s svojim značilnim oglašanjem pa vzbujajo našo pozornost. Pegami so severnjaške ptice, ki nas ne obiščejo vsako zimo, v določenih letih pa se pojavljajo v večjem številu ali v invazijah.

foto: Tone Trebar (www.naturephoto-tone.com)

Kačasti listni zavrtač vinske trte (*Phyllocnistis vitegenella*)

Ker je kačasti listni zavrtač vinske trte v tem obdobju aktiven v nočnem času, jeseni zlahka potrdimo njegovo pojavljanje predvsem po poškodbah. Čeprav gre za tujerodno vrsto, je vrsta po svoje zanimiva, saj se pojavlja le na vinski trti in se v zadnjem času še zmeraj širi po Sloveniji. Vrsto prepoznamo po dolgih kačastih izvrtinah na listu vinske trte, ki lahko prepredajo ves list. Na leto ima do štiri generacije, metuljčki pa se izležejo iz bube, ki jo najdemo na koncu izvrtine. Metuljčki prezimijo in ob brstenju vinske trte že odlagajo jajčeca na mlade liste rastlin.

foto: Stanislav Gomboc

Vinska mušica (*Drosophila melanogaster*)

Odprem pokrov koša za biološke odpadke in ven se usuje roj drobnih mušic. V oči najprej padejo velike opečnato rdeče oči in rjavkasto-rumeno telo. To so vinske mušice. Njihov razvojni krog je močno odvisen od temperature in v idealnih razmerah (25 °C) traja 8,5 dni. Samica v času svojega življenja izleže do 2.000 jajčec v odmirajoči les, gnijoče sadje ali glive. Ličinke se izležejo po 12 urah, rastejo približno štiri dni in se medtem dvakrat levijo, nato pa zabubijo in preobrazijo v odraslo mušico. Zato ni nenavadno, da jeseni iz našega koša za biološke odpadke vsakič, ko odpremo pokrov, odleti nov roj vinskih mušic.

foto: Tomi Trilar

1

2

Zimski tabor mladih ornitologov »Škofije 2013«

// Bojana Lipej

1: Mladi nado-budneži iz vse Slovenije na Zimskem taboru mladih ornitologov v Škofijah
foto: arhiv NRŠZ

2: Udeležence so posebej navdušile sipine pri Gradežu, ki so v tem obdobju gostile ogromno število pobežnikov.
foto: Jure Novak

Zasluzene počitnice sredi zime si velika večina predstavlja kot prosti čas, zapolnjen z različnimi dejavnostmi na zasneženih poljanah pod umitim nebom in nemočnim zimskim soncem. Devetnajst nadobudnežev iz vse Slovenije pa je skušalo kljubovati tem stereotipom in doživeti nekaj novega na sredozemskem koščku naše deželice, ki mu zima pride najmanj do živga. Tudi v teh krajih je lahko mraz in dnevi so ravno tako kratki, a bližina morja naredi svoje.

Obalna mokrišča - izjemna dediščina ptičjih vrst

Že tradicionalno je zimski tabor potekal na Osnovni šoli Oskarja Kovačiča v Škofijah, kjer so udeleženci tabora pod budnim očesom svojih mentorjev (Aljaža Rijavca, Bie Rakar, Jerneja Figlja, Matjaža Premzla, Tilna Basleta) preživeli teden dni uvajanja v ornitologijo. Mladi ornitologi so si ogledali in raziskovali obalna mokrišča, ki Slovenijo krasijo z izjemno dediščino ptičjih vrst: Škocjanski zatok, Sečoveljske in Strunjanske soline. Za primerjavo so skočili še v bližnji italijanski mokrišči Valle Cavanata (na seznam Ramsarskih mokrišč vpisano leta 1978) in Deželni naravni rezervat ob izlivu reke Soče ter tudi tam spoznavali in preučevali ptice. Posebej so jih navdušile sipine pri Gradežu, ki so v tem obdobju gostile ogromno število pobežnikov, kot so veliki prodnik (*Calidris canutus*), spremenljivi prodnik (*C. alpina*), črna prosenka (*Pluvialis squatarola*), veliki škurh (*Numenius arquata*), med njimi pa tudi nekatere zelo ugledne gostje, kot je na primer školjkarica (*Haematopus ostralegus*).

Poleg obalnih mokrišč so del svojega časa posvetili spoznavanju obalnega zaledja. Kraški rob tudi v hladni zimi ne pusti ravnodušnega nobenega obiskovalca. Naravna stopnica iz pradavnine loči beli apnenčasti kras od sivega fliša in razmejuje celinsko Slovenijo od sredozemske. O teh razlikah pričajo tako kamnine, flora in favna kot tudi ptice. Botanik Josip Otopal je udeležence tabora navduševal s svojim botaničnim znanjem in izkušnjami, nekateri med njimi pa so si območje najverjetneje zapomnili po opazovanju skalnega plezalčka (*Tichodroma muraria*), ki v previsnih stenah Kraškega roba prezimuje ter za mnoge ornitologe velja kot ena izmed najlepših ptic.

Srečanje »iz oči v oči«

Za mlade ornitologe je bil prikaz obročkanja ptic posebno doživetje. Obročkanje je med ornitologi nekakšna simbioza osnovnega raziskovanja in praktičnih veščin, predvsem pa gre za najbolj neposreden stik med ornitologi in pticami, ki terja primerno in odgovorno ravnanje ter za ptico karseda čim manj stresno srečanje s človekom. Vešče roke ornitologa in naravovarstvenega nadzornika Igorja Brajnika pri obročkanju ščinkavca (*Fringilla coelebs*), velike sinice (*Parus major*) in sive pevke (*Prunella modularis*) so prepričale mlade ornitologe in pritegnile njihovo zanimanje. Srečanje s pticami »iz oči v oči« in dotik z njimi je pri mnogih prebudil zelo tople in povsem nove občutke.

Popoldneve so jim popestrile različne dejavnosti, na katerih so se lahko izobraževali in izpopolnjevali svoje znanje o pticah. Mentorji so pripravili zanimiva predavanja o pticah Kraškega roba, o ornitofavni ob reki Dravi in o ornitološkem izletu v Indijo, ogledali pa so si tudi dva dokumentarna filma *Nomadi neba* in *Renaturacija Škocjanskega zatoka*. Posebna izkušnja je bila za večino nočni teren, na katerem so prisluhnili in opazovali našo največjo sovo, veliko uharico (*Bubo bubo*).

1

Tabor je bil vsekakor uspešen. Morda se je v kakšnem od udeležencev zanetila iskrica z željo po nadaljnjem udejstovanju v ornitologiji, morda so se kresale drugačne iskricke odraščajoče mladine, a bistvo je bilo doseženo. Če so mladi udeleženci tabora spoznali in se prepričali, da imajo tudi ptice svoje zagovornike, ki se zavedajo, da jih je treba varovati skupaj z njihovim življenjskim okoljem, potem je bilo uresničeno tudi poslanstvo snovalcev tabora in DOPPS-a. Na snidenje na prihodnjem taboru!

Zimski tabor mladih ornitologov »Škofije 2013« je potekal od 23. do 28. februarja 2013 in je bil organiziran v okviru projekta Adriawet 2000 »Jadranska mokrišča za omrežje Natura 2000, ki je sofinanciran v okviru Programa čezmejnega sodelovanja Slovenija-Italija 2007-2013 iz sredstev Evropskega sklada za regionalni razvoj in nacionalnih sredstev«.

Posebej bi se radi zahvalili g. Mihaelu Habichtu in podjetju Bioplus d.o.o. iz Škofje Loke za velikodušno donacijo, s katero smo povečali število daljnogledov ter tako v prihodnje omogočili uživanje pri opazovanju in spoznavanju ptic še večjemu številu mladih navdušencev.

Zlatovranke se vračajo na Goričko

// Robi Gjergjek

Zlatovranka (*Coracias garrulus*), ena najlepših evropskih ptic in še do nedavnega gnezdilka v slovenski kulturni krajini, je v Sloveniji nazadnje gnezдила leta 2005, in sicer v Slovenskih goricah. Kasneje so jo občasno opazili le na selitvi. Potem ko je večina ornitologov že mislila, da bo ta

v Evropi močno ogrožena vrsta iz naših krajev izginila za vedno in jo bo moč videti le še v času selitve, nas je letos presenetila in ostala kar vso gnezditveno sezono. Še več, nekaterim navdušencem je par zlatovrank konec maja uprizoril celo svatovski let.

Gostja, ki smo se je silno razveselili

Kot je znano, si zlatovranke v pognezditvenem obdobju, to je ob koncu julija in v avgustu, ogledujejo potencialna gnezdišča za prihodnje leto. Na Goričkem smo jo letos videli že tretje leto zapored in njihovo število se je vsako leto zviševalo. Vse to nam daje upanje, da bi lahko zlatovranka v prihodnje na Goričkem tudi gnezдила. Da bi ji olajšali gnezditev in prehranjevanje, smo prostovoljci DOPPS-a in zaposleni v Javnem zavodu Krajinski park Goričko ter drugi ljubitelji narave opravili več delovnih akcij.

Zlatovranka naj bi po poročanju avstrijskih kolegov na Goričkem nazadnje gnezдила leta 2003. Od takrat jih ni bilo opaziti več let. Sredi avgusta 2011 so jo po daljšem času videli na vzhodu Goričkega v bližini Šalovcev. En osebek se je prehranjeval na travniku, od koder je zletel v gozd. Tri zlatovranke so bile opažene leta 2012, in sicer dve v bližini Sotine ter ena med Serdico in Nuskovo, vse torej v zgornji Ledavski dolini. Prva dva osebk sta se tam zadrževala tri dni, in sicer od 10. do 12. avgusta, medtem ko je tretji osebek ostal do konca avgusta. Vse so najverjetneje pripadale avstrijski populaciji zlatovrank.

Leto 2013 pa je bilo za opazovanje zlatovrank pri nas zelo pestro. Z velikim navdušenjem sem 28. maja 2013 ob gnezdilnici med Serdico in Nuskovo opazil svatovski let dveh osebkov. Svatovanje in gibanje ob gnezdilnici sem tudi posnel ter tako dokumentiral prvi par zlatovrank po letu 2005 na Slovenskem. Obe zlatovranki sem opazoval še nekaj dni, nato pa le še eno, ki se je večino časa zadrževala ob gnezdilnici ali pa letala proti zahodu v smeri Kra-

1: Ena izmed zlatovrank (*Coracias garrulus*) se je skozi vso gnezditveno sezono zadrževala na severozahodu Goričkega.
foto: Robi Gjergjek

2

2: Eden izmed ukrepov ornitologov prekmurske sekcije je bila tudi košnja zapuščenega travnika.
foto: Gregor Domanjko

3: Postavljanje prež na meji med pokošenim in nepokošenim travnikom
foto: Gregor Domanjko

4: Nameščena pločevina na A-drogu preprečuje dostop kunam.
foto: Katarina Denac

5: Pravilno nameščena in s pločevino obdana gnezdilnica. Veje okrog gnezdilnice so požagane zaradi težjega dostopa kunam.
foto: Gregor Domanjko

3

4

marovcev. Skupaj z drugimi člani DOPPS-a smo sklepali, da druga zlatovranka vali v gnezdilnici.

Sredi junija smo po navodilih Boruta Štumbergerja na oba droga, na katerih je bila postavljena gnezdilnica, namestili približno meter visoko pločevino, ki naj bi gnezdo varovala pred kunami. Čas je tekel in vedeli smo, da bi se že morali izvaliti mladiči, toda povečane aktivnosti zlatovrank ni bilo, zato smo začeli sumiti, da je gnezdenje neuspešno. Dne 19. junija 2013 sta nas obiskala avstrijska strokovnjaka za zlatovranke, gospod Michael Tiefenbach in dr. Joachim Tajmel. Slednji je sodeloval pri nameščanju gnezdilnic za zlatovranke na Goričkem leta 2008. S kamero na teleskopskem ročaju smo skupaj pregledali vsebnost gnezdilnice. V njej ni bilo ne jajc ne mladičev zlatovranke niti ostankov plenjenja. Razlog za neuspeh ni jasen, sta pa po mnenju Michaela Tiefenbacha možni dve razlagi: (1) gnezdo (samica z jajci) je bilo uplenjeno pred namestitvijo zaščitne pločevine in (2) šlo je za ne povsem spolno zrel par (samice lahko namreč gnezdiijo že takoj v letu po izvalitvi, samci pa šele v starosti dveh let).

Kljub neuspehu se je do sredine julija ob gnezdilnici še zmeraj zadrževala ena zlatovranka, ki je občasno poletela proti Kramarovcem. Da bi ji zagotovili dovolj hrane, smo se z lastniki parcel, ki so opustili travnike ali pa jih mulčijo, dogovorili, da travnike pokosimo. Tako smo 1. julija s pomočjo domačina pokosili travnik ter spravili krmno za konje. Še en travnik pa smo pokosili v začetku avgusta. V naslednjih letih bomo organizirali etapne košnje - približno vsaka dva tedna bomo pokosili vsaj en travnik, ki se več ne vzdržuje, in tako zagotavljali primeren življenjski prostor za žuželke, s tem pa tudi hrano za zlatovranke.

Slovenski ornitologi smo obiskali avstrijske zlatovranke in njihove skrbnike

Slovenska in avstrijska zlatovranka oblikujeta enotno populacijo, zato je smiselno tudi skupno varstvo in pri-

zadevanje za njeno ohranitev. Z namenom seznanitve z avstrijskimi varstvenimi ukrepi smo prostovoljci DOPPS-a in zaposleni v Krajinškem parku Goričko 3. julija 2013 obiskali območje Natura 2000 za zlatovranko v Avstriji (SPA Südoststeirisches Hügelland) in njegovega skrbnika, gospoda Bernarda Wieserja. Le-ta nam je pokazal tri gnezdišča zlatovrank, površine za njihovo »dohranjevanje« v primeru deževnega vremena, zaščito gnezdilnic pred kunami ter razložil način upravljanja s travniki. V shemo varstva zlatovranke prek prilagojenega kmetovanja (etapna košnja, ekološka pridelava poljščin, tudi koruze) je na avstrijskem Štajerskem vključenih okoli 150 kmetov. Ukrepe varstva financira štajerska deželna vlada.

Bodo zlatovranke nagradile naša varstvena prizadevanja?

Dva dni po obisku Avstrije smo prostovoljci DOPPS-a in zaposleni v Krajinškem parku Goričko organizirali akcijo postavljanja prež za zlatovranke. Od lastnikov parcel smo dobili dovoljenje, da postavimo preže na meje parcel, npr. med košenim in nekošenim travnikom. Skupaj smo postavili okrog 25 prež v obliki črke T v Nuskovci in Serdici, saj so tu največje strnjene površine travnikov.

Ta akcija pa ni bila zadnja, ki smo si jo zadali to sezono. Da bi povečali možnost gnezdenja v naslednjem letu, smo Elektro Maribor zaprosili za dovoljenje, da postavimo nekaj gnezdilnic na električne drogo, saj na območju ni primernih dreves za njihovo postavitve. Tako smo nadaljevali akcijo, ki jo je Javni zavod Krajinški park Goričko opravil že leta 2008 v Ledavski in Kučniški dolini. S tem smo varstveno delo za letos končali v pričakovanju, da si bodo že letos zlatovranke ogledale naš trud. Zahvala gre vsem sodelujočim, ki so kakorkoli pomagali pri teh delovnih akcijah.

In kot da bi želeli potrditi naša prizadevanja, sta se 29. julija 2013 med 17. in 18. uro pojavili dve novi zlatovranki. Mladič in odrasel osebek sta se prehranjevala kar na mojem domačem pašniku, nedaleč stran od prej omenjenih travnikov. Odrasla ptica je lovila s suhega drevesa in s preže ter hranila mladiča. Kasneje ob močnem vetru sta se skrili v zavetje. Naslednji dan sem postavil dve preži in videl, da ptici z nje lovita že po kakšni uri. Pri tem sem opazil, da eden od staršev naganja mladiča stran, zato sem sklepal, da želi, da se mladič osamosvoji. Na zadnji dan julija sem doživel novo presenečenje. Ob 12.50 sem opazil, da sta prileteli še dve zlatovranki, mladič in odrasel osebek. Tako so se v bližini mojega doma zadrževale že štiri zlatovranke. Vse skupaj mi je bilo sumljivo, zato sem šel pogledat v Nuskovo, ali so zlatovranke tudi tam. In res, dve sta sedeli na prežah in čakali na žuželke. Tako je bil tisti dan po številu videnih zlatovrank - skupaj kar šest - najbolj pester. V naslednjih dneh je bilo moč videti še vsaj pet zlatovrank v neposredni bližini kamnoloma v Sotini. Kasneje nismo več opazili toliko osebkov, čeprav sem konec avgusta na domačem pašniku še vedno občudoval dve mladi in eno odraslo zlatovranko.

Uspešne gnezditke v Avstriji bodo mogoče kmalu tudi v Sloveniji

Letos je v Avstriji skupaj gnezdilo pet parov zlatovrank, ki so vzgojili vsaj 18 mladičev. To je bistveno povečanje v primerjavi s prejšnjim letom, ko sta uspešno gnezdila le dva para. Zdaj ko smo opravili več varstvenih akcij za zlatovranko, lahko samo upamo, da se bodo k nam vrnile tudi kot gnezditke in ne samo kot turistke na 14-dnevne počitnice. Domačini so seznanjeni z zlato vrano, z varstvenimi akcijami in seveda tudi oni upajo, da jih bodo po dolgem času čez poletje zopet občudovali v naši najbolj skrajno vzhodni pokrajini.

Letni zbor članov DOPPS 2013

// Petra Vrh Vrezec

Na petkovo popoldne, 5. aprila 2013, je v Grand hotelu Union potekal letni zbor članov DOPPS, na katerem se je zbralo 56 članov in ljubiteljev ptic. Po uvodnem pozdravu predsednika DOPPS Rudolfa Tekavčiča je bila minuta molka posvečena spominu pokojnega Ivana Kogovška, dejavnega in zagnanega člana v ljubljanski sekciji DOPPS. V nadaljevanju je Tomaž Mihelič poročal o obsežnem delu varstveno ornitološkega sektorja DOPPS, Eva Vukelič pa je predstavila vzgojno-izobraževalno dejavnost v društvu. Zanimiv in za varstvo narave ter ptic pomemben podatek je, da je lani na naravoslovnih dnevih in predavanjih o zanimivostih iz ptičjega sveta in pomenu varstva narave izvedelo kar 3.655 ljudi. Tretji sklop vsebinskih poročil iz pisarne je bilo delo v rezervatih. Eva je poročala o dogajanjih v Naravnem rezervatu Iški morost in ob sklepu poročila navzoče povabila na otvoritev podaljšane krožne učne poti. Dominik Bombek je podal zajeten kup zanimivih novic iz Naravnega rezervata v nastajanju Ormoške lagune, Bia Rakar pa o upravljanju v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok. Več o posameznih dejavnostih in projektih si preberite v knjižici DOPPS v letu 2012.

Dejavne sekcije – srčika DOPPS

Po kratkem uvodu predstavnice vseh sekcij Cvetke Marhold je novi predsednik štajerske sekcije, Tilen Basle, z zelo lepo predstavitevijo, obogateno z odličnimi fotografijami, orisal delovanje štajerskih ornitologov. O pestrem delu članov v najmlajši pomurski sekciji je poročal novi predsednik Gregor Domanjko. Za člane so lani pripravili

1: Na letnem zboru članov DOPPS v Grand hotelu Union se je zbralo 56 članov in ljubiteljev ptic.
foto: Peter Legiša

2

3

2: Novi predsednik pomurske sekcije Gregor Domanjko je poročal o pestrem delovanju najmlajše sekcije DOPPS.
foto: Peter Legiša

3: Tina Šušmelj je prejela nagrado Zlati legat za najboljšo delo s področja ornitologije, objavljeno v DOPPS-ovi strokovni reviji *Acrocephalus* v letu 2011.
foto: Peter Legiša

4: Gospod Matjaž Lampelj je v imenu podjetja Papirnica Vevče d.o.o. prejel priznanja Aviana za leto 2012 za pomoč labodoma grbcema (*Cygnus olor*; na sliki). Par labodov grbcev je po njihovi zaslugi uspešno speljal sedem mladičev.
foto: Darinka Mladenovič

obsežen teoretični in praktični tečaj prepoznavanja ptičjega petja. Dare Fekonja je v poročilu ljubljanske sekcije poudaril pomen vsakomesečnih nedeljskih izletov v park Tivoli, ki so se jih udeleževali večinoma nečlani DOPPS, skupaj 231 ljudi. Severnoprimska sekcija je bila kot vedno zelo dejavna pri različnih popisih in akcijah, o njihovih dosežkih je spregovoril predsednik Erik Šinigoj. Notranjska sekcija je lani izpeljala tradicionalne aktivnosti, ki jih je zaradi odsotnosti predsednika sekcije Anžeta Škoberneta predstavila Cvetka Marhold. Kot smo izvedeli iz poročila dolgoletne predsednice mladinske sekcije Tanje Šumrada, so mladi tudi lani poskrbeli za pestro dogajanje v društvu. Posebej velja omeniti organizacijo izobraževanja o pripravi in izvedbi naravoslovnih predavanj in nastopov, pet mladih pa je v Notranjskem muzeju v Postojni odprlo samostojno fotografsko razstavo »Slovenske ptice skozi objektiv mladih ornitologov«. Po poročilu vseh sekcij so si navzoči lahko ogledali tudi izredno pomenljivi animirani film *Čigra*, ki ga je na Srečanju mladih ornitologov Slovenije pripravila Alenka Mrakovčič.

Direktor DOPPS dr. Damijan Denac je navzočim predstavil letno finančno poročilo. Največ prihodkov v letu 2012 so prinesle dotacije EU (38,62 %), sledile so dotacije RS (30,67 %) in storitve (25,6 %). Večina prihodkov je bila porabljen za upravljanje naravnih rezervatov (38,49 %), varstveno-ornitološko dejavnost (32,68 %), splošno delovanje društva (15,01 %) in periodiko ter izobraževanje (13,83 %). Zapisnik seje nadzornega odbora je prebral prof. dr. Peter Legiša.

Sprememba poslanstva DOPPS in Deklaracija o lovu na ptice

V nadaljevanju je direktor navzočim pojasnil, kako pomembna je sprememba poslanstva DOPPS, o kateri je na delavnici februarja letos razpravljalo 17 članov DOPPS. Staro poslanstvo (Namen delovanja društva je varovanje ptic in njihovih habitatov z raziskavami, naravovarstve-

nimi aktivnostmi, popularizacijo ornitologije, izdajateljsko in izobraževalno dejavnostjo ter sodelovanjem z drugimi nevladnimi in vladnimi organizacijami) je zamenjalo podobno, a krajše in bolj zapomnljivo novo poslanstvo »Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.« Vsi udeleženci so se strinjali s spremembo.

Sporočilen film Gregorja Šubica o lovu je bil uvod v predstavitev problematike v zvezi s predlogom Lovske zveze za razširitev seznama lovnih vrst ptic, ki jo je predstavil direktor DOPPS. Navzoči so na zboru članov sprejeli Deklaracijo o lovu na ptice, ki je bila po dogodku poslana medijem.

Podelitev DOPPS-ovih priznanj

Na letnem srečanju je bila podeljena tudi nagrada Zlati legat za najboljšo delo s področja ornitologije, objavljeno v letu 2011 doma ali na tujem. Žirija v sestavi dr. Tomi Trilar (Prirodoslovni muzej Slovenije), Luka Božič (DOPPS) in predsednica dr. Urška Koce (DOPPS) je obravnavala 11 del in tri dela z najvišjim številom točk razglasila kot nominirana dela za nagrado Zlati legat 2011. Nagrado je prejela Tina Šušmelj za delo z naslovom *Vpliv okoljskih dejavnikov na razširjenost velikega skovika (Otus scops) na širšem območju Krasa (JZ Slovenija)*, objavljeno v DOPPS-ovi strokovni reviji *Acrocephalus*. Delo temelji na dvoletnem popisu ključnih samcev, ki so ga v letih 2006 in 2008 opravili prostovoljci DOPPS. S sodobnimi statističnimi metodami je Tina pokazala, da se veliki skoviki v prostoru razporejajo gruščasto in da so vezani predvsem na naselja z več starimi stavbami in okoliško ekstenzivno mozaično krajino z visokim deležem ekstenzivnih sadovnjakov, vinogradov in travnikov. Zlasti pomembna pa je ugotovitev, da se verjetno zaradi hrupa in trkov skoviki izrazito izogibajo avtocestam. Komisija za nagrado Zlati legat je poudarila, da se delo odlikuje po obsežnem nabo-

ru terenskih podatkov in preučevanih okoljskih dejavnikov ter gre za kvalitetno opravljeno ekološko raziskavo na visokem znanstvenem nivoju. Luka Božič, urednik revije *Acrocephalus*, je Tini podelil priznanje in denarno nagrado ter člane povabil, naj v strokovno društveno revijo pišejo čim več in čim bolj kvalitetno.

Za uvod v podelitev priznanja Aviana za leto 2012, ki ga prejmejo nečlani DOPPS za prizadevanja pri varstvu ptic, so si udeleženci ogledali animacijo slik gnezdečih labodov grbcev (*Cygnus olor*), hudomušno popestreno s skladbo *Dobre djevojke* Novih fosilov. Animacijo, navezujočo se na vsebino priznanja Aviana, je pripravil Vojko Havliček. Na lokaciji Papirnice Vevče na robu Ljubljane je spomladi lani namreč par labodov spletel gnezdo in vanj zvalil sedem jajc. Napovedano pa je bilo močno deževje in visok porast rek. Ker so v tovarni vzeli labodjo družino pod svoje varstvo, so po posvetovanju z ornitologoma Vojkom Havličkom in Tomažem Miheličem naredili na obrežju močno zasidran splav in nanj prestavili gnezdo. Labodji zarod je tako ostal na varnem mestu. Priznanje za nesebični trud za pomoč labodoma v stiski je v imenu podjetja Papirnica Vevče d.o.o. prejel gospod Matjaž Lampelj.

Letni zbor članov DOPPS 2013 se je zaključil z ogledom filma Gregorja Šubica *Iz življenja ptic*, ki je bil zanimiv pregled dela DOPPS-a v letu 2012, ter s prijetnim klepetom med člani DOPPS v avli Grand hotela Union.

VABILO NA ORNITOLOŠKO ŠOLO ZA UČITELJE, 18. –19. oktober 2013 (koordinira Eva Vukelič)

V Ljubljani bomo izvedli izobraževanje za učitelje, na katerem bomo predstavili možnosti za doseganje učnih ciljev s pomočjo opazovanja in raziskovanja ptic ter podali napotke za mentorstvo mladinskim raziskovalnim nalogam s področja ornitologije. Poseben poudarek letošnje ornitološke šole bo na tem, kako s pomočjo ptic v naseljih predstaviti ekološke teme. Teoretični del bo izveden v petek popoldne, praktični del pa v soboto dopoldne. Prijave zbiramo do 10. oktobra 2013 na naslov eva.vukelic@dopps.si. Izobraževanje sofinancira Mestna občina Ljubljana.

PTIČARIADA 2013 bo 5. oktobra 2013 (koordinira Anže Škoberne)

V okviru Evropskega dneva opazovanja ptic se bo tudi letos odvijalo družabno tekmovanje v opazovanju ptic, ki ga ne smete zamuditi! Letos bo potekalo na Notranjskem, na območju Notranjskega regijskega parka. Tekmovali bomo v dveh kategorijah: največje število opaženih vrst ptic in največje število fotografiranih vrst ptic. Tekmovalni del bo potekal od 4. do 14. ure. Sledil bo družabni del z zakusko in podelitvijo

priznanj (kraj bo objavljen na spletni strani društva). V koči bo možno prespati v spalnih vrečah. Prosimo vas, da se za sodelovanje na Ptíčariadi **predhodno prijavite** (tudi če pridete samo na družabni del) koordinatorju Anžetu Škobernetu po telefonu (051 416 295) ali elektronskem naslovu anze.skoberne@gmail.com **do četrta, 3. oktobra 2013**. Vsa dodatna navodila bomo prijaviteljem skupinam poslali naknadno.

1

2

3

Mladi so raziskovali ptice ob reki Dravi

// Bia Rakar

Triindvajset navdušenih mladih ornitologov (na sliki 1) iz vse Slovenije se je od 26. junija do 2. julija 2013 udeležilo že 23. Mladinskega ornitološkega raziskovalnega tabora. Aktivno preživljanje počitnic, z napornim in hkrati zabavnim raziskovanjem ptic na območju reke Drave, je povežalo mlade ornitologe. Delo, ki se je začelo že v zgodnjih jutranjih urah in trajalo pozno v noč, je potekalo v šestih skupinah, ki so jih vodili mentorji Tilen Basle, Dominik Bombek, Matej Gamser, Matjaž Premzl, Bia Rakar, Tomaž Remžgar in Eva Vukelič. Skupne dejavnosti so potekale popoldne, ko smo druženje popestrili z izborom fotografij dneva (na sliki 2, zmagovalni fotografiji, so škorci (*Sturnus vulgaris*) avtorice Tjaše Cizej), ogledom naravnega rezervata v nastajanju »Ormoške lagune« in Ormoškega jezera ter z večernimi popisi (slika 3) pegaste sove (*Tyto alba*), podhujke (*Caprimulgus europaeus*), čuka (*Athene noctua*) idr.

Z opazovanjem **ptic stoječih voda** so mladi raziskovalci spoznali pomen vodne in obrežne vegetacije na obrežju stoječih voda za prehranjevanje, gnezdenje in vrstno pestrost ptic. Med raziskovanjem **breguljk** (*Riparia riparia*), najmanjših evropskih lastovk, so udeleženci (na sliki 4) spoznali pomen stare struge reke Drave za gnezdenje in močno ogrožene vrste, uvrščene na rdeči seznam. Našteli so več kot 800 aktivnih rovov breguljk. Skupina, ki je raziskovala **razlike med naravno in umetno strugo reke Drave**, je ugotovila, da se na naravni strugi zadržuje več vrst in več osebkov kot na umetni. Popisovanju galebov sta se posvetili dve skupini. Raziskovali sta njihova pre-

4

5

nočišča in območja hranjenja. S Ptujkega jezera, glavnega prenočišča galeb, se je večina osebkov v zgodnjih jutranjih urah odpravila po toku navzgor, kjer so se tudi hranili. Največ galeb, se je tako hranilo ob rekah pa tudi na smetiščih, kjer je hrana lahko dostopna. Udeleženci so v času tabora popisali prek 900 rumenonogih (*Larus michahellis*) in rečnih galeb (*Chroicocephalus ridibundus*). Ob tem so slišali in videli tudi v Sloveniji redko gnezdilko rečnih lok, rečnega cvrčalca (*Locustella fluviatilis*; na sliki 5). V Sloveniji je črna štoklja (*Ciconia nigra*) ogrožena, ranljiva vrsta in redka gnezdilka, ki v času gnezdenja živi zelo skrito. O redkosti te vrste se je prepričala tudi skupina, ki jo je opazovala (na sliki 6), saj so jo v času tabora videli le trikrat. Rački ribniki in mrtvi rokav reke Drave so se izkazali kot pomembna prehranjevališča te izjemno skrivnostne ptice.

Ob koncu tabora so udeleženci širšo javnost seznanili s potekom dela, novimi ugotovitvami ter zabavnimi izkušnjami, pridobljenimi med taborom. Predstavitve v prostorih OŠ Breg se je udeležilo več kot 80 poslušalcev.

Tabor je potekal v sklopu projekta LIVEDRAVA: *Obnova rečnega ekosistema nižinskega dela Drave v Sloveniji (LIFE11 NAT/SI/882)*. Še posebej lepo se zahvaljujemo gostoljubnemu osebju osnovne šole Breg na Ptuj, ki je poskrbelo za naše bivanje in prehrano, zlasti ravnatelju Milanu Fakinu in kuharici Zdenki Kos.

K uspešni izvedbi tabora, sproščenemu ozračju, poučnim in zanimivim spoznanjem, zabavnim odkritjem ter čudovitim spominom pa ste prispevali prav vsi udeleženci, mentorji in vsi tisti, ki ste bili tako ali drugače vpleteni v izvedbo tabora.

Podrobnejše informacije o projektu in fotografije tabora si ogledajte na spletni strani projekta: <http://ptice.si/livedrava/>

foto: Eva Horvat (1, 6), Bia Rakar (3), Eva Vukelič (4), Alex Kotnik (5), Luka Božič (7) ●

6

7

Goričko - bogato in odmaknjeno

// Gregor Domanjko

Dostop do območja:

Na Goričko običajno Slovenci vstopamo iz južne strani, ker je na zahodu, severu in vzhodu državna meja z Avstrijo in Madžarsko. Za tiste, ki niste iz Pomurja, je najhitrejša pot, če na Pomurski avtocesti kmalu za cestninsko postajo Dragotinci na izvozu v Vučji vasi zapustite avtocesto v smeri gradu Grad in Krajinskega parka Goričko. Nadaljujete pot skozi naselja Radenci, Petanjci, Skakovci in Zenkovci. Na Goričko vstopite v kraju Bodonci. Tu boste imeli čudovit razgled na celotno Mursko ravan s Slovenskimi goricami ter Pohorjem na obzorju. foto: Gregor Domanjko

Ob spoznavanju Goričkega in njegovih ljudi dobiš občutek odmakljenosti, počasnejšega razvoja in krajinske pestrosti. Dolga leta »pozabljen« del naše domovine je bil že v preteklosti vedno bolj ali manj nekje na obrobju različnih držav in sistemov. Če k temu dodamo še subpanonsko klimo, različno stare kamnine in tla, dobimo odgovor na vprašanje, zakaj so se na tem območju ohranile številne življenjske oblike in okolja, ki jih je v sosesčini manj. Tega so se zavedali nekateri ljudje v regiji in dosegli, da je država leta 2003 pokrajino razglasila za zavarovano območje narave oziroma Krajinski park Goričko. Danes je območje del trideželnega naravnega parka Goričko-Raab-Őrség.

Priporočen čas obiska

Če želite doživeti Goričko v najlepši podobi, je najbolj primeren obisk v spomladanskih mesecih, v času cvetenja visokodebelnih sadovnjakov in travnikov, ali v jeseni, ko se listnato-iglasti gozdovi obarvajo zlato-rumeno. Če smo pozorni, lahko konec aprila prvič zaslišimo oglašanje značilne predstavnice mozaične kulturne krajine, smrdokavre (*Upupa epops*) ali upkaša, kot mu pravijo domačini. Občasno

Priporočen čas obiska:

JAN	FEB	MAR	APR	MAJ	JUN	JUL	AVG	SEP	OKT	NOV	DEC
-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Zanimive vrste ptic:

Gnezditvev: prepelica (*Coturnix coturnix*), čapljica (*Ixobrychus minutus*), bela štokrlja (*Ciconia ciconia*), črna štokrlja (*Ciconia nigra*), sršenar (*Pernis apivorus*), mala tukalica (*Porzana parva*), veliki skovik (*Otus scops*), velika uharica (*Bubo bubo*), čuk (*Athene noctua*), smrdokavra (*Upupa epops*), srednji detel (*Dendrocopos medius*), vijeglavka (*Jynx torquilla*), hribski škrjanec (*Lullula arborea*), siva

se tukaj v spomladanskih ali jesenskih mesecih na selitvi v ali iz čezmejne avstrijske Štajerske ustavi tudi zlatovranka (*Coracias garrulus*), ki je pri nas kot gnezdilka izumrla. ponoči se na toplih južnih legah oglašanja hribskega škrjanca (*Lullula arborea*), prepelice (*Coturnix coturnix*) in čuka (*Athene noctua*) pridružijo še samčki velikega skovika (*Otus scops*). Nad večjimi gozdnimi kompleksi lahko konec aprila zasledimo paritvene lete črne štokrlje (*Ciconia ciconia*).

Zanimive živali: navadni škržek (*Unio crassus*), jelševac (*Astacus astacus*), rogač (*Lucanus cervus*), veliki studenčar (*Cordulegaster heros*), strašniččin mravljiščar (*Phengaris teleius*), vidra (*Lutra lutra*), mali podkornjak (*Rhinolophus hipposideros*), navadni netopir (*Myotis myotis*)

Naravne in kulturno-zgodovinske posebnosti v okolici: grad Grad, Moravske toplice, Ledavsko jezero, slatinski vrelc v Nuskovi, Plečnikova cerkev v Bogojni, stratosferski spomenik v Ženavljah, Matzenauerjev dvorec, park v Prosenjakovcih, romanska rotunda v Selu

Priporočljiva oprema: teleskop, daljnogled in v poletnih večerih dolga oblačila za zaščito pred komarji

V kateri sobi pa bi vi radi spali?

V naselju Grad stoji tudi največji grad na Slovenskem, kjer imajo po novem središče za naravo Goričkega. V njem je po legendi 365 prostorov, za zdaj pa štiri spalnice za deset obiskovalcev. Še en razlog več za izlet.

Priporočen vir: www.park-goricko.org ●

pastirica (*Motacilla cinerea*), prosnik (*Saxicola torquatus*), bičja trstnica (*Acrocephalus schoenobaenus*), rečni cvrčalec (*Locustella fluviatilis*), kobiličar (*Locustella naevia*), belovrati muhar (*Ficedula albicollis*), rumeni strnad (*Emberiza citrinella*), itd.

Prezimovanje: čopasti ponirek (*Podiceps cristatus*), mokož (*Rallus aquaticus*), duplar (*Columba oenas*), mala uharica (*Asio otus*), veliki strnad (*Emberiza calandra*), itd.

1

2

Noč na Krasu

// Tomaž Berce

Že kot otrok sem vedno rad prisluhnil zgodbam o sovah in drugih živalih, ki se »prebudijo« s sončnim zahodom. Nekako so bile vse te zgodbe vezane na kraško planoto, kamor so v preteklosti ljudje iz Vipavske doline odhajali na košnjo. Nekaj takšnih zgodb smo si povedali tudi med izletom 14. junija 2013 v bližini vasi Lokvica pri Opatjem selu.

1// Na zbornem mestu se nas je v prijetno toplem večeru zbralo 11 ljubiteljev ptic. Pot smo pričeli, ko je bilo še toliko svetlobe, da smo lahko prisluhnil nekaterim »dnevni« pticam, kot so črnoglavka (*Sylvia atricapilla*), kratkoperuti vrtnik (*Hippolais polyglotta*) idr. Med »uvodnim sprehodom« smo spoznavali kraško vegetacijo in opazovali sledi živali ter tako dočakali mrak.

2// Dnevne ptice so počasi potihnile, nastopil pa je čas petja vedno glasnejšega slavca (*Luscinia megarhynchos*), katerega melodijo smo vsi hitro osvojili. Ta čas pa je tudi kot nalašč za pripovedovanje zgodb o nočnih živalih. Ena izmed njih pravi, da na Krasu živi ptič, ki se zvečer prebudi in prične s svojo brnečo tiho melodijo. Nekdaj so ljudje verjeli, da tega ptiča nihče ne opazi. A naši skupini se je pokazal. Podhujka (*Caprimulgus europaeus*; na sliki) namreč! Najprej smo v mraku zaslišali brnenje vsaj dveh osebkov, nato pa smo v zadnjih izdihljajih svetlobe opazovali njuni silhueti. Vztrajno brnenje in občasno tleskanje s perutmi sta nas od tega trenutka dalje spremljala do konca poti.

3

3// Zaključek izleta smo kot ponavadi opravili v vasi Lokvica. Ta prijetna vasica je ena izmed vedno redkejših krajev v Sloveniji, kjer lahko v pozno pomladnem večeru istočasno prisluhnemo petju čuka (*Athene noctua*; na sliki), velikega skovika (*Otus scops*) in lesne sove (*Strix aluco*). Primerjava prvih dveh pa ne gre brez omembe starinskih in lokalnih imen za vrsti. Velikega skovika namreč na Krasu in drugod domačini imenujejo čuk, kar izhaja iz njegovega petja »čuuuk«. Redkejšega čuka pa ljudje zaradi njegovega bevskanja, skovikanja in čukanja imenujejo skovik. Da je zmešnjava še popolnejša, je tu še »kevikanje« samice lesne sove, ki je marsikdo ne pozna kot lesno sovo. Le-to smo zaslišali v bližini hiš, na naše presenečenje pa med izletom nismo slišali velikega skovika. Da bi ne ostali brez enega izmed simbolov Krasa, smo se odpeljali skozi tri vasi v smeri Brestovice pri Komnu, a kot uročno, velikega skovika ni bilo od nikoder. Verjamem, da je bilo to zgolj naključje, saj je vrsta na tem območju precej številčna. Kljub temu pa smo se v Lokvici prepustili poslušanju čuka, ki nas tudi letos ni razočaral. ●

foto: Tjaša Pršin (1), Duša Vadnjal -
www.naturephoto-tone.com (2), Alen Ploj (3)

Delavnica o ukrepanju v primeru ekoloških nesreč na morju // Bojana Lipej

1: Če se v smrtno nevarne oljnate pasti ujamejo ptice, kot na primer njorka (*Alca torda*) na sliki, se dogodek navadno konča z njihovim poginom. Ptičje perje se napoji z oljem, ki pticam onemogoča letenje, obenem pa se ptice zastrupijo ob poskusih čiščenja svojih peres.
foto: Sea Alarm Foundation

Danes se biotska raznovrstnost spopada z vedno hujšimi problemi, zaradi katerih prihaja do ogroženosti številnih vrst, tudi ptic. Eden izmed dejavnikov ogrožanja je tudi onesnaževanje morja. Zaradi iztekanja nafte in mazuta, nemarnega ravnanja z gorivi pa tudi v primerih nesreč na morju prihaja do nastanka oljnih madežev. Ko se v te smrtno nevarne oljnate pasti ujamejo ptice, se dogodek navadno konča s poginom. Ptičje perje se napoji z oljem in jim tako zmanjšuje funkcionalno letenje, hkrati pa se ptice zastrupijo ob poskusih čiščenja svojih peres. Prizori umirajočih morskih ptic, ki so obtičale sredi naftnih madežev, so resnično grozljivi.

K sreči se temu problemu danes posveča veliko pozornosti, zato so znane tudi izkušnje, kako prizadetim pticam pomagati. V tem pogledu so zelo pomembni številni prostovoljci, znane pa so tudi specializirane strokovne organizacije. V naši bližini je na tem področju znana nevladna organizacija CRUMA (Centro Recupero Uccelli marini e acquatici – Center za reševanje morskih in vodnih ptic), ki je podružnica Italijanske zveze za zaščito ptic (LIPU) in ima sedež v Livornu. Ena podobnih organizacij, ki si je za poslanstvo izbrala reševanje tovrstnih problemov, je tudi francoska organizacija CEDRE. Ustanovili so jo že leta 1979 kot odziv na hude posledice nesreče liberijske ladje Amoco Cadiz, ki se je potopila in prepolovila pred bretansko obalo marca 1978. V morje je tedaj steklo 1,6 milijona sodčkov nafte. Šlo je za eno največjih nesreč z razlitjem nafte sploh. Davek med pticami je bil strašljiv, saj je pobral več kot 20.000 morskih ptic.

Od 21. do 23. maja 2013 sem se tako imela priložnost udeležiti mednarodne delavnice na sedežu CEDRE v Brestu v okviru evropskega projekta POSOW (*Pripravljenost za čiščenje z nafto onesnaženega morskega obrežja in pomoč prizadetim živalim*), ki ga koordinira organizacija REMPEC (*Regionalni pomorski center za ukrepanje ob izrednih dogodkih onesnaženja v Sredozemskem morju*). Delavnico, ki se je je udeležilo 16 predstavnikov s Cipra, Hrvaške, iz Grčije, Italije, Francije in Slovenije, so organizirali z namenom, da bi znali ukrepati ob pojavu z nafto prekritih ptic in onesnaževanja morskega obrežja. Z mano se je srečanja udeležil tudi predstavnik slovenske civilne zaščite. Prvi dan je bil namenjen temi o onesnaževanju morskega obrežja in spoznavanju različnih tehnik čiščenja. Naslednjega dne smo se seznanili z metodami reševanja prizadetih morskih ptic, tretji dan pa je bil namenjen celodnevni praktičnemu delu, kjer smo ob simulaciji nesreče z oljnim madežem v popolni reševalni opremi preizkusili različne tehnike čiščenja.

Srečanje je bilo zelo poučno, obenem pa sem imela priložnost spoznati veliko različnih ozaveščenih udeležencev. Sodelovanje je pri takih problemih izjemno pomembno, zato so izkušnje strokovnjakov iz CEDRE ter udeležencev iz različnih držav zelo dragocene. Ne nazadnje se moramo zavedati, da ptice ne poznajo meja. Na delavnici smo se dogovorili, da bomo v vsaki izmed držav, iz katerih smo prišli udeleženci, pripravili podobno srečanje, pri čemer nam bodo v pomoč priskočili strokovnjaki mednarodnih organizacij ISPRA, Sea Alarm Foundation in centra REMPEC z Malte. Tako se nam letos v novembru obeta podobna delavnica, v sicer znatno manjšem obsegu, tudi v Sloveniji.

V Sloveniji se doslej nismo spopadali z resnimi problemi z nafto prekritih ptic in lepo bi bilo, da bi tako ostalo tudi v prihodnje. A nesreča nikoli ne počiva, zato je treba problemu reševanja prizadetih ptic (že preventivno) namenjati pravnšno pozornost. Več o projektu na www.posow.org.

Ptice proti čebelarjem

// Patti Roth, prevedla in priredila Barbara Vidmar

Zadnje čase ljubitelji ptic na južni Floridi veliko govorijo o afrikaniziranih čebelah – podvrsti medonosne čebele, ki so jo iz Afrike zanesli v Brazilijo, kjer pa je ušla izpod nadzora in se uspešno razmnožuje v naravi. Znanе so po svojem napadalnem vedenju, ko zasedajo ptičja gnezdišča. V večini primerov njihovi roji zasedejo prazna dupla ali gnezdilnice še preden to uspe pticam. Poročajo pa tudi o tem, da so čebele iz gnezd pregnale odrasle ptice in njihove mladiče popikale do smrti.

Richard Raid, profesor na floridski univerzi, je na območju Everglades namestil 400 gnezdilnic za pegaste sove (*Tyto alba*). V nekaj letih so čebele naselile 50 gnezdilnic, od katerih so bili vsaj v eni že izvaljeni mladiči, ki so po mnenju profesorja poginili zaradi pikov čebel. »Na stotine čebel je vletalo in izletalo iz gnezdilnice,« je povedal. »Pregnale so pegaste sove, in nikoli več se niso vrnile.« O podobnih težavah s čebelarji poročajo tudi iz drugih delov obeh Amerik. V Gvatemali afrikanizirane čebele ogrožajo svetlo rdeče are (*Ara macao*), saj so zasedle velik delež njihovih gnezdišč.

Študenta doktorskega študija, Caroline Efstathion in Paul Bardunias, sta napravila znanstveni poskus, za katerega upata, da bo prinesel pozitivne rezultate v boju proti

agresivnim afrikaniziranim čebelarjem. Febru- arja letos sta v Braziliji namestila 30 posebno pripravljenih gnezdilnic, s katerimi naj bi ohranila gnezdišča ogroženih amazonskih papig. Gnezdilnice so premazali s permetrinom; insekticidom, ki ni nevaren pticam, je pa lahko strupen za čebele. Poleg tega sta namestila še »pasti«, ki niso bile premazane s permetrinom, da se vanje naselijo čebelji roji in jih nato strokovnjaki odstranijo.

Afrikanizirane čebele si za svoja bivališča poiščejo enaka dupla kot sove, detli in papige, in so pri varovanju svojih domovanj še posebno napadalne. Na južni Floridi so med prosto živečimi čebelarji, ki jih ne oskrbujejo čebelarji, afrikanizirane bolj pogoste od evropskih podvrst, znanih po svoji pohlevnosti. Ker afrikanizirane čebele večkrat rojijo, hitreje in pogosteje zasedejo potencialna gnezdišča. Ocenjujejo, da je 90 % čebel na južni Floridi, ki jih ne oskrbujejo čebelarji, afrikaniziranih.

Afrikanizirane čebele v ptičji gnezdilnici
foto: Caroline Efstathion, University of Florida, FLREC

Izvirni članek:

http://www.miamiherald.com/2013/03/09/3272515_p2/birds-vs-bees.html#storylink=cpy

Predstavljamo vam novo zbirko za otroke:

mala vseveda

Z Nino in Lukom bodo otroci spoznali življenje čebel in ptic. Izvedeli bodo, da čebele niso le žuželke, ki s pikom povzročajo bolečino. Ptice pa poleg tega, da nas razveseljujejo s petjem, opravljajo v naravi še mnogo za nas koristnih opravil.

Duhovite ilustracije v knjigah so delo Alenke Vuk Trotovske, kratko in jedrnatno besedilo pa je napisal Ivan Esenko, prispeval je tudi izjemne fotografije, ki čebele in ptice predstavljajo v naravnem okolju.

www.oka.si • 01 425 13 62

Cena posamezne knjige je 15,99 €. Za člane DOPPS 20 % popust.

Ptice povezujejo - obisk delavnice o telemetriji na Poljskem // Urša Koce

1: Udeleženci delavnice o telemetriji na Poljskem, ki že imata izkušnje z nameščanjem GPS-sledilnih naprav na sredozemske vranjke (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*, na sliki), sta si na delavnici v živo ogledali nameščanje GPS-sledilnih naprav na različne vrste ptic. foto: Urša Koce

V začetku aprila je v vasi Wierzba na severnem Poljskem (Varminsko-Mazurska pokrajina) potekala delavnica o telemetriji, ki jo je organiziralo poljsko podjetje ECOTONE, eden vodilnih razvijalcev in proizvajalcev telemetrijskih naprav za divje živali, zlasti GPS-sledilnih naprav za ptice. Udeležili sva se je sodelavki Katarina Denac in Urša Koce, da bi poglobili znanje o telemetriji, ki jo opravljamo tudi na sredozemskem vranjku (*Phalacrocorax aristotelis desmarestii*) v okviru projekta SIMARINE-NATURA.

Na tridnevni delavnici smo se seznanili z osnovami telemetrije ptic, uporabo različnih tipov GPS-sledilnih naprav in tudi drugih telemetrijskih naprav, kot so radijski oddajniki in svetlobni geolokatorji. Udeleženci smo v kratkih predavanjih ali na plakatih predstavili svoje projekte, med katerimi opravljamo telemetrijo, od študije selitev, domačih okolišev, izbire življenjskega prostora do prenosa živalskih in rastlinskih vrst s pticami. Obiskali smo tudi Zoološki park Kadzidłowo, v katerem potekajo reintrodukcijski projekti v programu "Born to be free" (»Rojen za svobodo«), pri čemer uspešnost ponovne naselitve preverjajo s pomočjo GPS-sledilnih naprav. V parku smo si v živo ogledali namestitvev GPS-sledilnih naprav na več vrst ptic: mlakarico (*Anas platyrhynchos*), sivo gos (*Anser anser*), tibetansko gos (*Anser indicus*), belo štokljo (*Ciconia ciconia*), veliko uharico (*Bubo bubo*) in skobca (*Accipiter nisus*).

Telemetrične študije so se izkazale kot izjemna pomoč v številnih projektih, namenjenih varstvu ptic, in se, kadar je mogoče, uporabljajo kot standardna metoda tudi pri opredeljevanju morskih območij IBA in Natura 2000, saj omogočajo raziskave sicer težko sledljivih morskih ptic. Telemetrija ptic v raziskovalne namene postaja vse bolj razširjena, zato so tovrstne delavnice obvezno izobraževanje za uporabnike telemetrijskih naprav. Pravilna izbira in namestitvev naprave na ptico je ključnega pomena za uspešno raziskavo, tako z vidika pridobljenih rezultatov kot blaginje ptic, ki naprave nosijo.

Srečanje je bilo izjemna priložnost tudi za izmenjavo izkušenj z drugimi raziskovalci, ki se ukvarjajo s telemetrijo ptic. Udeleženci so prišli tako rekoč z vseh koncev Evrope pa tudi iz ZDA in Kanade. Ptice nas povezujejo in tovrstna srečanja v nas vsekakor vzbujajo zavest, da je blagor ptic naša skupna skrb, saj kljub izjemnemu geografskemu čutu nimajo zavesti o mejah, ki jih ljudje zarisujemo na zemljevide. ●

→ Fotografije fundacije Saxifraga

Zbirka fundacije Saxifraga šteje več kot 150.000 naravoslovnih fotografij, ki jih za objavo v naravovarstveni publikaciji v primeru, da finančna sredstva niso na voljo, dobite brezplačno.

S svojimi fotografijami pa se lahko pridružite skoraj 100 evropskim naravoslovnim fotografom, ki so z namenom, da bi pripomogli k varstvu narave, že prispevali fotografije v zbirko Saxifraga.

Saxifraga ima spletno stran www.saxifraga.nl, kjer lahko za namene predavanj brezplačno dobite slike ptic, rastlin, dvoživk, plazilcev, rib, žuželk, pokrajin ipd.

»Morski zvoki« v Ljubljani – gnezdenje rumenonogega galeba v Ljubljani // Tomi Trilar

Že nekaj let nas v Ljubljani preseneča znani »morski zvok«, oglašanje rumenonogih galebov (*Larus michahellis*), ki jih že vrsto let spremljam v Župančičevi jami. Sprva sem tam živel, sedaj pa se vozim mimo s kolesom v službo v muzej in imam še boljši pogled na dogajanje. Letos sem sklenil ugotoviti, ali tu galebi tudi gnezdiyo.

Bombardiranje z iztrebki

Za njihovo gnezdenje v Župančičevi jami sta bili primerne dve stavbi. Eno upravlja podjetje, s katerim nekdanji prebivalci Župančičeve jame raje nimamo opravka, drugo pa na srečo prijazen upravljalec. Ko sem se s hišnikom druge stavbe dogovarjal za obisk treh velikih ravnih streh, posutih s prodom, je sprva mislil, da sem inšpektor in da jih je nekdo prijavil zaradi domačih golobov (*Columba livia domestica*). Ko sem mu omenil galebe, je takoj zatrdil, da jih na njihovih strehah ni, vendar sva se kljub temu dogovorila za obisk streh. Na prvo streho sva se povzpela 15. maja 2013. Takoj ko je hišnik pomolil glavo skozi izhodno lino, se je en galeb zagnal vanj in ga skušal zadeti z iztrebki. Pridružili so se še trije, vendar bolj od daleč. Hišnik se je umaknil v stavbo in me spustil na streho. Z zaščitno čelado na glavi sem temeljito pregledal prvo in drugo streho ter z vrha tudi druge nižje in manjše prodnate površine. Kljub agresivnemu vedenju najmanj dveh parov galebov nisem našel nič. Nenadoma pa sem na tretji strehi z daljnogledom zagledal puhasto kepico, ki se je tiščala k produ in delala nevidno.

Puhasta kepica je potrdila gnezdenje rumenonogih galebov v Ljubljani

S hišnikom in še dvema vzdrževalcema smo jo mahnilni na tretjo streho. Že takoj pri izhodu sem naletel na prazno gnezdo. Mladič pa je bil še na istem mestu kot prej in ugotovil sem, da je puhasta kepica stara en do dva dni. Ko sem se mladiču približal, je izbljuval vsebino želodca, ki pa jo je nato pojedel, še preden sem zapustil streho. Bil je še premajhen za obročkanje, zato sem nemudoma zapustil streho. Zatem sem vsak dan na poti v muzej in nazaj domov pogledoval proti strehi in opazoval, kako eden izmed galebov straži na anteni mobilnega omrežja. Zanimivo je bilo, da so si sive vrane (*Corvus cornix*) upale samo na najbolj oddaljeni rob strehe, na prod pa nikakor.

Mladič jo je ucvril proti robu strehe

Po nasvetu Daret Šereta sem mladiča ponovno obiskal čez teden dni. Takrat so že vsi stanovalci stavbe vedeli, da na njihovi hiši gnezdiyo galebi. Na strehi so me obletavali trije pari galebov in bombardirali z iztrebki. Pregledal sem celotno streho, a mladiča nisem našel nikjer. No, končno sem ga zagledal, skritega pod konzolo za kable, in bil je trikrat večji kot pred tednom. Postavil sem ga na odprto, da ga fotografiram, in spet je izbljuval vsebino želodca. Potem sem ga obročkal in poskušal stehitati, vendar je bila moja 200-gramska tehtnica premajhna. Zato sem ga postavil na prod ob svojih nogah in začel pospravljati opremo. Človek nikoli ni zadosti previden - še preden sem se zavedel, jo je mladič ucvril stran od mene naravnost proti robu strehe. Srce se mi je ustavilo ... Na srečo se je mladič na robu strehe ustavil, se razgledal in jo ob robu mahnil proti vogalu strehe. Vmes se je spotaknil ob strelovod, se pobral in opotekel proti vogalu, kjer mu je na bakrenem robu strehe spodrsnilo. Še enkrat je poskusil, spet mu je spodrsnilo in potem je obsedel v vogalu strehe. Kako mi je odleglo! Hitro sem zapustil streho. Odrasel galeb pa je do začetka julija spet vsak dan stražil streho na istem mestu.

1: Odrasel rumenonogi galeb (*Larus michahellis*) s kriččim oglašanjem obletava vsiljivca, medtem ko čuva mladiča.

2: Prazno gnezdo rumenonogih galebov na strehi stavbe na Župančičevi jami

3: Dva tedna star mladič je bil že gođen za obročkanje. Ko sem ga postavil na prod ob svojih nogah in začel pospravljati opremo, jo je ucvril stran od mene naravnost proti robu strehe ...

foto: vse Tomi Trilar

Čuki na našem vrtu

// Viljana Šiškovič

1: »Čuk«, kakor domačini pravimo velikemu skoviku (*Otus scops*), je podnevi čuval svojo družino na odprtini gnezdilnice. Čez nekaj časa pa se je na verandi gnezdilnice prikazal še mladiček.
foto: Viljana Šiškovič

2: Siva vrana (*Corvus cornix*) si je zaželela »grizljati« smoki.
foto: Petra Vrh Vrezec

Domačini na Krasu pravimo velikemu skoviku (*Otus scops*) »čuk«, saj se oglašča s »čukanjem«. Imena veliki skovik ljudje tukaj ne poznajo. Pred nekaj desetletji je v vsaki vasi pel po en osebek na lipi ob cerkvenem zvoniku, drugi pa v bolj oddaljenem travniškem sadovnjaku na koncu vasi. Njihovo prvo oglašanje smo leto za letom zaznali kot nekak praznik in veselje. Napoved poletja. Čukanje nas je vsako poletno noč zazibalo v spanje.

Zgodilo se je, da se čuki v naše vasi niso več vračali. Pri popisu velikih skovikov sem jih našela le na Golcu, v vsakem naselju po enega, in enega v Slivju. Na lipah po drugih vaseh, kjer so navadno peli, jih ni bilo več. Morda jih je motil prehrupni promet ali pa opuščanje kmetijskih površin.

Lani pa so spet prišli in to prav na naš vrt. Zadnji teden maja sta se dva samca oglašala v krošnjah okrog naše hiše. Čez nekaj dni sem našla na našem dvorišču enega poginulega. Ne vem, kaj ga je pobralo. Ptičarji vemo, da se dva samca v taki bližini ne prenašata. Ali sta se samca stepla, je poginil zaradi bolezni, se je izpel do smrti? Znakov poškodb ni bilo videti.

V naslednjih nočeh je pel na orehu na našem vrtu samo še en samec. Ob mraku se je odpravil na lov, se vračal na oreh, začukal, samica pa se mu je odzivala. Gnezdil je v gnezdilnici, namenjeni lesni sovi (*Strix aluco*). Podnevi je

čuval svojo družino na odprtini gnezdilnice, ponoči pa lovil. Po nekaj dneh je postal tudi bolj zaupljiv. Pustil se je opazovati z daljnogledom in celo fotografirati. Čez čas se je na verandi pokazal še mladiček in po dveh dneh so odleteli. Tako se je zgodba z našimi »čukci« srečno končala.

Bistroumnost sive vrane

// Petra Vrh Vrezec

Toplo sonce me je maja zvalilo v park Tivoli. Kar nekaj časa sva z nekaj mesečnim sinom Enejem uživala na prijetnem soncu v naravi in grizljala smoki. Enej je hranil sebe in z velikim zadovoljstvom vedno lačne domače golobe (*Columba livia domestica*). Na varni razdalji se je zadrževala siva vrana (*Corvus cornix*) in opazovala dogajanje. Ko so se Enej in golobi najedli, sem prazno embalažo odvrгла v smetnjak. Dejanje ni ostalo neopaženo vrani, ki se je brž spreletela v izvidnico. Previdno je naredila krog okoli smetnjaka, nato poletela na smetnjak, izgnila v njem in se kaj hitro spet pojavila. V kljunu je držala vrečko od najinega smokija! Z velikim pričakovanjem je preiskala vsebino vrečke in ko je videla, da je prazna, je »opeharjena« odletela. Prav neverjetno se zdi, kako zelo inteligentne ptice so vrane. Ptica si je dobro zapomnila, da hrana prihaja iz rumene vrečke, in niti slučajno ji ni ušlo, da sem vrečko odvrгла v smetnjak, kjer se je je zatem lahko polastila. ●

1

2

1// Spomladansko upravljanje otokov na Ptujskem jezeru (LIVEDRAVA LIFE11 NAT/SI/882)

Na Ptujskem jezeru smo 2. aprila 2013 uredili otoke za gnezditve rečnih galebov (*Chroicocephalus ridibundus*) in navadnih čiger (*Sterna hirundo*). Akcija je bila načrtovana že za mesec marec, vendar smo jo zaradi obilice snežnih padavin terminsko prestavili na začetek aprila. Na majem otoku smo v jesenski akciji izkopali pokošene štrclje japonskega dresnika (*Fallopia japonica*) in smrdljivega bezga (*Sambucus ebulus*). Del velikega otoka pa smo prekrili s folijo in nad njo napeli vrstico. Glede na to, da rečni galebi začnejo gnezditi pred prihodom čiger iz prezimovališč, je ukrep zaščite dela otoka z vrstico nujen, saj tako zagotavljamo površino, ki je primerna za gnezditve navadne čigre. Pri tej akciji smo sodelovali Tilen Basle, Dominik Bombek, Luka Božič in Aleš Tomažič. DB

2// Upkač

V okviru projekta Upkač smo letos nadaljevali z raziskavo smrdokavre (*Upupa epops*) in velikega skovika (*Otus scops*) na Goričkem. Na nekaj njunih gnezd smo namestili kamere, da bi z njimi posneli plen, ki so ga starši prinesli mladičem. Odrasle smrdokavre smo z daljnogledom spremljali pri iskanju hrane in na

zemljevide zarisovali območja njihovega prehranjevanja. Ugotovili smo, da se najraje hranijo na košenih travnikih, travnatih ali peščenih kolovozih, zatravljenih kmečkih dvoriščih in pašnikih, med plenom pa je tudi letos prevladoval bramor. Od osmih najdenih gnezd jih je bilo kar šest v naravnem duplu, praviloma v starih jablanah, preostali dve pa v gnezdilnicah. Štiri velike skovike smo opremili z VHF-oddajniki, s pomočjo katerih smo ponoči določali njihove približne lokacije. Lovili so v drevesnih mejicah, na zaraščajočih površinah, v sadovnjakih in na travnikih, glavino plena pa so sestavljali različni ravnokrilci (kobilice, bramorji, poljski murni). Prav vseh osem najdenih gnezd skovikov je bilo v naših gnezdilnicah, najbližji zasedeni gnezdilnici pa sta bili med seboj oddaljeni pičlih 190 metrov. Daljše poročilo o opravljenem delu najdete na naši spletni strani: http://www.ptice.si/index.php?option=com_content&task=view&id=505&Itemid=14. KD

Naložba v vašo prihodnost
Operacijo delno financira Evropska unija
Evropski sklad za regionalni razvoj

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA GOSPODARSKI
RAZVOJ IN TEHNOLOGIJO

3// Nameščanje gnezdilnic v parku SVZ Hrastovec

Dne 25. aprila 2013 smo skupaj s stanovalci bivalnih enot iz Trnovske vasi in Rožengrunta v parku Socialnega varstvenega zavoda Hrastovec namestili ptičje gnezdilnice. Stanovalci so sami izdelali gnezdilnice ter jih namestili tako, da bodo ptice z lahkoto opazovali. Na drevesa v parku, na dvorišču in na parkirišču ob gradu smo tako namestili devet gnezdilnic za manjše ptice. DB

4// Slovenski indeks ptic kmetijske krajine

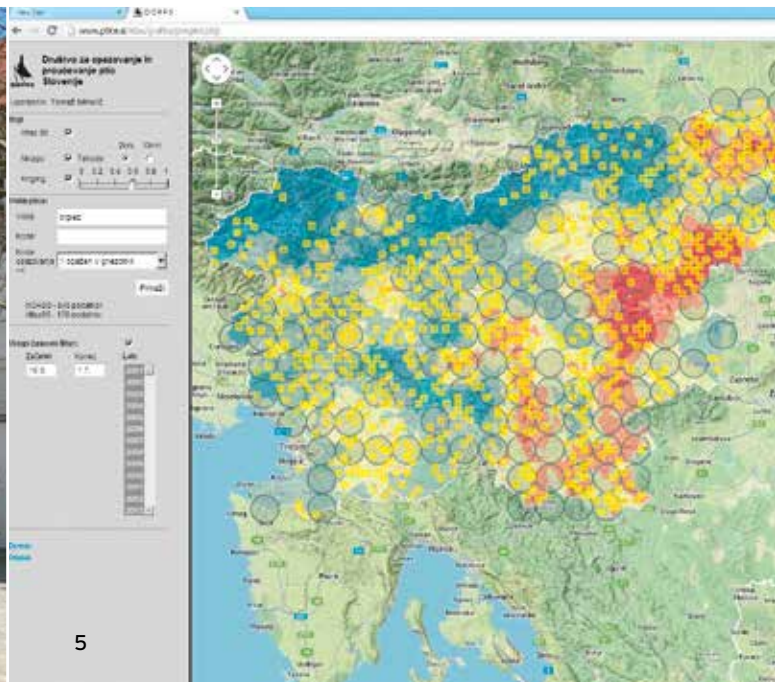
»Zrno na zrno pogača, kamen na kamen palača ...« Tako pravi slovenski pregovor, ki opisuje dve vrlini - potrpežljivost in vztrajnost. Enako vztrajni so prostovoljci, ki popisujejo pogoste vrste ptic kmetijske krajine v Sloveniji. Iz leta v leto, dvakrat na leto, po istih ploskvah popisujejo ptice in življenjska okolja. Letos smo niz sezon, ki jih upoštevamo pri izračunu indeksa, podaljšali na šest. Če pregovor iz uvoda priredimo popisu, bi se glasilo: »Zrno na zrno pogača, leto na leto statistična zanesljivost ...« Več ko bomo opravili popisnih sezon, bolj bo indeks odseval resnično stanje v kmetijski krajini in manj bo odvisen od drugih dejavnikov, kot so vreme, čas popisa ipd. Zaradi nepredvidljivih okoliščin smo letos popisali kakšno ploskev manj kot

avtorji:

- Dominik Bombek
- Ekipa NRŠZ
- Katarina Denac
- Jernej Figelj
- Tomaž Mihelič
- Nataša Šalaja
- Berbara Vidmar

3

5

fotografi:

- 1: Dominik Bombek
- 2: Arhiv DOPPS
- 3: Branka Zemljčič
- 6: Dominik Bombek
- 7: arhiv NRŠZ

v preteklih letih, pa vendar dovolj, da zadostimo kriterijem statistike. Rezultati nam povejo, kaj se dogaja s pticami v kmetijski krajini, beleženje življenjskih okolij pa nam pomaga poiskati vzroke za spremembe. Letos smo uvedli tudi dve novosti - zaradi poenostavitve dela na terenu in izboljšanja kvalitete rezultatov smo spremenili metodo beleženja življenjskih okolij, za boljšo komunikacijo med popisovalci pa smo ustanovili zaprto spletno skupino sipkke@googlegroups.com. V pisarni smo že začeli obdelovati letošnje podatke, zato bomo rezultate letošnjega popisa in vrednost slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine za leto 2013 lahko objavili v prihodnji številki Sveta ptic. Za zaključek bi se radi iskreno zahvalili vsem prostovoljcem, ki sodelujejo pri projektu SIPKK-e. Ena najpomembnejših akcij DOPPS-a, katere rezultati neposredno vplivajo tudi na evropsko kmetijsko politiko, bi bila neizvedljiva brez popisovalcev prostovoljcev. JF

5// Novi spletni portal NOAGS

Na društvu smo zgradili novi spletni portal NOAGS. Namenjen je tako pregledovanju ornitoloških podatkov, zbranih s popisi za Novi ornitološki atlas Slovenije, kot tudi vnosu novih opazovanj. Poleg podatkov iz NOAGS, ki si jih lahko ogledate v dva- in deset-kilometrski

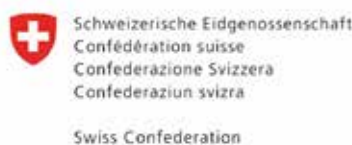
mreži, so kot sloj predstavljeni tudi podatki iz prvega ornitološkega atlasa, možno pa je tudi datumsko filtriranje podatkov in filtriranje po kodi opazovanja.

Pri zbiranju terenskih podatkov je ključna geolokacija opazovanja, kar je bila največja težava, hkrati pa razlog za neučinkovitost klasičnih obrazcev. Z novim portalom to težavo odpravljamo, kar se že kaže v porastu vnesenih naključnih opazovanj. Pomembna pridobitev portala je tudi možnost urejanja lastnih podatkov, saj lahko popisovalci izvozijo vse podatke, kjer ste navedeni kot avtor ali soavtor.

Novost so tudi splošne statistike, ki jih najdete na vstopni strani, predvsem kar se tiče vnosa podatkov s strani drugih ornitologov. Portal bomo s časom nadgrajevali, zato so tudi vaši komentarji dobrodošli. Dostopen je na naslovu: www.ptice.si/atlas. Do njega dostopate prek uporabniškega imena in gesla. Za informacije glede uporabe se obrnite na naslov koordinatorja projekta: tomaz.mihelic@dopps.si.

Izgradnja spletnega portala je bila podprta z donacijo Švice v okviru tako imenovanega Švicarskega prispevka razširjeni Evropski uniji.

TM

6// DOPPS sodeloval na delavnici Alpske biogeografske regije v Schladmingu

V Schladmingu je organizacija Astrale GEIE - Particip GmbH pripravila dvodnevno delavnico alpske biogeografske regije. Vsem udeležencem delavnice je bilo skupno to, da uresničujemo projekte, ki jih financira EU LIFE+ finančni mehanizem. Udeleženci smo bili iz Slovenije (DOPPS in ZRSVN), Avstrije, Italije, Bolgarije, s Švedske in Poljske. Prvi dan so organizatorji predstavili projekte, ki so se uspešno zaključili in so bistveno pripomogli k reševanju naravovarstvene problematike. Predstavljeno je bilo tudi naravovarstveno upravljanje z barji v Sloveniji in na Švedskem ter primer dobre prakse pogozdovanja z ruševjem v Bolgariji. Naslednji dan je sledila predstavitev Life-projekta »River Enns«. V sklopu tega projekta so obnovili rečne rokave in ribjo stezo, naredili prodnate otoke za gnezdenje malega deževnika (*Charadrius dubius*) ter obnovili peščene stene za gnezdenje vodomca (*Alcedo atthis*). Sledila je delavnica, na kateri smo na osnovi znanja, pridobljenega v projektu, pripravili cilje naravovarstvenega upravljanja. Skupine so bile razdeljene glede na habitatne tipe, ki prevladujejo na projektnem območju. Izsledke te delavnice so organizatorji predstavili na delavnici v Grazu. DB

7// Pretresljivi dogodki zaznamovali Škocjanski zatok

V začetku julija 2013 nas je vse globoko pretresel brutalen dogodek – sadistični napad na kobil v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok. V času popoldanske vročine, ko živali počivajo in ni obiskovalcev, se je neznan storilec okrutno znesel nad dvema od treh kamarških kobil. Pri tem je žrebička Cabidoule, ki smo jo iz Francije pripeljali le tri tedne pred dogodkom, pretrpela hude vrezne rane po glavi in nogah, starejša Rižana, ki je v naravnem rezervatu že od leta 2008, pa je bila poškodovana po trupu. O dogodku smo nemudoma obvestili policijo in veterinarje ter obe ranjeni živali po najnujnejši prvi pomoči na terenu hitro odpeljali na kliniko Veterinarske fakultete v Ljubljani, kjer so jima oskrbeli in zašili preštevile rane. Zaradi hudih poškodb sta kobil na zdravljenju na kliniki ostali več kot dva meseca. Rižana in Cabidoule sta dobro okrevali in dokazali, da sta bolj trdoživi in močni, kot bi marsikdo pričakoval. Velika pohvala in zahvala gre tudi ekipi klinike Veterinarske fakultete v Ljubljani pod vodstvom dr. asist. Vesne Kadunc Kos, ki je odlično skrbela zanju.

V začetku avgusta so policisti prijeli osebo, ki se je okrutno znesla nad našima kobilama. Za razkritje storilca je bila ključna analiza DNK,

ki so jo opravili v Nacionalnem forenzičnem laboratoriju, saj so na vrvi, s katero je žrebičko Cabidoule privezal k ograji, ostale njegove biološke sledi. Osumljenec, ki naj bi imel duševne težave, dejanja sicer ni priznal, kljub temu pa so policisti zoper njega podali kazensko ovadbo. V začetku septembra so tožilci na Okrajno sodišče v Kopru podali obtožnico zoper storilca. Leta je na prostosti, saj zakonodaja za kaznivo dejanje mučenja živali ne omogoča pripora. Ker se je medtem v rezervat vrnil, smo se odločili, da se Cabidoule in Rižana še ne bosta vrnili v Škocjanski zatok. Poiskali smo jima začasno nastanitev.

Na DOPPS smo prejeli številna sporočila podpore in sočutja, za katera se vsem, ki ste jih izrazili, iskreno zahvaljujemo. Dobrim željam se je pridružil tudi dr. Janez Potočnik, evropski komisar za okolje. Hvala tudi vsem, ki ste nam namenili finančno pomoč za pokritje stroškov za zdravljenje kobil, ki bodo očitno presegli 6.000 evrov. Več preberite na spletni strani <http://skocjanski-zatok.org>. **Ekipa NRŠZ**

8// Sprejeta Uredba o Naravnem rezervatu Škocjanski zatok

Vlada RS je na svoji 22. redni seji 6. septembra 2013 na predlog Ministrstva za kmetijstvo in okolje sprejela Uredbo o Naravnem rezervatu Škocjanski zatok, s katero se nadaljuje

varovanje Škocjanskega zatoka, zavarovanega kot naravni rezervat z Zakonom o Naravnem rezervatu Škocjanski zatok iz leta 1998.

S sprejemom naslovne uredbe se uresničuje primarni cilj varstva narave, ki je ohranjanje naravnih vrednot oziroma tistih stanj in procesov v naravi, ki to zagotavljajo. Predlagana uredba pomeni tudi ukrep za ohranitev biotske pestrosti, saj Škocjanski zatok vključuje ekološko pomembno območje, ki se uvršča v evropsko ekološko omrežje Natura 2000 oziroma ima status posebnega ohranitvenega območja. Pri nastanku in usklajevanju uredbe smo aktivno sodelovali tudi zaposleni v naravnem rezervatu. Z uporabnega vidika prinaša nova uredba predvsem pravilno mejo zavarovanega območja, ki s tem vsebuje vse svoje funkcionalne dele, ter modernejši in boljši varstveni režim, v pripravo katerega smo vključili vse dosedanje izkušnje. Poleg tega določa tudi varstvene usmeritve ter pravila ravnanj v naravnem rezervatu, upravljalvske naloge ter način njihovega financiranja in upravljanja nadzora.

S tem pa se priprava pravnih aktov za varstvo in upravljanje Naravnega rezervata Škocjanski zatok še ni končala. Sledi namreč priprava novega desetletnega načrta upravljanja naravnega rezervata, katerega sprejem je pričakovan v enem letu od sprejema uredbe. **NŠ**

Včlani se

v Društvo za opazovanje in
proučevanje ptic Slovenije
(DOPPS)

foto: Daria Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!

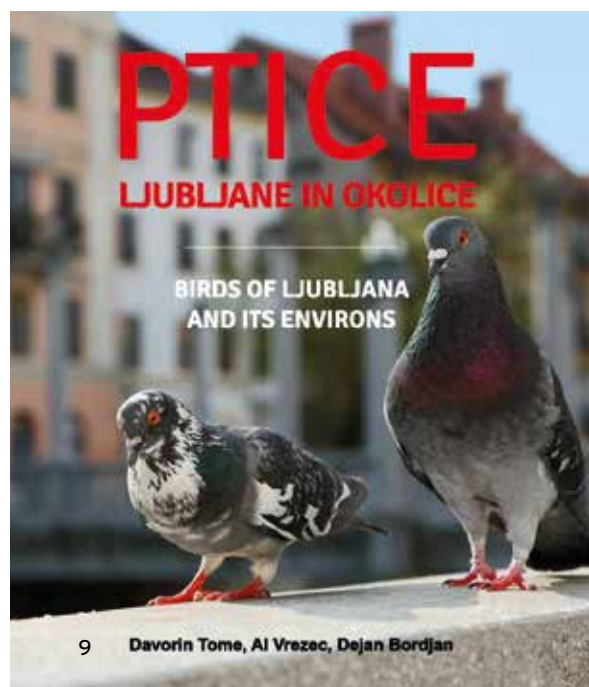

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

9// Izšla je nova knjiga Ptice Ljubljane in okolice

Podatke, ki so bili zbrani med projektom kartiranja ptic mesta Ljubljane in okolice, so trije avtorji, Davorin Tome, Al Vrezec in Dejan Bordjan, skupaj z zgodovinskimi podatki prelili v knjigo Ptice Ljubljane in okolice. Izdajo knjige je finančno omogočila Mestna občina Ljubljana, razdeljena pa je v šest poglavij, ki so prevedena tudi v angleški jezik. Eno izmed njih nam predstavlja Ljubljano, kot jo vidijo ptice, kar je domiselno prikazano tudi s fotografijami, posnetimi s ptičje perspektive. Tudi sicer je knjiga bogato opremljena z izvrstnimi fotografijami odličnih fotografov.

Marsikdo bo z zanimanjem prebral poglavje o izginulih in redkih pticah Ljubljane, saj si težko predstavljamo, da bi nekatere izmed njih lahko danes opazovali tako rekoč sredi mesta. Sicer pa nam avtorji v knjigi opisno in s fotografijo predstavljajo večino opaženih vrst ptic v Ljubljani in njeni okolici. Pokrajino Ljubljane so avtorji razdelili na sedem tipov, ki so ob nekaterih vrstah ptic prikazani v knjigi, pri nekaterih pa podajo tudi oceno, koliko parov gnezdi v širšem območju Ljubljane. Glavnino podatkov, ki so bili uporabljeni za knjigo, sta DOPPS in Nacionalni inštitut za biologijo zbrala v letih 2010 in 2011, v katerih je 55 posameznikov prispevalo 13.156 podatkov, ki se nanašajo na opazovanja 161 različnih vrst ptic.

Knjigo, ki je izšla v 500 izvodih, je grafično oblikovala Jasna Andrič, predstavljena pa bo 24. oktobra 2013 v veliki sejni dvorani na Magistratu v Ljubljani. **BV**

In memoriam

Ivan Kogovšek

(25. 9. 1946, Log pri Brezovici – 28. 3. 2013, Log pri Brezovici)

Ivana ni več. Kako suhoparen stavek, ki pa pove veliko. Pove, da smo izgubili predanega ljubitelja ptic, človeka, ki smo ga spoštovali, sodelavca, ki ni znal odreči pomoči, in prijatelja, pisanega z veliko začetnico.

Bil je moj dobri prijatelj. Spomini nanj niso samo slike najinih ptičarskih trenutkov, niso samo kratki prebliški s številnih doživetij, so tudi dogodki, ko skupaj lomastiva po gozdu, na travnikih občudujeva naravo in se pogovarjava. Še vedno se pogovarjava, zato tudi moram zapisati v sedanjiku: Ivan je moj dobri prijatelj.

Z veseljem se je odzval, ko je bilo treba prešteti ptice na kateremkoli koncu Slovenije. Sedla sva v džip in že hitela na teren. Med vožnjo sva si pripovedovala kakšno veselo zgodbo, največkrat pa sva načrtovala, kaj vse bi bilo treba postoriti za naše pernate prijatelje. Vedno je bil poln dobrih in uporabnih idej. Bil je spreten in iznajdljiv, še posebno kadar je bilo treba izdelati krmilnice in gnezdilnice. Barjansko šibje pa je bila njegova svojevrstna strast. Naučil nas je, kako in kje poiskati primerne vrbove šibe in iz njih splesti gnezda za male uharice. Njegova iznajdljivost se je še posebej izkazala pri izdelavi nadomestnih gnezd za kolonijo sivih čapelj. Zmrzovala sva v garaži in pletla, roke so mi že otrpnile, Ivan pa me je bodril in mi vlival voljo. Brez njegove vztrajnosti nama ne bi tako hitro uspelo splesti prek trideset gnezd.

Spominjam se noči, ko sva skupaj iskala kosce. Samčke, ki v majskih nočeh glasno prepevajo in vabijo samičke na svatbeni ples. V jutranjih urah sva se vračala iz Bele krajine, zvečer, še istega dne, pa sva že hitela na Kozjansko. V bližini meje ob Sotli sva komaj prepričala policiste, da ne novačiva prebežnikov, da štejeva ptiče in da sva čisto pri pravi.

Bil je vztrajen popisovalec. Spominjam se, ko sva se v mrzli noči visoko nad 1000 metrov na Livških Ravneh že skoraj sprijaznila, da koscev tam ni. Ni odnehal; pregledala sva še strm breg, za kosca pravzaprav neprimeren teren. Nenadoma sva obstala in zaslišala značilni napev. Vsa premražena, vendar srečna in zadovoljna, sva jo v jutranji zarji mahnila proti domu.

Ljubljansko barje je bilo njegova velika ljubezen. Poznal je vse njegove poti, kanale, travnike in mejice, saj ga je spoznaval že od mladih nog. Nesrečen je opazoval, kako iz leta v leto izginja njemu ljuba nedotaknjena narava. Pa ni le nemo opazoval; ob vsaki priložnosti je na to opozarjal, še več, njegov prispevek k ohranjanju barja ni ostal brez sadu. Spominjam se, kako sva z rovačo pričela krčiti grmičevje in pripravljala prostor za kosce in škurhe. Danes je tam Naravni rezervat Iški morost, kjer prepevajo in svatujejo kosci in škurhi.

Tudi letos so prepevali - Ivanu v slovo in spomin.

Vojko Havliček

foto: Ivan Esenko

Union KAVARNA

Vsak dan vas pričakajo sveže sladice iz lastne slaščičarne, unionska kava ali skodelica čaja ob prebiranju dnevnih časopisov. Večerne ure v kavarni zaznamujejo literarni večeri, večeri plesa, variete, gledališke igre ter potopisna predavanja.

Program "Unionske novičke" najdete na www.gh-union.si ali pri nas v Kavarni Union!

Vljudno vabljeni!

Odprto: od ponedeljka do sobote od 9. do 17. ure,
v času prireditev pa od 19. do 24. ure.
Lokacija: center Ljubljane, pritličje Grand Hotela Union,
Miklošičeva 1, Ljubljana
T: 01 308 1972, W: www.gh-union.si

GRAND HOTEL UNION
hotel in konferenčni center

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski sklad za regionalni razvoj